

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Muharrem ORHAN

AKILLI TURİZM UYGULAMASI OLARAK
BİR MULTİMEDYA REHBER ÖRNEĞİ: ANTALYA KALEİÇİ

Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Muharrem ORHAN

AKILLI TURİZM UYGULAMASI OLARAK
BİR MULTİMEDYA REHBER ÖRNEĞİ: ANTALYA KALEİÇİ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Evinç DOĞAN

Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Muharrem ORHAN'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Turizm Rehberliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : (İmza)

Üye (Danışmanı) : (İmza)

Üye : (İmza)

Tez Başlığı: Akıllı Turizm Uygulaması Olarak Bir Multimedya Rehber Örneği: Antalya Kaleiçi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :/....../20...

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Akıllı Turizm Uygulaması Olarak Bir Multimedya Rehber Örneği: Antalya Kaleiçi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

Muharrem ORHAN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Muharrem ORHAN
Öğrenci Numarası	20185273003
Enstitü Ana Bilim Dalı	Turizm Rehberliği
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Dr.Öğr.Üyesi Evinç DOĞAN
Tez Başlığı	Akıllı Turizm Uygulaması Olarak Bir Multimedya Rehber Örneği: Antalya Kaleiçi
Turnitin Ödev Numarası	1351315893

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin olarak 04/05/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 4

alıntılar dahil % 4'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

...../...../.....

(imzası)
Dr.Öğr.Üyesi Evinç DOĞAN

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	i
TABLolar LİSTESİ.....	ii
ÖZET.....	iii
SUMMARY.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME VE TURİZM

1.1. Dijitalleşme.....	3
1.2. Dijitalleşmenin Turizm Etkisi.....	3
1.2.1. Akıllı Turizm.....	5
1.2.2. Akıllı Destinasyon.....	10
1.3. Türkiye’deki Durum	16

İKİNCİ BÖLÜM

AKILLI TURİZM VE MULTİMEDYA REHBER UYGULAMASI

2.1. Akıllı Turizm Uygulaması Olarak Multimedya Rehberler.....	19
2.2. Multimedya Rehber Örnekleri.....	25
2.3. Multimedya Rehber Tasarımının Kullanıcılar Açısından Önemi.....	26
2.4. Türkiye’deki Durum.....	29
2.4.1. İstanbul Modern.....	30
2.4.2. Yerebatan Sarnıcı.....	31
2.4.3. Topkapı Sarayı.....	32
2.4.4. Pera Müzesi.....	32
2.4.5. Atatürk Müzesi.....	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ANTALYA KALEİÇİ

3.1. Metodoloji.....	34
3.1.1. Araştırmanın Amacı.....	34
3.1.2. Araştırmanın Tasarımı.....	34
3.1.3. Yöntem.....	35
3.1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	37
3.1.5. Veri Toplama Araçları.....	37
3.2. Antalya Kaleiçi Multimedya Rehber İçerik Örneği.....	37
3.2.1. Kaleiçi Tarihi.....	39
3.2.1.1. Detaylı Anlatım.....	39
3.2.1.2. Kısa Anlatım.....	44
3.2.2. Yivli Minare Külliyesi.....	46
3.2.2.1. Detaylı Anlatım.....	46
3.2.2.2. Kısa Anlatım.....	50
3.2.3. Kaleiçi Surları.....	52
3.2.3.1. Detaylı Anlatım.....	52
3.2.3.1. Kısa Anlatım	57
3.2.4. Hadrianus Kapısı.....	58
3.2.4.1. Detaylı Anlatım.....	58
3.2.4.2. Kısa Anlatım.....	63
3.2.5. Kaleiçi Evleri.....	64
3.2.5.1. Detaylı Anlatım.....	65
3.2.5.2. Kısa Anlatım.....	69
3.2.6. Kesik Minare Cami.....	71
3.2.6.1. Detaylı Anlatım.....	71
3.2.6.2. Kısa Anlatım.....	76
3.2.7. Hıdırlık Kulesi	78
3.2.7.1 Detaylı Anlatım.....	78
3.2.7.2. Kısa Anlatım.....	83

3.2.8. Liman	84
3.2.8.1. Detaylı Anlatım.....	84
3.2.8.2. Kısa Anlatım.....	89
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	91
KAYNAKÇA.....	94
LEVHALAR DİZİNİ.....	101
LEVHALAR.....	102
ÖZGEÇMİŞ.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1. Akıllı Turizm Yapısı	8
Şekil 1.2. Turizm Destinasyonları	12
Şekil 1.3. Akıllı Şehir Tekerleği	15

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Geleneksel ve Dijital Turist Karşılaştırması	4
Tablo 1.2. Sektörde Görülen Dijital Teknoloji Örnekleri.....	5
Tablo 1.3. Akıllı Turizm Ekosisteminin Üstesinden Gelmesi Beklenen Sorunlar	9
Tablo 1.4. 6A Unsurları	10
Tablo 1.5. Turist Tarafından Tercih Edilen On Önemli İhtiyaç	13
Tablo 2.1. Turisti Multimedya Rehber Kullanmaya İten Sebepler	21
Tablo 2.2. Multimedya Rehber İçerik Oluşturma Yöntemleri	28

ÖZET

Hızlanan teknoloji ile birlikte kültürel alanlar eserlerini ziyaretçiyle buluşturabilmek adına farklı yollara başvurmaktadır. Video ve slayt gösterileri, cep telefonu uygulamaları, dokunmatik ekranlar ve bilgilendirme kioskaları gibi yenilikler gün geçtikçe daha çok kültürel alan tarafından kullanılmaktadır. Multimedya rehber cihazları ise ikinci planda kalmaktadır. Şüphesiz ki bu durumun sebeplerinden bir tanesi cihazlarda gereğinden fazla bilgi depolanmış olmasıdır. Teknoloji sayesinde artık herkes bilgiye anlık ve pratik şekilde erişebilmektedir. İnternet kişilerin kısa zaman diliminde daha çok veriye ulaşabilmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum insanların aceleci ve tez canlı olması sonucunu da beraberinde getirmektedir.

Kültürel alanlarda hizmet veren multimedya rehberlerin de bu değişime ayak uydurması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar cihazlardaki yoğun ve uzun anlatımların kullanımı düşürdüğünü göstermektedir. Tez ile rehber cihazlarda ziyaretçiye sunulan içeriklere bir öneri getirmek hedeflenmiştir. Örnek hazırlanan içerikler detaylı ve kısa olmak üzere iki kademeli oluşturulmuştur. Bu şekilde hazırlanan multimedya rehber cihazlar ile ziyaret süresinin uzatılabileceği düşünülmüştür. Literatür taramasının ardından çalışma bağlamı olarak Antalya Kaleiçi seçilmiştir. Hazırlanan rota üzerinde anlatımın gerçekleşeceği sekiz nokta belirlenmiştir ve tez kapsamında anlatım içerikleri oluşturulmuştur. Tasarım ve uygulama teknolojik altyapıya ihtiyaç duyduğundan kapsam dışında bırakılmıştır. Ancak sektörel uygulamalar için yararlı olabilecek önerilerde bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijitalleşme, Akıllı Turizm, Multimedya Rehber, Antalya, Kaleiçi

SUMMARY
A Multimedia Guide Proposal for
Smart Tourism Implementation: Antalya Kaleiçi

With swift momentum of technology cultural spaces apply different paths to meet their exhibitions to visitors. Videos, slide shows, mobile applications, touchscreens and interactive kiosks are being introduced by cultural spaces in time. Multimedia guide devices become secondary importance. Undoubtedly, one reason of this circumstance is overmuch information storage in guides. Thanks to technology everybody can reach information instantly and practically. Internet enable people to attain more data in whipstitch. Consequently, people become impetuous and hasty.

Multimedia guides serving in cultural spaces should keep up with the times. Studies claim that intensive and long expressions in guides reduce the useage. The aim of this thesis is to propose an offer to multimedia guide contents. Expression samples are constituted as being long and short in terms of different grades. As guides prepared this way, it is thought that visit duration can be extended. Antalya Kaleiçi is chosen as the research context following a literature review. Eight spots are determined on the route and interpretations are prepared as scope of the thesis. Design and implementation phases are beyond the scope of the research as they require technological infrastructure. Yet, thesis makes suggestions which can be beneficial for sectoral projects.

Key Words: Digitalization, Smart Tourism, Multimedia Guide, Antalya, Kaleiçi

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimimin en başında şunun bilincindeydim. Bu süreç zor değildi. Emek gerektirecekti. Bu yüzden iki yıllık eğitim sürecini düzenli yürütmeye çalıştım. İş, okul ve sosyal hayatıma ayırdığım vakti planlayarak yaşadım. Elimden geldiğince birinin diğerinin alanına girmemesine özen gösterdim.

Tez konusunu belirlerken de bana faydası dokunacak ve çalışmaktan keyif alacağım bir konuya odaklanmak istedim. Yaşadığım şehir Antalya'yı çalışmanın doğru olacağını düşündüm. Vakit geçirmekten keyif aldığım Kaleiçi'ne odaklandım. Yaptığım çalışmanın herkes ve her şeyden önce kendime faydalı olmasını umuyorum. Tezin sonsuz bilgi okyanusunda bir damla suya dönüşebilmesi benim için büyük mutluluk olacaktır.

Bu süreçte bana yardımcı olan isimleri unutamam. Ana bilim dalı başkanımız Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ'a, danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Evinç DOĞAN'a, aileme, kardeşlerime ve değerli eşim Havva ORHAN'a teşekkür etmem gerekir. Onların eksikliğinde bu tez tamamlanamazdı.

İyi ki varlar...

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ile birlikte artık dijital bir çağ başlamıştır. Bu çağda her şey akıllı olup olmadığıyla sınıflandırılmaktadır. Akıllı telefonlar, akıllı bilgisayarlar, akıllı tabletler, akıllı televizyonlar hayatımızda geniş bir alan kaplamaktadır. Üretici firmalar ürünlerini yeni çağın gereklerine uygun şekilde dizayn etmektedir. Büyük şirketlerden küçük esnafa kadar herkes bu değişimin farkındadır ve ayak uydurabilmeye çalışmaktadır. Aksi takdirde işletmeler için rakiplerinin gerisinde kalmak söz konusu olacaktır. Bu çağ ile birlikte turizm sektörü de gerekli yenileme çalışmalarını devreye sokmaktadır. Dijitalleşmeye paralel olarak turizmin en son evrelerinden birisi olan akıllı turizm kavramı ön plana çıkmaktadır. Kavram ışığında sektör paydaşları turist taleplerini eskiden olduğundan daha çok önemsemektedir. Firmalar turisti akıllı ürünler ile buluşturarak hizmetlerini çeşitlendirmektedir.

Dünya üzerinde birçok müze sergilediği eserleri internet üzerinden online erişime açmaktadır. İnternet siteleri, üç boyutlu görseller, Google'ın sunduğu servisler bu güne kadar birçok müze ve öğren yeri tarafından yoğun şekilde kullanılmaktadır. Buna ek olarak artan akıllı telefon kullanımıyla birlikte kültürel alanlar için tasarlanmış telefon uygulamalarının da sayısında artış gözlemlenmektedir. Seyahat ve gezi uygulamaları her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Böylelikle dijital çağ hayatımızın her alanına nüfuz etmektedir.

Akıllı turizm, turizmde teknolojik alt yapının kullanılmasıdır. Multimedya rehberler de bir teknoloji ürünü olarak teknolojinin turizmde kullanılmasına örnektir (Lee, 2016: 705). Tez konusu olarak akıllı turizm kapsamında multimedya rehber cihazlar seçilmiştir. Müze ve öğren yerleri uzun zamandır bünyelerindeki sesli rehberler aracılığıyla ziyaretçisini sergilenen eserler hakkında bilgilendirmekteydi. Değişen çağ ile birlikte sesli rehberlerin de boyutlarında, ağırlıklarında ve görünüşlerinde değişiklikler söz konusudur. Rehberler sadece sesli anlatım yapmanın dışında sahip oldukları ekranlar sayesinde de hizmet verebilmektedir. Bu şekilde cihazlar sesli rehber olmanın ötesinde multimedya birer rehber dönüşmüşlerdir.

Tez için dijitalleşme, akıllı turizm, akıllı destinasyon ve multimedya rehber ile ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde akıllı turizm ve multimedya rehberler ile ilgili yeterli çalışmanın yapılmadığı fark edilmiştir. Akıllı turizm kapsamında gelişen müzecilik çalışmaları, multimedya rehberlerin geçirdiği değişim süreci ve multimedya rehber kullanıcıları ile yapılan değerlendirme çalışmalarına odaklanılmıştır. Tezin amacı oluşturulan rotada hazırlanan bir multimedya rehber içerik önerisi getirmektir. Teknolojiyle birlikte rehberlerin yazılım ve donanımında gerçekleşen değişikliklerin yanında içeriklerinde de

yenileme çalışmalarının yürütülmesi gerekmektedir. Böylece rehberlerin görünümleri dışında içerik yönünden de gelişmelerine katkı sağlanabilecektir.

Rota Antalya Kaleiçi'nde oluşturulmuştur. Antalya Kaleiçi daha önce çok sayıda tezin konusu olmuştur. Okatan (2004), Alp (2005), Kurt (2010), Başok (2016), Kökmen (2009) tarafından yazılan tezler Kaleiçi'nin detaylarını ya da tek bir yapısını çalışmıştır. Bu tez kapsamında bahsi geçen çalışmalardan yararlanılmakla beraber farklı bir araştırma konusuna odaklanılmıştır. Kaleiçi'ndeki tarihi yapılar turizm ekosistemi içerisinde değerlendirilmiştir. Tezin turizm alanında hazırlanması dolayısıyla uygulanabilirlik ön planda tutulmuştur.

Tezin birinci bölümünde dijitalleşme paralelinde turizm sektöründe yaşanan gelişmelerden bahsedilip Antalya'da uygulamaya konulan örnekler verilmiştir. İkinci bölümde bir akıllı turizm ürünü olarak multimedya rehberler ele alınmıştır. Multimedya rehberlerin süreç içerisinde geçirdiği değişimlerden, dünyadaki ve Türkiye'deki bazı örnek çalışmalardan bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde ise önceki örneklerden yola çıkılarak Antalya Kaleiçi'nde tasarlanan rotada bir multimedya rehber için içerik oluşturulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİJİTALLEŞME VE TURİZM

1.1. Dijitalleşme

Gelişen teknoloji ile birlikte dünya her geçen gün dijitalleşmektedir. Ülkeler artık dijital alt yapı yatırımlarına daha çok önem vermekte ve bu yatırımlar için büyük bütçeler ayırmaktadır. Turizm sektörünün dijital istatistiklerine bakıldığında zaman dünyada cep telefonu ile yapılan mobil seyahat rezervasyonları 2011 ile 2015 yılları arasında %1700 hızlanarak toplam online gelirlerin %17'sini oluşturduğu görülmektedir. Turistlerin %85'i seyahatleri esnasında cep telefonu, tablet, iPod gibi teknolojik cihazları kullanmaktadır. Akıllı cihaz kullanıcılarının %97'si seyahat esnasında Facebook, Instagram, Twitter gibi sosyal medya hesaplarında fotoğraf paylaşmaktadır (Gonzalo, 2016). Bu istatistikler bize dijital dünyanın hayatımızın bir parçası olduğunu göstermektedir.

1.2. Dijitalleşmenin Turizme Etkisi

Kişilerin turizm hareketlerine katılım isteklerini temel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür: gezinme isteği, güneş, dinlenmek ve rahatlamak, olağan çevreden uzaklaşmak, yoğun iş temposundan uzaklaşmak, yeni maceralara atılmak, yeni insanlar ile tanışmak, farklı kültürleri tanımak, öğrenme ihtiyacı, yaşamdan daha fazla doyum almak, itibar kazanmak ve aile ile birlikte olmak. Bu profili geleneksel turist olarak tanımlamak mümkündür. (Gray, 1970; Smith, 2006; Iso-Ahola, 1982; Crompton, 2004'den akt.Demir, 2010: 120-121). Ancak Buhalis ve Law (2008: 5) bilgi çağı ile birlikte yeni bir turist profilinin ortaya çıktığını, teknoloji çağında turistlerin daha spesifik ve özel isteklerinin oluştuğunun altını çizmektedir. Buna göre turist artık bilgiye, hıza ve parasını etkin kullanmaya daha çok önem vermektedir. Dijitalleşme ile birlikte yeni turist profilinin talep ve özelliklerini şu şekilde sıralanmak mümkündür: kişisel seyahat tercihleri ve vakitlerini takip etme, vakte değer verme, beklemeye ve gecikmelere katlanamama, internette seyahatle ilgili araştırmalar yapmaya meyilli olma, online rezervasyon yapma, online alışveriş yapma, farklı sitelerden fiyat karşılaştırma, sanal seyahat topluluklarıyla iletişime geçme, internet şikâyet sistemi olanağı isteme, multimedya servise erişim isteme, wifi, hızlı mesaj ve multimedya mesaj gibi uygulama ve kolaylıklar talep etmektedirler.

Tablo 1.1 Geleneksel ve Dijital Turist Karşılaştırması (Demir, 2010; Buhalis ve Law, 2008'den uyarlanmıştır.)

GELENEKSEL TURİST	DİJİTAL TURİST
Gezinme isteği	Kişisel seyahat tercihleri ve vakitlerini takip etme
Güneş isteği	Vakte değer verme
Dinlenmek ve rahatlamak	Beklemeye ve gecikmelere katlanamama
Olağan çevreden uzaklaşmak	İnternette seyahatle ilgili araştırmalar yapmaya meyilli olma
Yoğun iş temposundan uzaklaşmak	Online rezervasyon yapma
Yeni maceralara atılmak	Online alışveriş yapma
Yeni insanlar ile tanışmak	Sitelerden fiyat karşılaştırma
Farklı kültürleri tanımak	Sanal seyahat topluluklarıyla iletişime geçme
Öğrenme ihtiyacı	İnternet şikâyet sistemi olanağı isteme
Yaşamdan daha fazla doyum almak	Multimedya servise erişim isteme
İtibar kazanmak	Wifi
Aile ile birlikte olmak	Hızlı mesaj ve multimedya mesaj

Değişen turist profili ve bilişim teknolojilerinde görülen gelişim turizm sektörünü de tetiklemektedir. Tablo 1.2’de görüldüğü gibi bu süreçte sektördeki gelişmeleri üç ana döneme ayırmak mümkündür. 1990-2000 arası internet bir satış noktası olarak ön plana çıktı. Web sitelerindeki satış pazarlama kâğıt üstünde yapılan eski yönteminin yerini aldı. Kobiler internet sayesinde kendi iç operasyonlarını da daha gelişmiş bir seviyeye taşıyabildiler. 2000-2010 arası internet kullanıcılar için her türlü seyahat bilgisinin edinebildiği, farklı ürünlerin karşılaştırılıp satın alınabildiği bir ortama dönüştü. Sektör ürünlerini kullanıcılar için geliştirme yoluna gitti. Böylelikle internet gelişmiş global bir markete dönüştü. 2010’dan sonra bulut teknolojileri, arttırılmış ve sanal gerçeklik uygulamaları, GPS ve gelişmiş bağlantısallık sunan gelişmeler sanal ve gerçek dünyanın birbirine entegre olması sonucunu doğurdu. Sosyal medya platformları ve bizzat kullanıcıların geliştirdiği içerikler yaratıcı ürün gelişimini hızlandırdı. Turizm firmaları kıtalar arası bir pazar içinde yerlerini almış oldu (Xiang ve Fesenmaier, 2017’den akt.Dredge vd., 2018).

Tablo1.2 Sektörde Görülen Dijital Teknoloji Örnekleri (Kaynak: Xiang ve Fesenmaier, 2017'den akt.Dredge vd., 2018)

1990 – 2000	2000 – 2010	2010 ve sonrası
Elektronik yazarkasa Finans yazılımları Mobil telefonlar E-mail İnternet İnternet Bankacılığı Ofis yazılımları Video konferans Web siteleri Şehir kartları	Akıllı telefonlar Grafik yazılımları Emlak yönetim sistemleri Bilgisayarlı biletleme sistemi Bilgisayarlı stok kontrol sistemi Online rezervasyon sistemi Müşteri rezervasyon sistemi E-mail pazarlama Müşteri iletişim sistemi	Arttırılmış gerçeklik Sanal gerçeklik Bulut bilişim ve online veri bankası Giyilebilir teknoloji Sosyal medya Google analitik Websitesi karşılaştırma İşbirlikçi online çevre Web 2.0 Anlık iletişim ve tavsiye Kolektif üretim

Dijital çağ ile birlikte turizm hareketleri internet ortamına kaymıştır. İnternet kullanıcılarının büyük çoğunluğu sosyal medyayı da aktif olarak kullanmaktadır. Yapılan çalışmalar aktif sosyal medya kullanıcılarının seyahat içerikleri ile daha çok ilgilendiğini göstermektedir. Sosyal medya kullanımının ve turizm hareketliliğine katılımın artması insanların seyahat içerikleri oluşturmalarına da etki edecektir. Daha çok seyahat eden birey bizzat kendisi de seyahat içeriği oluşturma noktasında harekete geçecektir (Riberio vd., 2014). Bu noktada tüketici olan birey artık üretici bir rol üstlenecektir. Bu durum yukarıdaki tabloda 2010 ve sonrasında görülen gelişmelerden kolektif üretim ve sosyal medya kullanımına örnek teşkil edecektir.

1.2.1. Akıllı Turizm

Yeni turist profili ile birlikte turizm sektörünün kendisinde de birtakım gelişmeler gözlenmektedir. Sektör, yeni turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek için mecburi bir değişim gerçekleştirmektedir. Yeni turistler akıllı teknolojileri aktif olarak kullanma eğilimindedirler. Sektör de aynı yönde çalışmalarına hız vermeye ve turist ihtiyaçları ile aynı noktada buluşmaya çalışmaktadır. Yeni turist profili akıllı teknolojileri kullanarak sektörden akıllı çözümler üretmesini talep etmektedir. Bu yüzden akıllı turizmi tanımlamadan önce akıllı teknolojinin ne olduğuna kısaca bakmak gerekmektedir.

Akıllı teknoloji daha önce var olmayan bir şekilde bağlantısallık sunan belirli teknolojileri ve teknoloji ile yönlendirilen olguları tanımlayan özet bir terimdir. Akıllı teknoloji insanların iş süreçlerini ve performanslarını optimum seviyelere ulaştırmak, gelişmiş analizler sayesinde insanlara alternatifler arasından en mantıklı seçimler yapmasına yardım etmek, gerçek dünyanın gerçek zamanlı farkındalığını sunmak amacıyla donanım, yazılım ve teknoloji ağlarını birleştirir. Her an ulaşılabilen wifi (Ubiquitous Wifi), yakın saha iletişimi (Near Field Communication = NFC), akıllı telefonlar (Smart Phones), radyo frekans tanımlama (Radio Frequency Identification=RFID), komplike veri tabanları (Sophisticated Data Warehouses), veri çıkarma işlemleri (Data Mining Algorithms) akıllı teknoloji altyapısı için hayati öneme sahiptir. Bunlar yanında sensör teknolojisi akıllı teknoloji için önemli diğer bir altyapıdır (Gretzel vd., 2015: 42).

Akıllı turizm ve e-turizm kavramları birbiriyle karıştırılmaktadır. Kavramlar birbiriyle yakın ilişkide olsalar da tam olarak aynı anlamları karşılamamaktadır. E-turizm geleneksel turist aktivitelerinin internetten yürütülmesi ve satın alınmasıdır. İnternet alışverişini de bünyesinde barındırır. Turizm hareketlerinin internete yayılmasıyla ya da diğer bir ifade e-turizm hareketleri ile firmaların iş süreçlerinde köklü değişimler meydana gelmektedir. Turizm firmaları iş ortakları, paydaşları ve yerel yönetimler ile internet ortamında buluşur. Bunun yanında müşterileriyle yine internet ortamında iletişime geçer ve alım satım süreçleri bu şekilde yürütülür. İnternet sayesinde tüm turizm paydaşları etkili ve yeterli bilgiye ulaşır (Buhalis ve Deimezi, 2004: 109). Firmalar hedefledikleri kitleye internet aracılığıyla direk olarak ihtiyaçları doğrultusunda spesifik bilgi ulaştırabilmektedir (Kanellopoulos, 2010: 188) Bir turistin katılacağı tur paketini internet üzerinden alması e-turizme katıldığını gösterir.

Akıllı turizm ise e-turizmden farklıdır. Ancak e-turizm tarafından oluşturulan dijital alt yapıdan da faydalanır. Onun devamı ya da bir üst evresidir. Akıllı turizm deneyimi bulut teknoloji, mobil uygulamalar, yazılım, donanım gibi teknolojik gelişmelerin tepe noktasında yer alır. Somut olan ile soyut olanı birbirine bağlayarak, sürdürülebilirlik kavramı ışığında tüm destinasyon paydaşlarını bir araya alarak bir alt yapı oluşturur. İş birliği ve kişisellik kavramlarını yeni bir seviyeye taşıyarak aktif olarak yeterliliğe ve sürdürülebilirlik kavramlarına odaklanır.

Akıllı turizmin önceki teknolojiler de göz önünde bulundurularak e-turizm tanımının daha genişletilmiş hali olduğu söylenilebilir. Akıllı turizm fiziksel dünya ile bağlantıya izin veren teknolojinin ve iletişimin yeni safhalarına olanak sağlamaktadır. Bu bakış açısından hareketle tüketiciyle üreticiyi, üreticiyle üreticiyi web aracılığıyla buluşturan, bilgiye erişimi ve aramayı mümkün kılan, elektronik işlemlere olanak sağlayan e-turizm tanımından akıllı

turizme doğru bir yönelim gerçekleşir. Akıllı turizm deneyimi seyahat esnasında akıllı teknoloji ve akıllı turizm ekosisteminin eş zamanlı bağlantısıdır. E-turizm daha çok dijital yatırımlara bağlı iken akıllı turizm yatırımları fiziksel somut altyapı yatırımlarıdır. Ücretsiz wifi kullanımı, telefon şarj istasyonları vb. uygulamalar akıllı turizm uygulamalarıdır. Kısacası, e-turizm dijital bağlantı demek iken akıllı turizm fiziksel ile dijitalin bağlantısı demektir (Gretzel vd., 2015: 42-46).

Akıllı turizm birlikte değer yaratımı, seyahat öncesi ve sonrası evreleri ile destinasyondaki deneyimlerin paylaşımına odaklanarak e-turizmden ayrılır. Akıllı turizm deneyimleri kişisellik, içerik farkındalığı ve eş zamanlı izleme ile gerçekleşir (Buhalis ve Amaranggana, 2015). Akıllı turizm bilgi ve iletişim teknolojileri ile turist ihtiyacının baz alınıp birleştirilmesiyle mümkün olur (Huang vd., 2012'den akt.Wang vd., 2015: 310). Akıllı turizm kapsamında kişi kendi deneyimlerini kaydedip başkalarıyla paylaşabilir. Böylelikle kendisinden sonra aynı noktaya seyahat edecek kişiye yardımcı olmuş olur. Sürdürülebilir gelişim perspektifinden destinasyonların akıllı turizmi önemsemesi ve özümsemesi gerekmektedir.

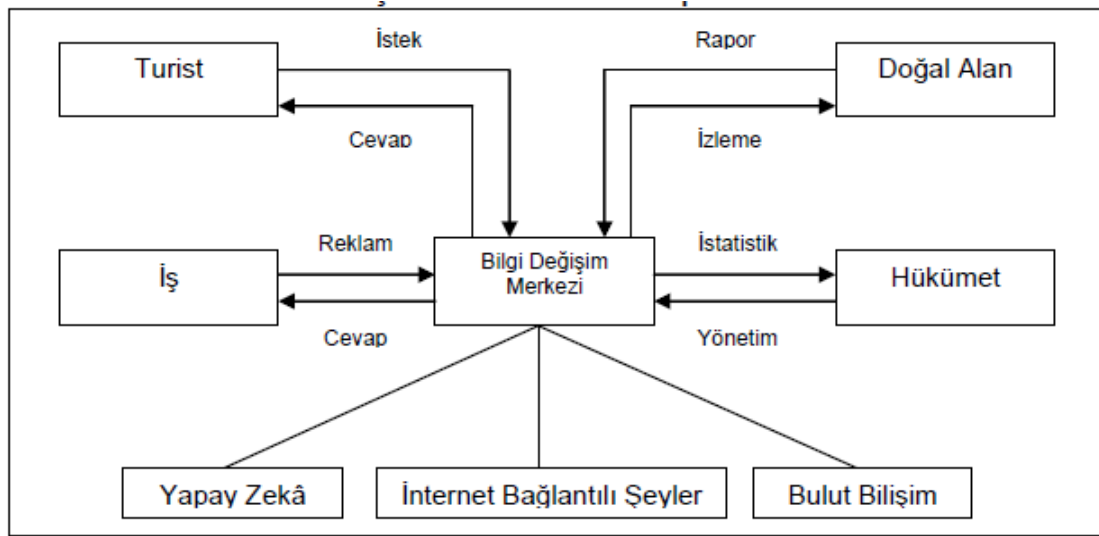
Akıllı turizm teknolojiden yoğun yararlanan ve turizmin son evresini tanımlayan bir kavramdır. Akıllı turizm başta Asya olmak üzere tüm dünyada yaygınlaşmış ve stratejik turizm yatırımları için önemli bir öncelik haline gelmiştir. Çin, İspanya, Güney Kore gibi ülkeler akıllı turizm yatırımları için ciddi miktarlarda para harcamaktadırlar (Gretzel vd., 2015: 41). Akıllı turizm; akıllı turistik servisleri oluştururken, yönetirken ve sunarken akıllı teknolojik gelişmelerden faydalanan bir turizm ekosistemidir. Yoğun bilgi paylaşımı ve değerli iş birliği karakterini oluşturur. Akıllı turizm ekosistemindeki tüm aktörlerin amacı zenginleştirilmiş, yüksek değerli, anlamlı ve sürdürülebilir turizm deneyimi sunmaktır (Buhalis ve Amaranggana, 2014).

Akıllı turizm, sektörün turist memnuniyetini maksimize edebilmek için teknolojiden yararlanmasıdır. Bunun yanında misafirin teknolojiyi kendi yararı için kullanması yine akıllı turizm kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir (Koo vd.'den akt.Lee, 2016: 705). Destinasyonlar akıllı turizm konusunda çalışmalarına hız vermektedir.

Bulut servisleri, coğrafi etiket hizmetleri, cep telefonu uygulamaları, konum servisleri, sanal gerçeklik, güçlendirilmiş gerçeklik ve sosyal ağ hizmetleri akıllı turizm teknolojilerinin önemli örnekleridir (Wang vd., 2012: 374).

Akıllı turizm sistemi beş unsurdan oluşur. Bunlar; bilgi değişim merkezi, turistler, hükümet, doğal alanlar ve iştir. Turistler bilgi değişim merkezine bilet arama, satın alma, rezervasyon, iletişim gibi talepler göndermektedir. Bilgi değişim merkezi sonra talep edilen

bilgi veya sonuçları talep edene geri göndermektedir. Bilgi değişim merkezi doğal alan kaynaklarını gerçek zamanlı olarak izlemekle yükümlüdür. Günlük ziyaret verilerinin istatistikleri yönetimi analiz etmek ve arşivlemek için bilgi alışverişi merkezine bildirilmelidir. Öte yandan, istatistikî veriler sonraki politikaların belirlenmesi için turizm idaresinde hükümet yetkililerine ulaştırılabilir. Turizm işletmeleri, oteller, restoranlar ve eğlence merkezleri gibi işletmeler bilgi değişim merkezinden turistlere reklam veya tanıtım göndermelerini isteyebilmektedir (Zhang vd., 2012'den akt.Çelik ve Topsakal, 2017: 154).

Şekil 1.1 Akıllı Turizm Yapısı (Kaynak: Zhang vd., 2012'den akt.Çelik ve Topsakal,2017)

Akıllı turizm ve teknoloji birlikteliği üzerine her geçen gün daha fazla araştırma yapılmaktadır. Turizm ve teknoloji birlikteliği üzerine günümüze kadar yapılan çalışmalara nicel olarak bir göz atmak bize akıllı turizm kavramının gelecekte hangi seviyeye ulaşacağı hakkında fikir verecektir. Çünkü geliştirme çalışmaları ve saha uygulamaları birbiriyle paralel olarak ilerlemektedir. Law vd. (2018) yaptıkları çalışmada turizm ve hizmet sektöründe yayın yapan dergileri inceleyerek akıllı turizm ve teknoloji birlikteliğini konu alan makaleleri sıralamışlardır. Sistemik çalışmalarına kitap özetleri, konferans bildirileri, araştırma notları kitap bölümleri gibi alanlar dâhil edilmemiştir. Buna göre, turizm ve hizmet sektöründe mobil teknolojiler üzerine ilk makale 2002 yılında yayınlanmıştır. Bu tarihten sonra ilk on yıl içerisinde 8 makale daha yayınlanmıştır. 2002-2017 yılları arasında yayınlanan makalelerin %91'i 2012'den sonra yayınlanmıştır. 2013'te 5, olan çalışma sayısı 2014'te 16'ya yükselmiştir. Buradan çıkan sonuç zaman geçtikçe bu gibi çalışmaların ivmelerini arttırarak devam ettiğidir. Çalışmalardan elde edilen sonuçların sahada uygulamaya konulduğu düşünüldüğünde akıllı turizm uygulamalarının daha da yaygınlaşacağı anlaşılabılır.

Yayınlanan toplam 92 makalenin 18'i "Journal of Hospitality and Tourism Technology" dergisinde, 10 tanesi "International Journal of Contemporary Hospitality Management" dergisinde, 9 tanesi "Tourism Management" dergisinde yayınlanmıştır. İlk üç sıradaki dergiler toplam makale sayısının %41'ine eşittir. 92 makalenin 25'i tedarikçi merkezli iken 67'si tüketici merkezlidir. 68'i nicel yöntem, 11'i nitel yöntem, 6'sı karma yöntem, 7'si kavramsal yöntemi kullanmıştır (Law vd., 2018: 629-630).

Teknoloji ve turizm birlikteliğini konu alan çalışmalar ile sektöre entegre edilebilecek mobil uygulamalar da geliştirilmiştir. Makalenin yaptığı çalışmaya göre toplam sayısı 96 olan mobil uygulamaların %39'u 37 adet ile seyahat ve genel gezi uygulamalarıdır. Ardından %33 ile 32 adet otel uygulaması gelir. Onları restoran, seyahat ticareti ve havayolu gibi uygulamalar takip eder (Law vd., 2018: 629-630).

Akıllı turizm turistin ve tedarikçinin birlikte anlamlı bir bütünlük kurduğu ekosistemdir. Bunun yanında akıllı turizm kavramının üstesinden gelmesi beklenen bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bunlar Tablo 1.3'te paylaşılmıştır.

Tablo 1.3. Akıllı Turizm Ekosisteminin Üstesinden Gelmesi Beklenen Sorunlar (Gretzel vd., 2015'den uyarlanmıştır)

GÜÇ ULAŞIMI	Akıllı turizm ekosistemi güç ulaşımına bağlıdır. Turistten ekosistem içinde geçirdiği vakit içerisinde sahip olduğu teknolojik cihazı (akıllı telefon, tablet, ipad, laptop) aktif olarak kullanması beklenir. Bataryalar için güce ulaşım düşünülmesi gereken bir olgudur. Batarya gücünün önemi Barselona şehrindeki uygulamalarda kendini gösterir. Şehir otobüslerinde usb güç üniteleri akıllı turizmi desteklemek amacıyla yolcunun hizmetine sunulmaktadır. Akıllı turizm destinasyonu bu ihtiyacın farkında olup ziyaretçisine cihazını kullanabilmesi için güç üniteleri sunmalıdır. Sürdürülebilirlik açısından güç konusu üstesinden gelinmesi gereken önemli bir sorundur.
DİJİTAL ORTAM	Akıllı turizm alanında dijital ortam son derece yoğundur. Turist dijital ortam ve fiziksel alan arasında sürekli iletişim halindedir. Bunun yanında kimi turist internetten, cep telefonlarından, bilgisayarlardan uzaklaşmak amacıyla seyahat etmektedir. Şehir hayatından uzaklaşıp izole olmak önemli bir turist motivasyondur. Akıllı turizm ekosistemi destinasyonlara uygulanırken bahsi geçen bu turist profilinin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır. Destinasyonu akıllı turizm ekosistemine dahil ederken belirli seviyeler göz önüne alınmalıdır.
GÜVEN	Güven ve kişisel hayat mahremiyeti yabancı bir ülkeye seyahat eden turistin öncelikleri arasındadır. Akıllı turizm hareketleri çoğu zaman turistin kendi deneyimlerini paylaşması, dijital ortamda vakit geçirmesi, abonelikler ve üyelikler oluşturması ile mümkün olmaktadır. Bu noktada akıllı turizm ekosisteminde vakit geçiren turist arkasında dijital bir iz bırakmaktadır. Bir turist bu konuyu göz ardı etmeyecektir. Konu, akıllı turizm çalışmaları içerisinde yeterince yer almamış ve çalışılmamıştır.

BİLGİ EKSİKLİĞİ	Turist akıllı turizm ekosistemini hemen öğrenecek ve kullanmaya uyum sağlayabilecek kadar bilgi sahibi olmayabilir. Teknolojiyi etkin kullanamayan yaşlı bireyler mutlaka akıllı turizm çalışmalarında hesaba katılmalıdır. Ya da yeterli teknoloji kabiliyetine sahip olsa da bu ekosistemin parçası olmak istemeyen bir turist profili de mutlaka var olacaktır. Bu gibi unsurlar göz ardı edilmemelidir.
----------------------------	---

Yukarıda bahsedilen konu başlıkları dışında akla gelen başka sorular da olmaktadır. Akıllı turizm ekosistemi içerisindeki turist otantik bir deneyim yaşayabilecek midir? Yaşadığı o anda kalmayı başarabilecek midir? Yoksa elindeki ya da destinasyondaki akıllı cihaz ile ilgilenip anın önemini ikinci plana atıp geçirdiği vakti değersizleştirecek midir? Günümüzde elindeki akıllı cihaz içerisinde kaybolup etrafı ile iletişimini tamamen kesen kişiler göz önüne alındığında aslında bahsi geçen konu göz ardı edilmeyecek seviyededir.

Akıllı turizm kavramı günümüzde birçok destinasyonun geliştirme çalışmaları için hazırladıkları ajandalarda yer almaktadır (Gretzel vd., 2015: 46). Akıllı turizmin bir bileşeni olarak akıllı destinasyon kavramı da her geçen gün yerel ve yüksek otoriteler tarafından daha ciddiye alınmaktadır.

1.2.2. Akıllı Destinasyon

Akıllı destinasyon kavramı dünyada her geçen gün dikkat çeken ve üzerine çalışılan bir konu olmaktadır. 2012 yılında Çin’de 22 destinasyon akıllı turizm uygulamaları için pilot bölge olarak seçilmiştir. Bu durum Çin’de akıllı turizm çekicilikleri inşa sürecinde bir patlamaya yol açmıştır. Jiuzhaigou Vadisi, Emei Dağı ve diğer noktalar akıllı turizm kavramını öğrenmeye ve pratiğe geçirmeye çalışmaktadır (Zheng ve Zhamg, 2015 :53).

Başarılı bir destinasyonda bulunması gerekenler 6A unsurları olarak tanımlanmaktadır (Buhalis, 2000: 2). Destinasyonların birbirleriyle rekabet halinde kalabilmesi için Tablo1.4’te verilen altı unsurun her birine dikkat etmeli ve gerekli yatırım çalışmasını yapmalıdır (Corte vd., 2017: 10).

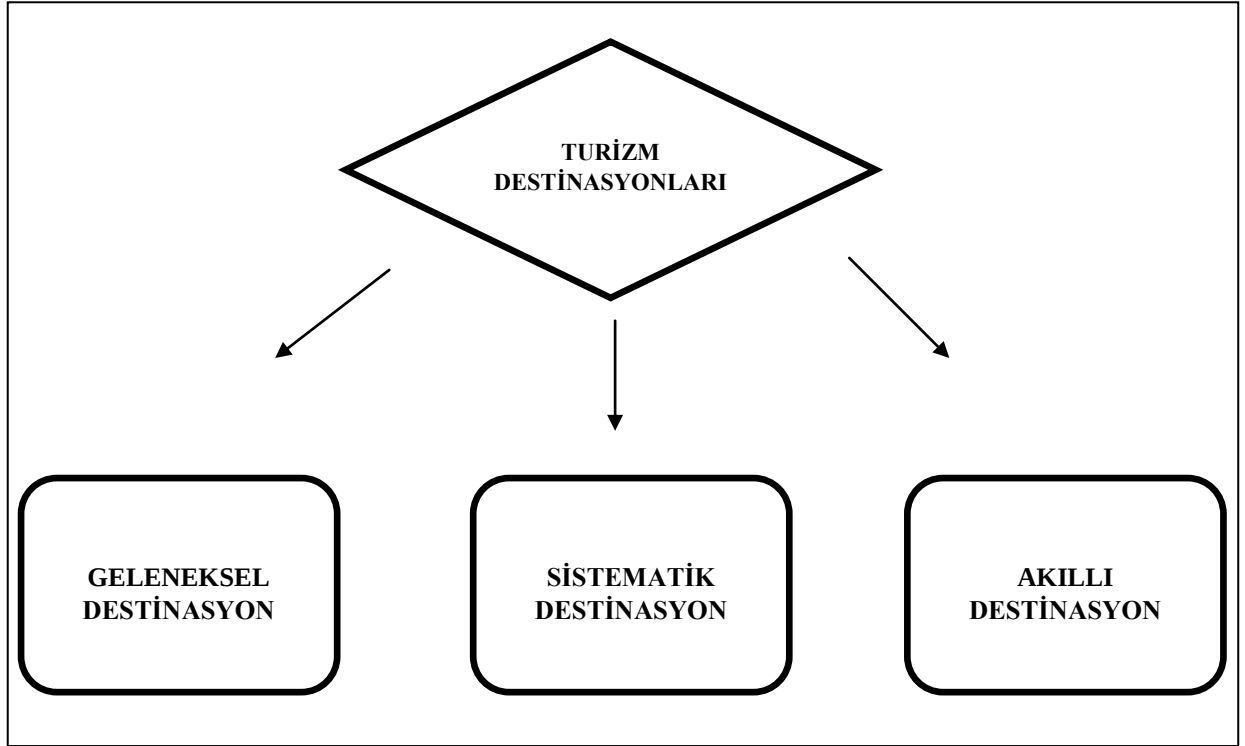
Tablo 1.4. 6A Unsurları (Buhalis, 2000’den uyarlanmıştır)

ATTRACTIONS (Çekicilik)	Doğal, insan elinden çıkma ya da kültürel bir güzellik olabilir.
ACCESSIBILITY (Ulaşılabilirlik)	Destinasyon ulaşımını kastedir. Havaalanı ve terminallere yakınlık bu konu içerisindedir.
AMENITIES (Kolaylıklar)	Boş zaman aktiviteleri, restoranlar, konaklama imkanlarıyla ilgili sunulan kolaylıklardır.
AVAILABLE PACKAGE	Aracılar sebebiyle kısıtlanan paketlerin kullanıcıya aslı gibi sunulması

(Uygun Paketler)	hedeflenir.
ACTIVITIES (Aktiviteler)	Turistte destinasyonu ziyaret etme isteği oluşturacak her türlü aktivite kastedilir.
ANCILLARY SERVICES (Yardımcı Servisler)	Direk olarak turist hedef alınmamış banka, hastane gibi günlük kullanım servisleridir.

Turizm destinasyonlarında kavramsallaşmış üç yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar; geleneksel turizm, sistematik turizm ve akıllı turizmdir. Geleneksel turizm yaklaşımında bir destinasyonun coğrafi özellikleri ön plandadır. Bunun yanında ulaşım, konaklama imkanları, turistlerin seyahat amaçları, eğitim ve kültür seviyeleri, geçmiş deneyim ve algıları da bir destinasyon için belirleyicidir. Sistematik turizmde turizm etkileşimde olduğu diğer sektörler ile birlikte ele alınır. Destinasyon yerel sakinler, turizm firmaları, yerel otoriteler ve turistlerin bir arada ve etkileşim halinde oldukları açık ve esnek bir pazardır. Paydaşların birisinde gerçekleşen değişim diğerini de etkiler. Bu yüzden paydaşlar arasında etkileşim söz konusudur. Akıllı turizm yaklaşımı ise halen daha şekillenmeye devam etmesiyle birlikte bilgi merkezli turizm hareketi olarak tanımlanmaktadır. Akıllı turizm sayesinde turistler bulut teknolojileri ve internet aracılığıyla anlık bilgiye kolayca ulaşabilmektedir. Bunun yanında sosyal medya kullanımı da akıllı turizm hareketleri içerisinde değerlendirilmektedir. Sosyal medya aracılığıyla turist gideceği yer hakkında bilgi sahibi olup tatilini planlar. Gittiği andan itibaren yaptığı paylaşımlarla aynı destinasyona gidecek yeni turist için fayda sağlamış olur. Bu durumda turist hem tüketici hem de üretici konumundadır. Böylece destinasyondaki paydaşlar ucuz fiyata daha çok kişiye kaliteli bir şekilde ulaşmış olur. Geleneksel turizm yaklaşımında reklam veren firma ile müşterisi arasında tek taraflı bir iletişim gerçekleşirken akıllı turizm kapsamında sosyal medya aracılığıyla verilen reklamlarda turist ile firma arasında karşılıklı bir iletişim söz konusudur. Tüketici aklındaki soruyu direk olarak reklam sahibine ulaştırabilir Böylelikle tüketicinin istekleri tespit edilir. Piyasa tüketici isteklerine göre yönlendirilir. Sonuç olarak hem tüketici memnuniyeti arttırılır hem de üretici akıllı seçimler ile kazanç sağlamış olur (Jovicic, 2019: 279).

Akıllı çekicilik düzenlemelerinde turist perspektifinden konuya yaklaşmak ve onların bilgi ve taleplerine göre hareket etmek önemlidir. Bu bakış açısı turistin tatmin seviyesi üzerinde olumlu bir etki bırakmaktadır (Zheng ve Zhamg, 2015: 53).

Şekil 1.2. Turizm Destinasyonları (Jovicic, 2019'dan uyarlanmıştır)

Yıllardır müzeler ve turistik destinasyonlar ziyaretçileri ile bütünleşebilmek adına interaktif teknolojilerden faydalanmaktadır. Günümüzde birçok destinasyon geleneksel turizm anlayışından farklı bir çizgiye yönelerek gelişmeler kaydetmekte ve kendisini akıllı destinasyon olarak tanımlamaya çalışmaktadır. Tanım olarak; teknolojik gelişmelerin turistin imkânına sunulduğu konaklamadan yeme içmeye, müzelerden ören yerlerine kadar her konuda teknolojiden yardım alan destinasyonlar ve bu imkânları misafirlere sunulduğu destinasyonlar akıllı turizm destinasyonu olarak tanımlanabilir. Günümüzde artık akıllı turizm destinasyonlarına artan bir talep olduğu gerçektir (Petrie vd., 2017: 973).

Turistlerin bir destinasyonu akıllılık yönünden değerlendirmeleri üzerine yapılan nicel çalışmada 28 değerlendirme maddesi 8 kategoriye bölünmüştür. Kategoriler; akıllı bilgi sistemleri, akıllı turizm yönetimi, akıllı gezi, e-ticaret sistemi, akıllı güvenlik, akıllı trafik, akıllı hava durumu tahmini, sanal turistik çekicilik'tir. Sonuçlar göstermiştir ki akıllı destinasyonlarda turist talepleri çok yönlüdür. Sadece online rezervasyon, tur öncesi hava durumu tahmini gibi gerçek zamanlı bilgiye erişim değil aynı zamanda etkin turist çekicilik yönetimi, kişisel tur programlama, ulaşım ve güvenlik gibi konular da turistin ihtiyaçları arasındadır. Araştırmacılar yaptığı bu çalışma ile literatüre destek olmanın yanında pratik olarak akıllı turizm destinasyonu planlama ve yönetmede bir öneri getirmeyi amaçlamaktadırlar. Böylelikle turizmciler akıllı işletmeler, akıllı çekicilikler kurarak turistin

tatmin seviyesini yükselteceklerdir. Bu zamana kadar akıllı turizm çalışmaları merkezine turisti almadıklarından turist ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadırlar. Bu yüzden destinasyonlar akıllı cihazları doğru yer ve zamanda opsiyonel olarak turist kullanımına sunmalıdırlar.

Çalışma sayesinde yetkililer akıllı turizm destinasyonu planlarken bu çalışmanın sonuçlardan faydalanacaklardır. Çalışmada turist tarafından tercih edilen 10 en önemli ihtiyaç tespit edilmiştir:

Tablo 1.5. Turist Tarafından Tercih Edilen On Önemli İhtiyaç (Wang vd., 2015'den uyarlanmıştır)

1	Çekicilik Ana Sayfası
2	Akıllı Araç Planlama
3	Kişisel Tur Programlama
4	Ücretsiz Wifi
5	Akıllı Kartlar
6	Akıllı Rehber Sistemi
7	Kalabalık Yönetimi
8	Mobil Ödeme
9	Turist Yoğunluğu Görüntüleme
10	Online Bilgi Erişimi

Akıllı turizm destinasyonu oluşturulurken yukarıdaki on önemli ihtiyaca öncelik verilmelidir (Wang vd., 2015: 318). Böylelikle misafir destinasyondan memnun ayrılacak ve bu durum onların mutluluklarına etki edecektir. Turist tarafından talep edilen altıncı ihtiyaç maddesi akıllı rehber sistemleridir. Tezin araştırma sorusu bu ihtiyacın karşılanmasına odaklanmaktadır.

Turistlerin seyahat servislerden memnun kalmaları mutlulukları üzerinde pozitif etki etmektedir. Bu yüzden internet sitelerinde kullanıcıları yönlendirecek bilgilendirme yapılmalı ve kullanıcı sitenin içerisinde rahatça dolaşabilmelidir. Turistin mutluluğu üzerine etki eden diğer faktörler bilgi edinebilirlik, erişilebilirlik, etkileşim ve isteğe uygun üründür. Bilgi edinebilen turist sunulan onca bilgi arasından kendisine en uygun olanı seçebilecektir. Böylelikle kendi seyahatini yönlendirebilmiş olur. Erişilebilirlik kavramı ile turistin internete, teknolojik cihazlara ulaşabilmesi ve ulaşılan cihazların kullanılabilir olması kastedilmektedir. Turist, tedarikçi ile internet yoluyla iletişime geçerek daha memnun olur. Önemsendiğini hisseder. Gerçek zamanlı mesajlaşma etkileşim ile mümkündür. Kendisine özel, isteğine uygun ürün sağlanan turist memnun kalacaktır. Bunlar turistin servis deneyiminden memnun

kalması için önemli yargılardır. Bunların yanında turistin memnuniyetini etkileyen en önemli faktör tedarikçinin sunduklarından çok turistin kendi duygusal yargılarıdır. Bu sebeple tedarikçiler turist memnuniyetine etki eden faktörlerin yanında duygusal içerikli servisler ve ürünleri de misafire sunmalıdırlar (Lee, 2018: 495-497).

Zhen ve Zhamg'ın (2015) çalışması Çin'deki akıllı turizm destinasyonlarına öneriler sunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Nitel çalışmanın sonuçları göstermiştir ki bir turistin yaş, gelir, eğitim seviyesi, iş, seyahat şekli ve zamanı turistin bilgi talebini etkilemektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde akıllı destinasyonlara üç öneri sunulmaktadır:

- Sektör misafir ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla farklı seviyede bilgi imkanları sunulmalıdır. Bu şekilde misafirin tatmin seviyesi yükseltilebilecektir.
- Turiste ücretsiz wifi imkânı sunulmalı ve akıllı destinasyonun kullanılabilir bir internet sitesi olmalıdır. Çekiciliğin sahip olduğu sosyal medya hesaplarının ve reklamlarının turiste ulaşış ulaşmadığı kontrol edilmelidir.
- Sunulan bilgi platformlarının yenilenmesi ve güncel tutulması gerekmektedir. Bilet fiyatları, ulaşım sistemi, ziyaret saatleri gibi bilgiler belirli aralıklarla güncellenmelidir.

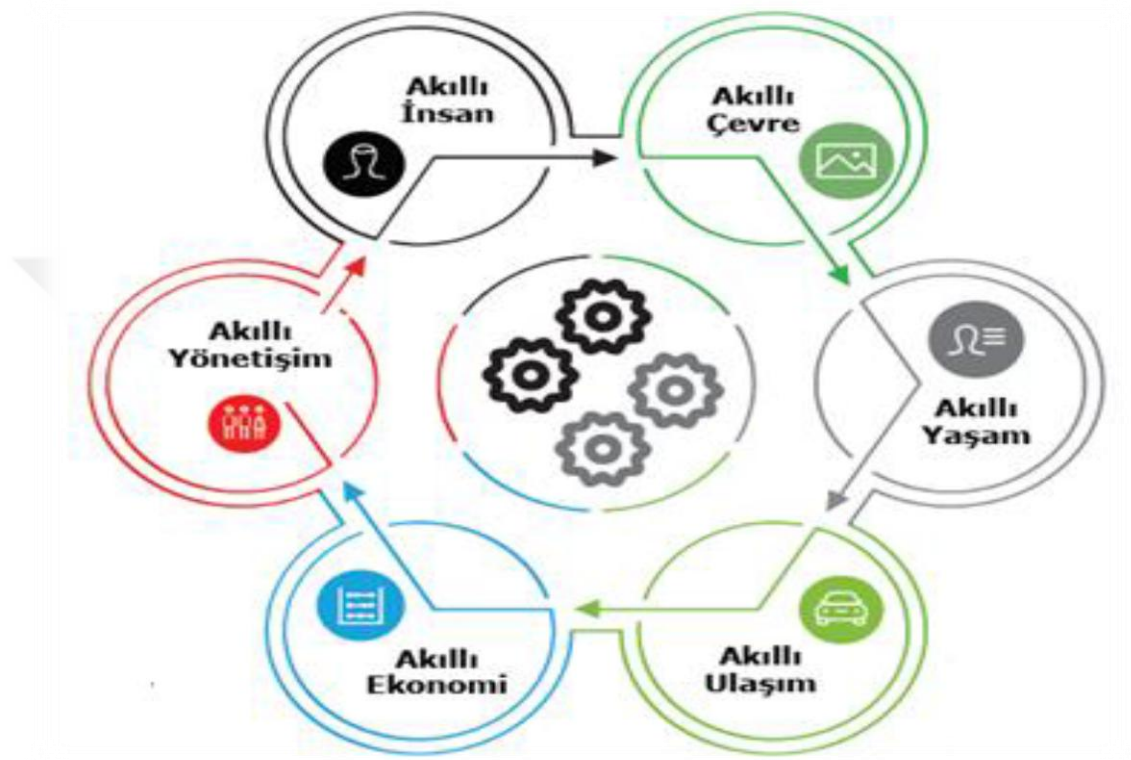
Turistin bir destinasyon hakkında genel deneyimi gittiği yerdeki ulaşım, restoran, tur operatörleri, oteller ve acenteler arasında karşılıklı kurduğu iletişim sonucunda belirlenir. Destinasyonların belirli dönemlerde aşırı kalabalık ve fazla kirlenmesi gibi sebeplerle anti reklam yapılması da söz konusu olabilir. Sürdürülebilirlik çerçevesinden bölgeye gelen turist sayısını azaltmak hedeflenebilmektedir (Corte vd., 2017: 12-13).

Turistin ziyaret ettiği şehir de bir destinasyondur. Bu noktada akıllı destinasyon ve akıllı şehir kavramları iç içe geçmektedir. Akıllı destinasyon kavramı akıllı şehri de kapsamaktadır. Bu yüzden akıllı şehir kavramına da kısaca bakmakta fayda vardır.

Akıllı şehir konsepti hala oluşmaya devam etmekte ve onu tanımlama çalışmaları sürmektedir (Corte vd., 2017 :8). Akıllı şehirler teknoloji ve insan birlikteliğiyle var olur. Akıllı şehre giden süreç insanların katılımıyla başlar ve süreçten sadece iş dünyası değil insanlar da fayda görür. Akıllı şehir teknolojilerinin çevresiyle uyumlu şekilde kullanılması ile şehir sakinlerinin yaşam kalitesini arttırılacak, şehir imkanları maksimum seviyeye yükseltilecektir (Buhalis ve Amaranggana, 2014: 555).

Akıllı turizm akıllı şehirlerde mümkün olabilir. Aksi takdirde bir noktadan sonra destek bulamayan turizm hareketleri kilitlenmeye başlayacaktır. Avrupa Komisyonu'na göre (2019) akıllı şehir, geleneksel hizmetlerin ve ağların sayısal telekomünikasyon teknolojileri kullanılarak, yaşayanların ve iş yerlerinin fayda sağlayacağı şekilde daha verimli hale getirildiği şehirdir (Avrupa Komisyonu, 2019). Uluslararası Standartlar Enstitüsü'ne göre

(ISO) akıllı şehir; şehrin planlamasını, yönetimini, inşasını ve akıllı hizmetleri kolaylaştıracak nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri ve entegre coğrafi bilgi sistemleri gibi yeni nesil bilgi iletişim teknolojilerinin uygulandığı yeni bir kavram ve yeni bir modeldir (Uluslararası Standartlar Enstitüsü, 2015). Akıllı şehir gelişimini desteklemek ve bir sisteme oturtulmasını sağlamak amacıyla akıllı şehir tekerleği geliştirmiştir (Cohen, 2012'den akt.Çelik ve Topsakal, 2017).

Şekil 1.3. Akıllı Şehir Tekerleği (Kaynak: Cohen, 2012'den akt.Çelik ve Topsakal, 2017)

Tekerleğin altı boyutu bulunmaktadır. Bunlar;

- Akıllı Yaşam: Sağlıklı çevre, sosyal birliktelik, turistik çekicilik, kültürel ve eğitimsel hizmetlerin ölçülebilmesini ve kalitesini tanımlar.
- Akıllı İnsanlar: Nitelikli insan topluluğunu tanımlar.
- Akıllı Ekonomi: Dijital teknoloji ile bütünleşen ekonomik strateji çalışmalarını tanımlar.
- Akıllı Ulaşım: Şehir içi ve şehir dışı ulaşılabilirliği ve modern ulaşım sistemlerinin şehir sakinlerinin hizmetine sunulmasını tanımlar.
- Akıllı Çevre: Enerji yönetimi ve sürdürülebilir yönetim planlamasını tanımlar.
- Akıllı Yönetim: Şehir sakinlerinin katılabileceği teknoloji ile desteklenen tamamen açık ve şeffaf bir yönetim kastedilir.

Ülkemizde akıllı şehir çalışmalarına Türkiye Bilişim Vakfı öncülük etmektedir. Türkiye Bilişim Vakfı, Nisan 1995'te kurulmuştur. Vakfın ana amacı; Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşebilmesi için altyapının oluşturulabilmesine katkıda bulunmak ve bilişim sektörünün ekonomideki payının artırılması için, bilimsel araştırma ve geliştirme etkinliklerinde bulunarak ekonomik ve sosyal çalışmalar yapmak, projeler üretmek ve uygulamalarını sağlamak için uğraş vermektir.

1.3. Türkiye'deki Durum

Dijitalleşme yolunda Türkiye'de öncü kurum Dijital Türkiye Platformu'dur. Dijital Türkiye Platformu'nun amacı sektör sorunlarının çözümüne ve sağlıklı gelişmesine yönelik çalışmalar yaparak Türkiye'nin vatandaş, devlet ve iş dünyası olarak bütüncül bir dijital dönüşümü gerçekleştirmesini sağlayacak politika önerileri oluşturmaktır. Platform yayınladığı raporlar ile Türkiye'de dijitalleşme hakkında fikir üretmeye ve farkındalık yaratmaya çalışmaktadır. Platform raporuna göre Türkiye'de 16-74 yaş aralığındaki bireylerin yalnızca %34'ünün temel düzeyde ya da temel düzeyin üzerinde dijital becerileri vardır. Avrupa Birliği devletlerinin ortalaması %57'dir. Temel düzeyde ya da temel düzeyin üzerinde dijital becerilere sahip iş gücü oranı ise Türkiye'de %46 olup, Avrupa Birliği ortalaması %65'dir. Türkiye'nin dijital beceriler konusunda Avrupa ülkelerine kıyasla gerilerde olduğu görülmektedir. Bu, Türkiye ekonomisi için önemli bir rekabetçilik ve büyüme sorunu teşkil etmekte olup aynı zamanda büyük bir sosyal risktir. Dijitalleşmenin hız kazandığı bir çağda vatandaşlarının çağın gereklerine ayak uyduramadığı bir ülke uzun vadede diğer ülkeler ile arasındaki farkı kapatamayacak ve bireyler arasındaki dijital beceriler noktasında büyük farklar oluşacaktır. Türkiye'nin ekonomik anlamda sıçrama yapabilmesi için nüfusun her kesiminde dijital becerilere yatırım yapması gerekmektedir. Platformun raporu Türkiye'nin dijitalleşme yolundaki çabalarını ve eksiklerini göstermektedir. Rapora göre teknoloji gelecekte çok önemli bir araç haline gelecektir. Bu yüzden rapor, insanların eğitilip gerekli yatırımların şimdiden yapılması gerektiğine dikkat çekmektedir (Tesid, 2019).

2016'da açıklanan akıllı şehir yol haritası raporuna göre ilk etapta Türkiye'de 30 büyükşehirin akıllı şehir olması planlanmaktadır. Böylelikle ülke genelinde %20 enerji tasarrufu sağlanması hedeflenmektedir. Türkiye genelinde akıllı şehir uygulamaları ve çalışmaları ile gayri safi milli hâsılaya yılda yaklaşık 30 milyar TL katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Akıllı şehir uygulamalarına örnek olarak trafik lambaları sinyalizasyonu verilebilir. Lamba sinyalizasyonu trafik yoğunluğuna göre geçiş izni vererek trafiğin azaltılmasına yardımcı olur. Akıllı şehir uygulamalarına bir diğer örnek şehir içi toplu taşıma

servisleridir. Şehir içi toplu taşıma hatlarının etkin kullanılması şehir sakinlerinin hayatını kolaylaştıracaktır. Şehir sakinlerinin toplu taşımayı daha yoğun kullanmaları sağlanarak trafik azaltılmış, karbon salımı yavaşlatılmış, zamandan tasarruf edilmiş olacaktır. Ücretsiz wifi noktaları insanların her an internete erişmesine olanak sağlayacaktır. İnternet akıllı bir şehrin en temel ihtiyacı ve akıllı şehir olma yolundaki en temel gereçlerinden birisidir. Bunların yanında su hizmetleri, sağlık hizmetleri, hasta bakımı, otoparklar, çevre ürünleri, telekomünikasyon ve belediye hizmetlerinin vatandaşlara daha hızlı ve kolay ulaşılır olarak sunulması akıllı şehirlerin çalışmaları arasındadır (Türkiye Bilişim Vakfı, 2019).

Akıllı destinasyon ve akıllı turizm uygulamaları iç içe geçer ve birbirlerini destekler. Antalya'nın akıllı destinasyon olma yolunda bazı çabaları söz konusudur. Şehrin önemli kavşaklarında trafik lambaları sinyalizasyonu yoğunluğa göre ayarlanmıştır. Cumhuriyet Meydanı, Kapalı Yol ve Konyaaltı Sahili gibi noktalarda ücretsiz wifi noktaları oluşturulmuştur. Antalyakart akıllı telefon uygulaması 2016'dan beri hizmet vermektedir. Uygulama ile şehir sakinleri toplu taşıma kartlarına dolum yapabilmekte ve durağa yaklaşan otobüsleri görüntüleyebilmektedir. Uygulamanın İngilizce olarak da hizmet veriyor oluşu turistlerin de faydalanabilmesi içindir. Uygulamanın harita modunda şehirde faaliyet gösteren turistik yerlerin, yeme içme mekanlarının, park alanlarının işaretlenmesi turistler için büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Uygulamanın sesli olarak hizmet vermemesi kısıtlılıkları arasındadır. Hem İngilizce hem Türkçe planlanabilecek sesli yanıt sistemi ile hareket kısıtlılığı bulunan bireylere ulaşmak hedeflenebilir. ICF Airport uygulaması 2012 yılında kullanıma açılmıştır. Uygulama ile yirmi dört saat uçuş bilgilerine, gümrüksüz mağaza bilgilerine, restoranlara, otoparklara ve terminal haritalarına erişilebilmektedir. Uygulama Türkçe, İngilizce, Almanca ve Rusça dillerinde hizmet sunar. MyAntalya uygulaması 2013 yılında kullanıma açılmıştır. Uygulama sayesinde Antalya ile ilgili haberlere, hava durumlarına, duyurulara, döviz kurlarına ve görülmesi gereken yer bilgilerine erişim mümkündür. İngilizce, Almanca ve Rusça dil seçeneklerine sahiptir. Bu uygulamalara rağmen Antalya'nın akıllı destinasyon olma yolunun daha başında olduğu söylenmelidir. Geliştirme çalışmalarına devam edilmesi gerekmektedir. Örneğin akıllı turizm uygulamalarından sanal gerçeklik çalışmalarının Antalya için yeteri kadar uygulanmadığı bilinmektedir. Şehirde yalnızca Antalya Arkeoloji Müzesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın internet sitesinden üç boyutlu olarak ziyaret edilebilmektedir. Üç boyutlu görsel gezi imkânları Kaleiçi, Konyaaltı Sahili, Perge, Aspendos, Side gibi turistik noktalar için de planlanabilir. Dünyada örnekleri görülen turistik şehir kartları Antalya için de oluşturulabilir. Kartı edinen turist toplu taşımayı kullanabilmeli, şehirdeki müze ve ören yerlerine indirimli girebilmeli ya da restoran ve

kafelerde indirimlerden faydalanabilmelidir. Kart sayesinde otellerdeki turistin şehir hayatına katılması sağlanabilir. Şu an için belirli noktalarda oluşturulan ücretsiz wifi noktaları Antalya'nın tüm turistik alanlarına yayılmalıdır. Ulaşılabilir internet akıllı destinasyonlar için önemli bir ihtiyaçtır (Çelik ve Topsakal, 2017).

İKİNCİ BÖLÜM

AKILLI TURİZM VE MULTİMEDYA REHBER UYGULAMASI

2.1. Akıllı Turizm Uygulaması Olarak Multimedya Rehberler

Bir turistin ziyaret ettiği ülkede yüzlerce kişiyle etkileşime girdiği düşünülebilir. Uçağı havaalanına indiğı andan itibaren güvenlik görevlileriyle girdiğı etkileşimden tutun da marketteki kasiyere, telefonun diğ er ucundaki acente görevlisine, bindiğı taksi ş oförüne kadar hepsi turistin o ülke hakkında kafasında bir imaj çizmesine yardımcı olur. Tüm turizm camiasında rehberler turist ile en yoğun temas kuran kişilerdir. Bu yüzden turizm endüstrisinde önemli bir role sahiptirler. Rehberler turistin destinasyonu tekrar ziyaret etmesi üzerinde direk etki sahibidirler. Bu sebeple bir turist rehberi birçok farklı görevi icra eden birisi olarak misafirinin ihtiyaçlarını karşılayabilmek amacıyla yeterince donanımlı olmalıdır (McDonnel, 2001). Sadece yabancı dil bilgisi iyi bir rehberlik için yeterli değildir.

1990'lı yıllardan itibaren mobil cihaz sayısında bir patlama yaşanmış ve bununla birlikte teknolojinin müzelerde ziyaretçi kullanımına sunulması ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır (Petrie vd., 2017: 974). Ciolfi vd., (2001) teknolojik ve interaktif gelişmelerin müzelere entegre edilmesi konusunu çalışmışlardır. Bu çalışma zaten kaçınılmazdır. Artık çoğı müze, saray ve ö ren yerleri sadece eserlerin depolandığı yerler olmaktan çıkarak ziyaretçilerine daha dinamik, eğlenceli, eğitici ve öğretici deneyimler sunan yerler haline dönüşmektedir (MacDonald ve Alsford, 1991).

Müze alanına uygulanan teknolojik gelişmeler ile ziyaretçi, sergi ve teknoloji üçlüsünün kendi arasında sağlıklı bir iletişime geçmesini hedeflenmektedir. Müzedeki interaktif medya kullanımı ve bu teknolojiler aracılığıyla ziyaretçiye sunulan imkânlar üzerine çeşitli çalışmalar mevcuttur. Ziyaretçinin ilgisini çekmeyen, müzede keyifli vakit geçirmesine engel olan ve anlamlı birliktelik kurmasına hizmet etmeyen teknolojik çalışmalar başarısız olacaktır. Sadece müzeler değil turistik tesisler de daha fazla ziyaretçi çekebilmek amacıyla interaktif teknolojiyi yoğun olarak kullanmaya ö zen göstermektedir (Sundar vd., 2015).

Ziyaretçiye gittiğı destinasyonda akıllı teknolojiler ile hizmet vermek akıllı turizm yatırımlarıdır. Akıllı turizm yatırımları somut altyapı yatırımlardır. Ziyaretçinin gittiğı destinasyonda kullanımına sunulan elektronik cihazlar bu kapsamdadır. Akıllı turizmde amacın dijital ile somut olanı bir araya getirmek olduğı hatırlanmalıdır. Bir kültürel alanda ziyaretçi kullanımına sunulan multimedya rehber cihazları akıllı turizm ürünü olarak ön plana çıkar. Bazı rehber cihazlar sadece sesli hizmet verirken bazıları sahip oldukları ekranlar ile kullanıcıya görsel olarak da hizmet etmektedir. Bunun yanında ziyaretçi internetten indirdiğı

uygulamayı da bir rehber olarak kullanabilmektedir. Bu tez çalışmasında farklı işlevsel özellikleri olan tüm rehber cihazlara multimedya rehber tanımlaması yapılacaktır. Akıllı turizm, turizmde teknolojinin kullanımı ise multimedya rehberler de bir teknoloji ürünü olarak teknolojinin turizmde kullanılmasına örnektir (Lee, 2016: 705). Ziyaretçilerin teknolojiye olan ilgileri her geçen gün artarken multimedya rehberlerin müzelerde hayati bir öneme sahip olması beklenmektedir.

Multimedya rehberlerin ilk örneği 1952 yılında Amsterdam müzesinde kullanılmıştır (Petrie vd., 2017: 973). O günden itibaren çalışmalar rehberlerin elde taşımaya olanak verecek şekilde boyutlarını küçültmüş, ağırlıklarını azaltmış, teknik özelliklerini ve kullanılabilirliğini arttırmaya odaklanmıştır. İlk tip rehber cihazlar sadece sesli anlatım yapmaktaydılar. Bir ekrana sahip değillerdi. Bu tarz eski tip sesli rehberler zamanla akıllı mobil rehber cihazlara doğru evirildiler. Cihazlar, ekranları sayesinde hem sesli hem görsel bilgi aktarımı yapabilecek şekle büründüler. Ekranlar sayesinde görsel verilere ya da GPS tabanlı konum servislerine erişilebilmektedir. Ekranlı cihazlar görsel olarak kullanıcıya hizmet ederken sahip olduğu ekran sebebiyle ekranı olmayan cihazlara göre daha fazla batarya tüketmektedirler. Bir rehber cihazın ekrana sahip olması avantajıyken daha fazla güce ihtiyaç duyması da dezavantajı olarak görülmektedir (Pyshkin ve Korobenin, 2017: 281).

Geçen zaman içerisinde kişinin kendi cep telefonu da bir rehber cihaz olarak ön plana çıkmaktadır. Cep telefonlarına indirilen rehber uygulamalar sayesinde seyahat kavramı tamamen kişiselleşmiş durumdadır. 2010 yılında tüm dünyada 500.000 civarı telefon uygulamasının kullanımda olması cep telefonu uygulamalarının ne kadar yaygın olduğunu kanıtlar niteliktedir (Chu vd., 2012: 270). Bazı durumlarda kişi kendi telefonunu bir rehber olarak kullanabilirken bazı müzeler de (Londra, Tate Modern Müzesi) kullanıcıya rehber cihazı emaneten verebilmektedir (Petrie vd., 2017: 973).

Multimedya rehberler kimi zaman QR kodlarını kimi zaman da numaralandırmaları baz alarak bilgiyi kullanıcıya aktarır. Andolina vd. (2012) mobil uygulamalara ek olarak QR kodları, AR sistemleri ve görsel gerçeklik gibi gelişmelerin mobil cihazlar üzerinden kullanıcılara sunulmasını çalışmışlardır (Andolina vd. 2012'den akt. Petrie vd., 2017: 975).

Rehberlerde en sık kullanılan özelliklerden birisi GPS sistemleridir. Günümüzde birçok sektör bu teknolojiye dayanmaktadır. İlk olarak Amerika Savunma Bakanlığı tarafından geliştirilmiştir. İcadından birkaç yıl sonra sivil kullanıma da sunulmuştur. “Global Positioning System” uydu sayesinde kullanıcısının yerini saptar. GPS uyduları tüm dünyayı dolaşır. Enlem ve boylama göre belirli noktaları işaretlemeye ve kaydetmeye olanak sağlar. Navigasyon uygulamalarında kayıtlı olan otel, restoran, kafe veya işletmeler bu şekilde

mümkün olabilmektedir. Sistem kullanıcısının yerini ufak sapmalara rağmen büyük oranda doğru olarak tespit eder. Yükseklik, uzaklık, mesafe gibi ölçümleri otomatik olarak hesaplayan uydular, kullanıcıya hedef noktaya olan uzaklık ve süre gibi lojistik bilgiler sağlayabilmektedir (Mladenovic vd., 2012: 1460).

Çoğu multimedya rehber internet bağlantısına ihtiyaç duymaktadır. Cihazlar internete erişim olmadığı takdirde de kullanılmak üzere tasarlanmalıdır (Pyshkin ve Koroben, 2017: 283). Genel olarak çalışmalar multimedya rehberlerin teknolojik olarak gelişmişlik seviyelerine, bilgi verme şekillerine odaklanmaktadır. Bunun yanında turistlerin multimedya rehber edinme motivasyonları yeterince çalışılmamıştır (Lee, 2016: 706).

Tasarlanan rehberler belirli bir güzergâh üzerinde anlatım gerçekleştirirler (Lee, 2016: 706). Bazıları belirli bir müze için tasarlanmışken bazen de bir ören yeri, bir kasaba ya da bir şehir için geliştirilmiş olabilirler.

Multimedya rehberler kullanılmaya başlandığı günden itibaren kademeli olarak turist rehberlerinin yerini almaktadır (Wessel ve Mayr 2007). Bunun sebepleri Tablo 2.1’de gösterilmiştir.

Tablo 2.1. Turisti Multimedya Rehber Kullanmaya İten Sebepler (Pyshkin ve Korobenin, 2017; Wissmann, 2013’den uyarlanmıştır)

Serbest Hareket Kabiliyeti	Bir turist rehberi ile tura katılan kişi tur rehberinin direktiflerine, tur güzergâhına ve saatlerine uymak durumundadır. Turlar katılımının isteğine göre değil grup düzenine göre hareket ederler.
Arzın Yetersizliği	Turist kendi istediği gün ve saat için müsait tur rehberi bulamayabilir. Yoğun sezonda kalabalık müze ve ören yerlerinde uzman tur rehberleri yetersiz kalabilmektedir.
Dil Yetersizliği	Turistin kendi ana dilinde istediği noktaya düzenlenen turlar olmayabilir. Nadir bilinen dillerde rehber yetersizliği söz konusudur.
İşitsel Problemler	Kalabalık gruplarda tur rehberini duymak zor olabilir. Bunun yanında destinasyonun kalabalık olması tur rehberinin söylediklerini dinlemeyi güçleştirir.

Bu durumlarda multimedya rehberler imdada yetişip iyi birer alternatif oluşturabilmektedir (Pyshkin ve Korobenin, 2017: 281). Multimedya rehberler misafire kendi istekleri doğrultusunda gezme imkânı sunan, belirli bir program dâhilinde gerçekleşen rehberli turları bekleme zahmetinden kurtaran eğitici cihazlardır (Lee, 2016: 706). Kişinin isteğine göre içerik odaklı ve kullanıcı dostu olmaları sebebiyle iyi bir deneyim imkânı sunmaktadırlar. Multimedya rehber sayesinde turist istediği bilgiyi tekrar tekrar dinleyebilir.

Multimedya rehberler aracılığıyla görsel bilgi edinmede zayıf ama sesli öğrenme yönü kuvvetli olan kişilere de hizmet edilmiş olur (Wissmann, 2013: 597).

Multimedya rehber cihazları ile turist rehberlerinin yerini almak değil, ziyaretçilerin deneyimlerini arttırmak hedeflenmektedir. Bu noktada, günümüzde rehber cihazları son teknoloji ile donatılmış olsalar dahi ziyaretçilerin halen turist rehberleri ile gezme eğiliminde oldukları hatırlanmalıdır (Lee, 2016: 706).

Araştırmalar bu tarz rehberlerin ziyaretçiye farklı deneyimler sunarak öğrenmelerine katkı sağladıklarını göstermektedir. Gelişen teknoloji ve sosyal hayattaki değişiklikler sebebiyle rehber cihazlar çağın gerisinde kalabilmektedir ve bu sebeple sık sık yenilenmeye ihtiyaç duyarlar. Bahsi geçen rehberleri daha kullanışlı kılabilmek üzerine çalışmalar halen devam etmektedir (Lee, 2016: 707).

Tüm gelişmeler neticesinde artık dijital ve görsel miras denilen kavramlar ortaya çıkmaktadır. Dünyanın ve internetin en büyük şirketlerinden birisi olan Google son yıllarda bakanlıklar, enstitüler, müzeler, uluslararası örgütler ile birlikte çalışarak kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda önemli aşamalar kaydetmiştir. Senelerdir müzeler ve galeriler içeriklerini internet siteleri aracılığıyla yayınlamaktaydı. Google bunu bir üst seviyeye taşıyarak kendi projeleri Street View, Art Project, Wold Wonders Project gibi projelerle turistlere daha farklı deneyimler sunmaktadır. Google Cultural Institute dünya kültürel mirasını her an her yerden erişilebilir kılmak için uğraş vermektedir (Bonacini, 2015: 151).

Google servisleri aracılığıyla müzelerin içi ziyaretçiler tarafından sanki müzedeymiş gibi görülebilmektedir. Dünyanın çeşitli noktalarından Google ile birlikte çalışan 88 adet müze Google Play Store'dan indirilen uygulamalar sayesinde online olarak ziyaret edilebilmektedir. 360 derecelik fotoğraflar kişiye sanal bir tur imkânı sunmaktadır. Sergilenen eserlerden bazıları hakkında daha detaylı bilgilendirmelere eser üzerine tıklanarak ulaşılabilir. Tur esnasında bazı eser ya da tablolar yüksek çözünürlüklü fotolar aracılığıyla daha net görülebilmektedir. 2015 yılından itibaren Google 300 kadar müze eserini de üç boyutlu olarak erişime açmıştır. Örneğin; İtalya Paolo Orsi müzesinin büyük bir bölümü internet aracılığıyla gezilebilmektedir. Bu sayede on binlerce kültürel alan internet kullanıcısının bir tık uzağındadır. Sıradan işletmeler dahi iç mekânlarını Google ile ortak çalışarak Street View özelliği aracılığıyla internet erişimine açmak için birbirleriyle yarış içerisinde. Google'ın bu imkânı müzeler için stratejik bir öneme sahiptir (Bonacini, 2015: 153).

Multimedya rehber cihazları ile ilgili Kore Gyeongbok-gung ve Fransa Versailles saraylarında gerçekleştirilen araştırma önemli veriler sağlamaktadır (Lee, 2016). Korece ve

diğer üç yabancı dilde ücretsiz olarak tur rehberleri aracılığıyla gezi düzenlenmektedir. Bu gezilere katılmak istemeyenler 3 dolar karşılığında sesli rehber de kiralayabilmektedir. Kore sarayını ziyaret eden 281 Kore vatandaşının %1.08'i, çoğu Çinli 72 yabancı misafirin %5.4'ü multimedya rehber kiralamıştır. Bu sayılara göre toplam ziyaretçilerin %7,8'i sesli rehber kullanmıştır. Cihaz alanların %56'sının tur sonuna kadar kullandığı hesaplanmıştır. Fransa sarayında rehber cihazlar için bir ücret alınmamaktadır. Tur rehberleri ile gezebilmek için önceden rezervasyon yapılması gereklidir ve ücretlidir. Toplam ziyaretçilerin %73,3'ü multimedya rehber kullanmıştır. Alanların %27,3'ü tur sonuna kadar kullandığını beyan etmiştir (Lee, 2016).

Araştırma sonuçlarına göre rehber cihazların ücretli olup olmaması kullanımları üzerinde etkilidir. Ücretsiz olduğu durumda kullanım oranları daha yüksektir. Bir ücret karşılığı cihaz kiralayanlar, ücret ödemeyenlere oranla cihazları daha uzun süre kullanma eğilimindedirler. Müzeye bilgi edinme ve öğrenme motivasyonu ile gelenler turistik amaçla gelenlere kıyasla rehberleri daha uzun kullanmış olmalıdırlar. Cihaz kiralamayanlar sebep olarak yeterli bilgiyi broşürler aracılığıyla aldıklarını ve saray hakkında önceden bilgi sahibi olduklarını söylemişlerdir (Lee, 2016).

Kullanımı bırakanlar sebep olarak etrafın kalabalık olduğunu ve anlatımı rahat duyamadıklarını, cihazların kullanıcı dostu olmadığını, aktivasyonunun karmaşık olduğunu ve kullanımının zor olduğunu belirtmişlerdir. Ziyarete bir arkadaş grubu ile gelenler cihazı kullandıkları süre zarfında izole olduklarını bu sebeple etrafları ile iletişimlerinin kesildiğini söylemişlerdir. Ziyaretçi dikkatini cihaz, alan, sergilenen objeler ve objelerin özellikleri arasında bölmek zorunda kalmaktadır. Kişiler cihaz kullanmak yerine arkadaşları ile iletişimde kalmayı tercih etmektedir. Ziyaretçiler öğrenme motivasyonundan ziyade saraya hızlıca bir göz atmak, fotoğraf çekmek, bahçede bir yürüyüş yapmak ve hoş vakit geçirme amacıyla geldiklerini beyan etmişlerdir. Yüz yüze görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre ise kullanıcılar cihazların ses kalitesi, ortamın gürültüsü ve hijyenik koşullardan memnun olmadıklarını, cihazı kullanırken sergilenen esere odaklanamadıklarını söylemişlerdir. Cihazların olumsuzluklarından bir tanesi de anlatımda fazla bilginin veriliyor olmasıdır. Bu sebeple ziyaretçi fazla bilgi arasında kaybolmaktadır (Lee, 2016).

Böylelikle multimedya rehberler bir rehberden beklenen bilgi aktarımı ve yön bulma konusunda başarılıdır. Öğrenme motivasyonu ile ziyareti gerçekleştirenler dahi cihaz teknolojisinden şikâyetçidirler. Multimedya rehber yerine tur rehberleri ile geziyi gerçekleştirenlerle yapılan görüşmelerden tur rehberinden bilgi edinmenin daha kolay olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde ziyaretçilerin kendi arasında iletişim kurması mümkündür. Tur

rehberine soru sormak mümkündür. Son tahlilde lokal bir kişi ile iletişim kurmak önemli bir turist motivasyonudur.

Yenilik çalışmaları bu konular hesaba katılarak yürütülmelidir. Multimedya rehberlerde verilen bilginin seviyesi üzerinde de çalışılmalıdır. Ziyaretçi ilgisine ve ihtiyacına göre rehber cihaz anlatım yoğunluğu ayarlanabilir. Hedef kitle belirlenerek anlatım süresinde değişiklik yapılabilir. Tez kapsamında oluşturulan Kaleiçi rehberi içeriği bu doğrultuda şekillenmiştir.

Petrie, Othman ve Power'ın (2017) araştırması bir I-phone uygulaması üzerinedir. Bir kilisede gerçekleşen araştırma katılımcıları ankete tabi tutulmuştur. Katılımı maksimum seviyede gerçekleştirebilmek amacıyla katılımcılara kilisenin içerisinde Shakespeare'in mezarının bulunduğu noktaya ücretsiz giriş imkânı sunulmuştur. Katılımı reddedenlere ise küçük bir bilgilendirme broşürü verilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre multimedya rehber ile kiliseyi gezenler diğerlerine kıyasla pozitif izlenimlerle ziyareti sonlandırmıştır. Bu, ziyaretçilerin kiliseden tatmin seviyesini de etkilemektedir. Kiliseye sadece turistik amaçla gezip görmeye gelenler dahi multimedya rehber sayesinde ibadethane ile ruhani ve duygusal bir bağ kurabildiklerini söylemiştir. Rehber uygulaması ziyaret süresini %50 uzatmıştır. Bununla birlikte ziyaret süresinin uzaması ile ziyaretçinin dalıp gittiğini ve bu sebeple geçirilen sürenin anlamının yitirildiği de fark edilmiştir. Kilisede uzun süre vakit harcanması geçirilen vaktin değersizleşmesine sebep olmuştur. Araştırmacılar, çalışmanın soğuk bir günde gerçekleştirilmesi sebebiyle böyle bir sonuç verdiğini düşünmektedir. Çalışmalar cihazların etkileşim kalitesini arttırmak üzerine odaklanmalıdır.

Araştırmacılar bu çalışmada kendi geliştirdikleri müze deneyim ölçeğini (The Museum Experience Scale, MES) kullanmışlardır. 20 sorulu beşli likert ölçeğine göre hazırlanan ölçeğin dört faktörü vardır: Sergi ve sergilenenlerle etkileşim, sergi ve sergilenenden edinilen bilgi, sergi ve/veya ziyaretçiler ile girilen anlamlı deneyimler, sergi ve sergilenenler ile kurulan duygusal bağ. Aynı araştırmacılar teknolojinin kullanılabilirliği ve ziyaretçi deneyimini ölçen Multimedya Rehber Ölçeği (Multimedia Guide Scale, MMGS) geliştirilmiştir. 20 sorudan oluşan beşli likert ölçeğinin üç faktörü bulunur: Genel kullanılabilirlik, öğrenilebilirlik ve kontrol, etkileşim kalitesi (Petrie vd., 2017). Araştırmacıların geliştirdikleri ölçek ziyaretçilerin deneyimini ölçmede kullanılmıştır. Bu tez kapsamında uygulanabilir bir yöntem olması ile beraber tez içerik oluşturmaya odaklandığından bahsi geçen çalışmaya sadece değinilmekle yetinilmiştir.

Multimedya rehber kullanımının ziyaret süresini uzattığı tespit edilmiştir. Kuflik vd. (2011) İsrail Haifa Üniversitesi Hecht Müzesi'ndeki araştırması, multimedya rehber ile müze

ziyaretinin ortalama 20,69 dakika, rehbersiz ziyaretin ortalama 4,96 dakika sürdüğünü göstermiştir. Araştırmacılar İsrail'deki bu çalışmaya katılanların tamamının öğrenci olduğunun altını çizmektedir. Dolayısıyla gerçek ziyaretçiler üzerinde yapılan çalışmaların sonucunun farklı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer bir çalışma Londra Tate Modern Müzesi'nde gerçek ziyaretçiler ile gerçekleştirilmiştir. Sonuç aynısını işaret eder. Multimedya rehberler ziyaret süresini uzatmaktadır. Manning ve Sims (2004) çalışmasında da multimedya rehberlerin sadece ziyaret süresini uzatmadığı aynı zamanda daha fazla eğitici bilgi sağladığını da ortaya koymuştur. Bu tarz çalışmaya katılanlar önceden bilgilendirildiğinden kullanıcılar cihazları daha uzun ve dikkatli kullanmış olabilirler. Bu husus da gözden kaçırılmamalıdır (akt.Petrie vd., 2017: 981).

2.2. Multimedya Rehber Örnekleri

Günümüzde kullanılan multimedya rehberlerin öncüleri kabul edilebilecek çalışmalar; Cyberguide (Abowd, 1997), Guide (Cheverst vd., 2000), The Deep Map (Malaka ve Zipf, 2000) ve Crumpet (Poslad vd., 2001)'dir.

Müze ve destinasyonlarda kullanılan multimedya rehberler uzun bir süreçten geçerek evrilmişlerdir. Multimedya rehberlere örnek olabilecek çalışmalar (Pyshkin ve Koroben, 2017: 283):

- The İzi Travel: Sesli anlatım dışında yazılı, görsel ve bağlantılara da erişim veren bir uygulamadır. Anlatım trigger olarak tanımlanan bir kapsama alanına girildiğinde otomatik başlar. İstenildiği takdirde bu özellik kapatılabilir. Bu durumda kullanıcı manuel olarak anlatımı başlatmalıdır. Eller serbest modu ile kullanıcının cihaza odaklanması engellenmiş olur. İnternet aracılığıyla indirilen tur programı offline olarak da takip edilebilir. Tur süresi ve mesafe bilgileri uygulama tarafından sağlanır. Etraftaki turistik noktalar kullanıcı uyarılarak uygulama üzerinde işaretlenir.
- Pocket Guide: Büyük şehirler için tasarlanmış bir uygulamadır. Kısıtlı vakti olan ve hazırlıksız seyahate çıkanlar için elverişlidir. Hedef kitle içerisinde iş adamları bulunmaktadır. Haritada yeme-içme ve alışveriş noktaları gösterilmektedir. Önerilen tur programı uygulamanın veri tabanında yüklüdür. Tur süresi ve uzaklık bilgileri kullanıcıya sağlanır. Bazı destinasyonlar için tavsiye edilen ziyaret saatleri bildirilmektedir. Şehir içi ulaşım bilgileri verilmiştir. Farklı birçok dil opsiyonu bulunmaktadır.
- Azbo: Uygulama veri tabanında yüklü şehir ve bölgelerden kullanıcı tur programını kendisi seçer. Sesli anlatımı kullanıcı kendisi başlatmalıdır. Kişi kendi turunu istediği

doğrultuda şekillendirebilmektedir. 1 km çapındaki görülmesi gereken yerler kullanıcı uyarılarak haritada gösterilir. Tüm tur programları bir seferde indirilebilir. Yeni bir tur programı oluşturma dışında üye olma zorunluluğu yoktur.

Demo bir multimedya rehber Sırbistan'ın bir köyü Paracin için tasarlanmıştır. GPS koordinatları sayesinde kullanıcısına yardım eden rehber hem sesli, hem yazılı, hem de görsel olarak kullanıcısına bilgi aktarmaktadır. Bilgi uygulamanın veri tabanında yüklüdür. Kullanıcı yaptığı turu kaydedip daha sonra farklı bir depolama alanında saklayabilir. Kendisi için bir günlük oluşturabilir. Demo rehberin ödeme ve web bağlantıları üzerinde çalışmalara devam edilmektedir (Mladenovic vd., 2012).

Yehliu Jeoparkı kuzey Tayvan'da yer almaktadır. Ziyaretçiler için hazırlanmış bir rehber uygulaması bulunmaktadır. Ziyaretçiler uygulamada sunulan GPS sayesinde konumlarını takip edebilir ve bilgi sahibi olabilirler. Park uygulamayı geliştirmek için kullanıcıların yorumlarını dikkate almıştır ve yeni bir sürüm geliştirmiştir. Yeni sürümde çeşitli geliştirmeler yanında anlatım süre olarak dört kademeye bölünmüştür. Böylelikle multimedya rehber kullanımı ve tatmininin yükseltilmesi hedeflenmiştir. Bir saat, iki saat, üç saat ve yarım gün olmak üzere dört kademe mevcuttur (Chu vd., 2012). Bu tez için hazırlanan Kaleiçi anlatımları da aynı strateji takip edilerek oluşturulmuştur.

2 3. Multimedya Rehber Tasarımının Kullanıcılar Açısından Önemi

Dünya genelindeki multimedya rehberlerin çok azı kullanılabilir olmaları düşünülerek tasarlanmıştır. Bu az sayıdaki rehberlerin de küçük bir kısmı evrensel bir dizayn taşımaktadır. Ziyaretçilerin ise büyük kısmı cihazları kullanma konusunda sıkıntı çekmektedir. Herkes için Multimedya Rehber (MGA) yaklaşımı ile bu durum tersine dönüştürülebilir. Herkes için Multimedya Rehber (MGA) yaklaşımı teknolojiyi etkin biçimde kullanabilen ya da kullanamayan herkesin eşit bir şekilde mobil içeriklere ulaşabilmesi için geliştirilmiştir. Projenin amacı multimedya içerikler ile hizmet veren her türlü cihaz için bir yol haritası sunmaktır. Projenin sunduğu basit önerilerle cihazlar daha standartlaşmış bir çizgiye oturacak, herkes tarafından erişilebilir bir hale bürünecektir. Projenin ilk hedefi görme ve işitme engelli bireyler olsa da sunulan öneriler ile tüm topluma fayda sağlamak hedeflenmiştir. Bu yüzden projenin dar bir kitleye hitap etmesi beklenemez. Herkes için Multimedya Rehber (MGA) yaklaşımını hayata geçiren kültürel alanlar diğerleri arasında büyük fark yaratacaklardır. Gelişen teknolojinin de sonucu olarak bu uygulamalar müzeciliğin esaslı birer parçası olacaktır. Şu an için hali hazırda müzelerde her kesimden insanın rahatça kullanabileceği bir

multimedya rehber olmadığı için MGA yaklaşımı iki metot üzerinden geliştirilmiştir (Ruiz vd., 2011: 1-8).

İlk olarak internet ve televizyon alanında dijital içeriklerin evrensel kabul gören standartları çalışılmıştır. ISO regülasyonları, W3C yönergeleri ve ilgili diğer çalışmalar peyzaj düzenlemede kullanılmışlardır.

İkincil olarak kullanıcılarla yapılan anketler asıl sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. İspanya Altyazı ve Sesli Betimleme Merkezi, Madrid Carlos III Üniversitesi, Engelli Temsilcileri İspanya Komitesi ve müze küratörlerinin de katılımıyla Müzelerde Multimedya İçeriklere Erişim (Accessibility to Multimedia Contents in Museums) ismiyle Madrid’de bir forum düzenlenmiştir. Bu forumun katılımcılarıyla gerekli görüşmeler yapılmıştır. Forum ile cihazlar için iki ana erişilebilirlik yöntemi sunulmuştur.

Mekanik Erişilebilirlik: Mekanik erişilebilirlik cihazdaki içeriğin kişiye ulaştırılmasını tanımlar. Cihazlardaki içeriğin menüler ve yardımcı asistanlar aracılığıyla belirli bir dizilim içinde verilmesi gerekmektedir. Bunun yanında kullanıcı ilgisine göre menüler arasında dolaşabilmeli, dilini seçebilmeli ve istediği takdirde daha detaylı bilgi edinebilmelidir.

Sesli yönlendirmeleri kullanmada güçlük çekenler için altyazılar ve işaret pencereleri yönlendirici olarak kullanılmalıdır. Ekran görüntüsünü kullanmada güçlük çekenler için sesli betimleme, sesli navigasyon ve ekran büyütme gibi yöntemler kullanılmalıdır. Bu gibi seçenekler arasında kişi istediği özelliği istediği an seçebilmeli, değiştirebilmeli ya da kapatabilmelidir. Böylelikle cihaz kullanışlılığı artmış olacak, mekanik erişilebilirlik sorunu çözülmüş olacaktır.

Cihazlar tek bir noktadan kullanıma sunulmalıdır. Böylece:

- Kullanılan ara yüzün düzeni
- İçerik düzeni
- Fiziki kontrol elemanlarının düzeni
- Cihazın ergonomisi
- İçerik güncellemesinin takibi
- Erişilebilirlik

gibi konular takip edilebilecektir.

Kullanılan ayar sistemi olarak uluslararası normlardaki dizayn ISO TS 16071-2003 tercih edilmelidir. Bunun yanında doküman olarak W3C, WAI, MWBP ve NCAM’ın ilgili bölümlerinden yardım alınmalıdır.

Sesli ve Görsel Erişilebilirlik: Sesli ve görsel erişilebilirlik noktasında cihazların sesli ve görsel kaynaklar ile desteklenmesi gerekir. Kullanıcı bu kaynaklardan hangisini tercih edeceğine kendisi karar vermelidir.

Buna örnek olarak anlatılan metin bir alt yazı biçiminde anlatımla senkronize olarak cihazda gösterilebilir. Böylece anlatım hem sesli hem yazılı olarak sunularak takip edilmesi kolaylaşacaktır. Günümüzde ana haber bültenlerinde ve tartışma programlarında konuşmaların alt yazı olarak ekranda gösterilmesi hesaba katıldığında dinleyici için konunun anlaşılmasının ne kadar kolay olduğu aşikardır. Bu özelliğin kültürel alanı gezen bir ziyaretçiye sunulması ziyaret kalitesini arttıracaktır. Alt yazı seçeneği yine kullanıcının isteğine göre açılıp kapatılabilmelidir.

İşaret dili de anlatımlara eşlik edebilir. Multimedya rehber cihazın küçüklüğü hesaba katılırsa işaret dili anlatıcısının yardımcı bir pencere ile etkinleştirilmesi ve ekranın tamamını kaplaması beklenir. Bu özelliği kullanacak kişinin tüm dikkatinin anlatıcı üzerinde olması gerektiğinden özelliğin tam ekran boyutunda kullanılmasının bir sakıncası olmayacaktır (Ruiz vd., 2011: 1-8).

Bunlara ek olarak sesli ve görsel erişilebilirlik konusunda multimedya rehber kullanıcıyı doğru bir şekilde karşılamalıdır.

1. Hoş geldiniz ekranı. Gezilecek alan ve içeriğin kısa bir tanıtımı.
2. Multimedya rehberin bünyesinde barındırdığı özelliklerini tanıtması ve içeriğin sıralaması.
3. Şu an nerede bulunduğu ve rotanın tanıtımı yapılmalıdır.

Multimedya içeriğin kullanıcıya sunulmasında da dört ana yöntem vardır. İçerik oluşturulmadan bu yöntemlerden birisi seçilmeli ve içerik yönetime uygun şekilde oluşturulmalıdır. Bu yöntemler Tablo 2.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 2.2. Multimedya Rehber İçerik Oluşturma Yöntemleri (Tay, 2014'den uyarlanmıştır.)

Doğrusal Yöntem	Kullanıcı içeriğe belirli bir sıralama dâhilinde ulaşır
Hiyerarşik Yöntem	İçerik kullanıcıya belirli bir mantık çerçevesinde oluşturulan ağaç gibi bir yapılanma ile sunulur
Doğrusal Olmayan Yöntem	Bir yönlendirici olmadan kullanıcı bilgiler arasında dilediği gibi dolaşabilir
Bileşik Yöntem	İçerikte dilediği gibi dolaşan kullanıcı bazı durumlarda doğrusal bir sıralama takip eder

Rehberde kullanılacak navigasyon haritaları içeriğin ve mesajların organize şekilde kullanıcıya sunulmasına olanak sağlar. Haritalar sayesinde bilgiler belirli bir sıralama ile sunulmuş olur. Harita düzeninde kullanıcıya yeteri kadar esneklik sağlamak gerekmektedir. Örneğin, görüntüleme pencereleriyle navigasyon üzerinden anlatımın kısa bir bölümü kullanıcıya sunulabilir. Böylece kullanıcı fikir edinmiş olacaktır.

Hiper bağlantılar aracılığıyla anlatım esnasında dinleyici başka bir yapıya, rotanın başka bir bölümüne ya da alakalı başka bir bilgiye yönlendirilebilir. Bu yönlendirmeye sebep yapıların aynı dönemde inşa edilmesi, banisinin aynı olması ya da aralarında bir bağ kurulması olabilir.

Multimedya rehberler büyük oranda sesli anlatım yapmaktadır. Anlatıcının sesi dışında rehberlere fon müziği, dokunmatik tuş sesleri, anlatımlar arası geçiş tonları ya da doğa ve çevre sesleri eklenebilir. Sesler kişinin dünyayı algılamasına yardımcı olur. Sinematik sesler üzerine çalışan Anderson, izlenen sahneye duygunun %70'ini müzik sağlar demiştir. Hopkins, gerçek ile düş arasındaki ayrımın ses ve müzik ile daha silik hale gelebileceğini vurgulamıştır (Anderson, 1996; Hopkins, 1994'den akt. Wissmann ve Zimmermann, 2015: 805). Bu bakış açısından hareketle çevresel ve ekolojik sesler multimedya rehberlere eklenebilir. Austin Walking Tour'a eklenen yarasa sesleri bu noktada bir örnek teşkil eder. Başka bir örnek vermek gerekirse tarihi bir tiyatro binasının önünde sesli anlatım esnasında fon müziği olarak binanın inşa edildiği döneme ait bir müzikal duyulabilir. Ancak anlatım dışında kullanılacak çevre ve fon seslerinin kafi seviyede olması gerekmektedir. Aksi takdirde dinleyicinin dikkati dağılacak ve amaçlanan aksine kullanıcı deneyimine olumsuz etki edecektir. Bu seslerin istenmediği takdirde kapatılmasının mümkün olması da bir başka çözüm yoludur (Tay, 2014)

Multimedya rehberde sağlanan bilgi seviyesi kullanıcının tatmin seviyesi üzerinde etkilidir. Bu yüzden Yehliu Jeoparkı hali hazırdaki uygulamasını geliştirerek yeni sürümünde eski sürümünden farklı olarak anlatımı kademelere bölmüştür. Yeni sürümde bir saat, iki saat, üç saat ve yarım gün olmak üzere dört kademe mevcuttur (Chu vd., 2012). Bu tezin anlatımları da iki kademeye ayrılarak aynı strateji takip edilmiştir. Kısa ve detaylı anlatımlar kullanıcının tercihi bırakılmıştır.

2.4. Türkiye'deki Durum

Türkiye'de müze içeriklerin kullanıcıya aktarılması amacıyla farklı yöntemler kullanılmaktadır. İlk olarak basit tip sesli rehber cihazlar ön plana çıkar. Bu tip cihazlarda ses kayıtları sıralı olarak depolanmaktadır. Ses kaydını aktifleştirmek için cihaza sıra numarası

girilmelidir. Müzede sergilenen eserlerin yanındaki numaralar sesli rehber üzerindeki tuşlar ya da dokunmatik ekrana girilerek anlatımlar dinlenilir. Diğer bir yöntemde kablosuz haberleşme teknolojilerinden yararlanılmaktadır. Müze ortamına ya da eserin yakınına konumlandırılan vericiler kullanıcının taşıdığı cihazı belirli bir yakınlaşmanın ardından algılar ve içerik otomatik olarak başlatılır. Kullanıcının herhangi bir tuşlama yapmasına gerek yoktur. Diğer bir yöntem olarak elde taşınabilecek büyüklükteki dijital yardımcı asistanlar kullanılır. Bu asistanlar sahip oldukları ekranlar sayesinde fotoğrafları ve video klipleri oynatmayı mümkün kılar. Ülkemizde yeterince yaygın olmasa da kullanılan bir yöntemdir. Bir ekrana sahip olmaları, uygulamaların yüklenebilmesi, GPS sinyallerini alabilmesi, kameralı modellerde QR kodları ve nesneleri tanıyabilme özelliğiyle multimedya içerik için uygun cihazlardır. Günümüzde, akıllı telefonların da müzelerde rehber cihaz olarak kullanılması için çalışmalar devam etmektedir. Sahip oldukları wifi, bluetooth, GPS gibi teknolojiler sayesinde akıllı telefonlar büyük potansiyel oluşturmaktadırlar. Hiç kuşkusuz geleceğin rehber cihazları herkesin cebinde bulunan kişisel cep telefonları olacaktır. Türkiye’de bir müze ya da öğrenme yeri için tasarlanmış mobil uygulamalar yok denecek kadar azdır (Harmankaya, 2010). Bu tez kapsamında hazırlanan multimedya içerik bir cep telefonu uygulaması aracılığıyla kullanıma sunulması planlanmıştır.

2.4.1. İstanbul Modern

Türkiye’nin ilk modern sanat müzesi “İstanbul Modern” İstanbul Karaköy semtinde özel sektörün desteğiyle hayata girmiştir. 2005 senesinden beri basit tip sesli rehber cihazları kullanılmaktadır. Müzedeki sesli rehberlik hizmeti Espro Information Technologies firmasının Exsite model cihazı ile verilmektedir. Kolay bir kullanımı vardır. Cihazın üzerindeki tuşlara eser etiketlerinin yanında yer alan numaralar tuşlanır ve oynat tuşuna basılarak anlatım dinlenir. Küçük siyah beyaz LCD ekranlı cihaz telefon gibi kulağa yaklaştırılarak da dinlenebilmektedir. İstendiği takdirde kulaklık da takılabilir. Sesli rehber müzede sergide olan tüm eserler için bilgi aktarımı yapmaz. On sekiz adet eserle sınırlıdır. Bazı eser etiketlerindeki açıklama metni ile anlatım içeriği bire bir aynıdır. Türkçe ve İngilizce dillerinde hizmet vermektedir.

Resim 1. İstanbul Modern Sesli Rehberi (Kaynak: Harmankaya, 2010)

2.4.2. Yerebatan Sarnıcı

İstanbul Yerebatan Sarnıcı İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliklerinden Kültür A.Ş. tarafından işletilmektedir. Müze Sennheiser firmasının Guideport cihazından faydalanmaktadır. Cihaz üzerinde tuşlama için bir tuş takımı bulunmamaktadır. Sadece anlatımı “durdur”, “tekrarla” ve “ses açma” , “ses kısma” tuşları bulunmaktadır. Müze içerisindeki lambaların yanlarına radyo dalgaları yayma özelliği olan tetikleyici cihazlar yerleştirilmiştir. Kullanıcı boynuna astığı rehber cihazla müze içerisinde yürürken rehber cihaz belirli noktalardaki radyo frekansını algılar ve anlatım otomatik olarak tetiklenmiş olur. Ziyaretçinin herhangi bir tuşlama yapmasına gerek yoktur. Bir, bir buçuk dakikayı aşmayan içerikler sarnıç hakkında genel bilgiler aktarır. On farklı yabancı dil seçeneği mevcuttur. Anlatım içeriği panolarda sunulan bilgiler ile neredeyse aynıdır.

Resim 2. Yerebatan sarnıcı rehber cihaz (Kaynak: Harmankaya, 2010)

Resim 3. İçeriği tetikleyen cihaz (Kaynak: Harmankaya, 2010)

2.4.3. Topkapı Sarayı

Topkapı Sarayı sesli rehber cihazları Bilet Al firması tarafından işletilmektedir. 2007 yılından bu yana sesli rehberlik hizmeti mevcuttur. 2008'e kadar Espro Firmasının Espro Classic model cihazları ile sürdürülen hizmet, şu an Sennheiser firmasının "Guideport" cihazları ile sağlanmaktadır. Kullanımı basit cihaza eser yanındaki üç haneli numarayı tuşlamak gerekmektedir. Bunun yanında bazı bölümlere tıpkı Yerebatan Sarnıcı'nda olduğu gibi radyo frekansı yayan cihazlar yerleştirilmiştir. Hazine, Arz Odası, Mutfaklar, Sefer Koğuşu, Harem vb. bölümlerde anlatım kapıda yer alan cihazlar aracılığıyla otomatik olarak tetiklenmektedir. Eserlerin birbirine yakın olduğu anlatımın karışabileceği durumlarda otomatik tetikleme sistemi kullanılmamıştır. Sesli rehber on farklı dilde hizmet verebilmektedir. Rehberin anlatımında panolarda sunulan bilgilerden daha fazlasına ulaşılabilir.

Resim 4. Topkapı Sarayı Sesli Rehberi (Kaynak: Harmankaya, 2010)

2.4.4. Pera Müzesi

2005 yılında açılan müzede Tonwelt firmasının "personal guide av" cihazları kullanılmaktadır. Sergideki eserlere ilişkin bilgi eser etiketinde yazan numaraların cihaza tuşlanmasıyla dinlenebilmektedir. Anlatım tüm sergi eserleri için planlanmamıştır. Bazı eserlere ilişkin bilgilendirmenin gereğinden uzun olduğu anlaşılmaktadır. Müzede kullanılan cihazlar diğer müzelere kıyasla daha gelişmiş seviyededir. Cihazlar renkli LCD ekrana sahiptirler. Normal şartlarda ekranda ses kaydını dinlediğiniz eserin adı ve anlatım süresi görüntülenmektedir. Esere ilişkin bir görüntü ya da video ekranda belirdiği zaman bir uyarı sesi ile kullanıcının rehber cihaz ekranına bakması sağlanmaktadır.

Resim 5. Pera Müzesi Sesli Rehberi (Kaynak: Harmankaya, 2010)

2.4.5. Atatürk Müzesi

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı Atatürk müzesi için geliştirilmiş bir mobil aplikasyon bulunmaktadır. Tasarım İpek Bilgisayar tarafından yapılmıştır. Aplikasyon cep telefonuna Google Play Stor'a "Atatürk Müzesi" yazarak ücretsiz olarak indirilebilir. Aplikasyon açıldığında kullanıcıdan telefonunun bluetooth özelliğini açması istenmektedir. Böylelikle bazı bölümlerde anlatım Yerebatan Sarnıcı örneğinde olduğu gibi otomatik olarak başlatılmaktadır. Müze içerisindeki QR kodları ve sıra numaraları uygulamaya girilerek bölüm hakkındaki anlatımlar dinlenilmektedir. Anlatım esnasında seslendirilen metin kullanıcıya aynı ekranda sunularak içeriğin takip edebilmesi sağlanmıştır.

Resim 6. Atatürk Müzesi Cep Telefonu Aplikasyonu (Kaynak: Yazar Arşivi)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANTALYA KALEİÇİ

3.1. Metodoloji

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı önceki örnekler ışığında multimedya rehberlere içerik önerisi getirmektir. İçerikler Kaleiçi'nde oluşturulan bir rota üzerinde kullanıcıya sunulacaktır. İçerik ve rota kullanıcı odaklı oluşturulmuştur. İçerikler detaylı ve kısa olmak üzere iki kademelidir. Kullanıcı tercih ve ilgisine göre detaylı ya da kısa anlatımı seçerek multimedya rehberi dinleyecektir. Bu şekilde rehberin anlatım yoğunluğunu ayarlayabilen kullanıcılar rehberi bir noktadan sonra dinlemekten vazgeçmeyecek gezi sonuna kadar kullanmaya devam edeceklerdir. Böylelikle, bu tip rehberlerin kullanım süresinin uzatılabileceği düşünülmüştür. İçerik ve rotanın bir cep telefonu uygulaması aracılığıyla kullanıcılara sunulması planlanmıştır. Sonuç olarak, tez ile multimedya rehber geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmış, gelecekteki çalışmalar için bir temel hazırlanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Tasarımı

Tezde nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; araştırdığı konuya yorumlayıcı ve doğal olarak yaklaşan ve birden fazla metotta odaklanan araştırmadır. Araştırmacı araştırmasını doğal ortamında çalışır ve araştırdığı olayı, olayın içindeki insanların anlamlandırdığı haliyle yorumlar. Nitel araştırma özellikle “nasıl” ve “niçin” sorularına cevap arar. Araştırılan problemin miktarı, sayısı, sıklığı ve yoğunluğundan ziyade problemin nicel yöntemlerle ölçülemeyen yada ölçülmesi kolay olmayan yönleri yani problemin süreci ve anlamıyla ilgilenir (Denzin ve Lincoln, 1998).

Tez daha önce örneğine pek rastlanmayan bir konuya odaklandığından keşifsel bir çalışmadır. Keşifsel çalışmalar daha önce az çalışılmış ya da hiç çalışılmamış konulara odaklanır. Araştırma probleminin tam olarak oluşmadığı ve tanımlanamadığı çalışmalardır. Araştırmacı genel bir fikirden yola çıkarak problemi tanımlar. Yapılan çalışma ile bir sonuca varmaktan ziyade problemin daha iyi tanımlanması ve gelecekteki çalışmalar için bir temel hazırlamak amaçlanır (Research Methodology, t.y.).

Tez çalışması 2019'un Şubat ayında başlamıştır. Çalışma takvimi aşağıdaki gibidir;

Çalışma Takvimi

BAŞLANGIÇ	BİTİŞ	AÇIKLAMA
02.02.2019	30.03.2020	<i>Kaynakların Okunması ve Veri Toplama (Dijitalleşme, Akıllı Turizm, Akıllı Destinasyon, Multimedya Rehber)</i>
01.03.2019	30.03.2020	<i>Verilerin Analizi (İkincil Kaynakların İncelenmesi)</i>
01.01.2020	30.03.2020	<i>Verilerin Analizi (Kaleiçi Multimedya Rehber İçerik Oluşturma)</i>
01.03.2020	30.03.2020	<i>Saha Çalışması ve Rotanın Denenmesi (Başlangıç, Bitiş ve Anlatım Noktalarının Belirlenmesi)</i>
30.03.2020	30.04.2020	<i>Verilerin Gözden Geçirilmesi</i>
	30.04.2020	<i>Bulguların Yorumlanması ve Teslim</i>

3.1.3. Yöntem

İlk etapta dijitalleşme, akıllı turizm, akıllı destinasyon ve multimedya rehber ile ilgili literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Multimedya rehber kullanıcılarının da dahil edildiği çalışmalarda bazı noktalar ön plana çıkmaktadır. Lee'nin (2016) çalışması ziyaretçilerin rehber cihazların anlatım uzunluğundan şikayetçi olduğunu göstermektedir. Ziyaretçiler fazla bilgilendirme arasında kaybolduklarını beyan etmektedirler. Zhen ve Zhamg'ın (2015) çalışmasında destinasyonlara tavsiye edilen üç öneriden birisi ziyaretçilere farklı seviyelerde bilgi imkânlarının sunulmasıdır. Misafir ihtiyacının bu şekilde karşılanabileceğinin altı çizilmiştir. Bu tez kapsamında hazırlanan Kaleiçi Multimedya Rehberi yukarıdaki örneklerden yola çıkılarak iki kademeli oluşturulmuştur. Hazırlanan rotada kullanıcı her bir nokta ile ilgili kısa ya da uzun bilgilendirmeyi seçebilecektir. Böylelikle kullanımın maksimize edilmesi düşünülmüştür.

Yapılan literatür taramasının ardından toplanan bilginin bir rota üzerinde verilmesi uygun görülmüştür. Kaleiçi'nde tarihi değer taşıyan yapılar arasından turistik çekicilik yönü ön planda olan ve rota oluşturmaya müsait sekiz tanesi rotaya dâhil edilmiştir.

Hazırlanan içerik kullanıcıya bir mobil aplikasyon aracılığıyla ulaştırılacaktır. Mobil aplikasyonun çalıştırılması için bir akıllı telefona ihtiyaç vardır. Öncelikle anlatımlar seslendirilecek ve levhalar kısmındaki fotoğraflar ile birlikte bir video klip oluşturulacaktır. Fotoğraflar video klipte anlatımla paralel olarak belirecektir. Video klip bulut tabanlı bir

internet sunucusunda depolanacaktır. Multimedya içeriğın internet ortamında depolanması bir avantajdır. Böylelikle uygulamanın boyutu küçülecektir. İnternet bağlantılı akıllı telefon kullanıcı ile internet ortamında depolanan multimedya içerik arasında bağlantıyı kuracaktır. Telefonun GPS teknolojisi uygulama için gerekli konum bilgisini sağlar. Uygulamanın harita görünümü için Google Haritalardan harita bilgileri aktarılacaktır. Google API sayesinde rota çizilecek ve belirlenen sekiz nokta işaretlenecektir. GPS teknolojisi kullanıcının konumunu saptayacak ve kullanıcı rota üzerinde hareket ederek belirli noktalara ulaşacaktır. Her bir ziyaret noktası için QR kodlar tasarlanacak ziyaret edilen noktada bir tabelada görünür şekilde bulundurulacaktır. Tabeladaki kod uygulamanın QR kod okutma ekranına gösterilecek ve böylelikle internet ortamında depolanan multimedya içerik cihaza çağırılmış olacaktır. Sistemin çalışma prensibi çizilen rota üzerindeki tüm sekiz nokta için aynıdır. İçerikler Tablo 2.2’de gösterilen “Doğrusal Yöntem” çerçevesinde kullanıcıya sunulacaktır. Böylelikle kullanıcı içeriğe belirli bir sıralama dâhilinde ulaşmış olacaktır.

Tez kapsamında dört farklı rehber uygulaması incelenmiştir. Bunlardan ikisi Antalya Arkeoloji Müzesi ve İstanbul Masumiyet Müzesi’dir. Bu örnekler basit tip sesli rehber cihazlarıdır. Antalya Arkeoloji Müzesi sesli rehberinde anlatım 3-4 dakikalık periyotlarda bir kadın bir erkek tarafından seslendirilmektedir. Bu yöntem ile kullanıcının dikkat dağınıklığının önüne geçilebilecektir. Aynı yöntem Kaleiçi Multimedya Rehberi için de uygulanacaktır. İstanbul Masumiyet Müzesi örneğinde sesli rehber uzun ve kısa ziyarete göre iki opsiyonlu programlanmıştır. Uzun ziyaret opsiyonunda müzedeki tüm eserler görülmektedir. Kısa ziyaret opsiyonunda ise bazı eserler atlanarak ziyaret süresi kısaltılmıştır. Kaleiçi Multimedya Rehberi’nin içeriği uzun ve kısa ziyarete göre her bir noktada iki seviyede bilgi imkanı sunacaktır. İncelenen diğer bir örnek İstanbul Belediyesi’ne bağlı Atatürk Müzesi rehber aplikasyonudur. Aplikasyon ücretsiz olarak Google Play Store’dan indirilebilir. Basit bir arayüze sahip aplikasyon anlatım esnasında seslendirilen metni de telefon ekranında dinleyiciye gösterebilmektedir. Kaleiçi Multimedya Rehberi de aynı şekilde istendiği takdirde anlatımı metin olarak ekranda gösterecektir. İncelenen son örnek Piri rehber aplikasyonudur. Ücretlidir. Google Play Store’dan indirilebilmektedir. Gayet gelişmiş seviyedeki bu uygulama anlatım esnasında anlatılan yer ve mekânların fotoğraflarını kullanıcıya göstermektedir. Kaleiçi Multimedya Rehberi de anlatım için hazırlanan video klipler aracılığıyla ziyaret noktasının fotoğraflarını kullanıcıya gösterecektir.

3.1.4. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın hedefinde multimedya rehber içerikleri bulunmaktadır. Oluşturulan multimedya içerik Antalya Kaleiçi'nde uygulamaya konmuştur. Anlatım belirlenen sekiz noktada gerçekleştirilecektir. Araştırma sınırlılıkları aşağıdaki gibidir;

- Çalışma kapsamında kolay ulaşılabilir olması dolayısıyla dört farklı rehber örneği incelenmiştir. Bunlar; Antalya Arkeoloji Müzesi, İstanbul Masumiyet Müzesi, İstanbul Atatürk Müzesi ve Piri Guide örnekleridir. İncelenen örneklerden Piri Guide'ın ücretli olması dolayısıyla demo kapsamında sunulan kısa içerikler incelenmiştir.
- Kaleiçi'ndeki tüm tarihi yapılar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bir rota oluşturulması uygun görülmüştür.
- Tasarım ve uygulama teknolojik altyapıya ihtiyaç duyduğundan kapsam dışında bırakılmıştır.
- Böyle bir çalışmanın uygulamaya konması farklı alanlarda uzmanların birlikte çalışmasını gerektirir. Böyle bir ekip için yeterli maddi kaynak bulunmamaktadır.
- Bir tez çalışması olarak konunun belirli bir süre içerisinde ele alınması gerekmektedir. Çalışmanın hayata geçirilmesi daha uzun bir süreç gerektirir.

3.1.5. Veri Toplama Araçları

Tez kapsamında dijitalleşme, akıllı turizm, akıllı destinasyon ve multimedya rehberler ile ilgili ikincil kaynaklar incelenmiştir. Bahsi geçen konuların Türkiye'de yeterince çalışılmadığı fark edilmiştir. Konu ile ilgili çoğu yabancı makaleler, kitap bölümleri, konferans bildirileri ve internet siteleri incelenmiştir. Akıllı turizm kapsamında gelişen müzecilik çalışmaları, multimedya rehberlerin geçirdiği değişim süreci ve multimedya rehber kullanıcıları ile yapılan değerlendirme çalışmalarına odaklanılmıştır. Kaleiçi rotası üzerinde anlatımın yapılacağı noktalarla ilgili tez çalışmaları, kitap belediye yayınları ve güvenilir internet kaynakları incelenmiştir. Kaynaklardaki bilgilerden turiste hitap edecek ve ilgi uyandıracaklar derlenmiştir. Levhalar kısmındaki görüntüler birincil kaynaklar olarak kendi arşivimden ve Burhan Varkıvanç'ın arşivinden derlenmiştir.

3.2. Antalya Kaleiçi Multimedya Rehber İçerik Örneği

Kaleiçi'ndeki tüm tarihi yapılar rotaya dâhil edilmemiş derlenen bilginin bir rota üzerinde kullanıcıya sunulması planlanmıştır. Turistik çekicilik yönü ön planda olan noktalar göz önünde bulundurulmuştur. Bu yüzden Kaleiçi'nin en önemli turistik aksı kabul edilen Hesapçı Sokak rotaya dâhil edilmiştir. Rota için yürümeye uygun sokaklar tercih sebebi

olmuştur. Yürümede güçlük çıkaracak zigzaglı ve yokuş sokaklardan kaçınılmıştır. Bir turistik amaca hizmet edeceğinden gereğinden fazla yürüyüş içermemesine özen gösterilmiştir. Aksi takdirde rotanın uygulanabilirliği mümkün olmayacaktır. Bu sebeple rotadan sapma gerektiren yapılar göz ardı edilmiştir. Başlangıç ve bitiş noktaları ilk etapta belirlenmemiştir. İçeriğin hazırlandığı süreç ile birlikte kendiliğinden oluşması hedeflenmiştir. Böylelikle içerik ve yürünecek rotanın birbirleriyle uyumu sağlanabilecektir. Kaleiçi düşünüldüğünde bu gibi bir rota için farklı başlangıç ve bitiş noktaları gündeme gelmiştir. Hadrianus Kapısı, Kale Kapısı Mevkii ve Cumhuriyet Meydanı başlangıç için uygun noktalardır. Bitiş olarak Hıdırlık Kulesi, Liman ve Tophane Çay Bahçesi ön plana çıkmıştır. Bu mevkilerin hepsi saha çalışmaları kapsamında denenmiştir. Sonuç olarak rotanın bir çember çizerek başlangıç noktasına kavuşması uygun görülmüştür. Tüm bu değerlendirmeler kapsamında rota Cumhuriyet Meydanı'nda başlayıp Tophane Çay Bahçesi'nde sonlanmaktadır. Başlangıç olarak Cumhuriyet Meydanı'nın seçilme sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Bilindik bir meydan oluşu
- Toplanmaya müsait bir açıklık teşkil etmesi
- Kaleiçi'nin yüksekte seyredilebilmesi
- Rota üzerindeki ziyaret noktalarını ana hatlarıyla görebilmesi
- Yer altı otoparkı bulunması

Bitiş noktası olarak Tophane Çay Bahçesi seçilmiştir. Sebepleri;

- Başlangıç noktasına yakınlığı
- Yürüyüş sonunda dinlenmeye olanak sağlaması
- Toplu taşıma güzergâhına yakınlığı
- Panoramik asansör ile limana erişim vermesi
- Manzarası

Rota, Cumhuriyet Meydanı'nda genel bir bilgilendirme ile başlar. Yivli Minare Külliyesi ve Kaleiçi Surları görülür. Sur dışından yürünerek Hadrianus Kapısı'na ulaşılır. Hesapçı Sokak üzerinde Kaleiçi evleri, Suna İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi, Kesik Minare ve Hıdırlık Kulesi ziyaret edilir. Limana inilir. Limanda gerçekleşen yürüyüşün ardından asansör ile Tophane Çay Bahçesi'ne ulaşılır ve rota tamamlanmış olur (Lev. 1. Kaleiçi Rotası). Rota üzerinde anlatımın yapılacağı 8 nokta belirlenmiştir.

Her noktada anlatım uzun ve kısa olarak iki kademeye bölünmüştür. Her bir kısa anlatım ortalama 3-4 dakika sürer. Sekiz noktada toplamda 24-32 dakika alır. Her bir uzun anlatım ortalama 16-17 dakika sürer. Sekiz noktada toplamda 128-136 dakika sürecektir.

Yürüyüş de hesaba katılınca rota kısa anlatımlar ile 1 saat 15 dakika - 1 buçuk saat arasında, uzun anlatımlar ile 3 buçuk - 4 saat arasında tamamlanabilir.

3.2.1. Kaleiçi Tarihi

Resim 7. Kaleiçi Tarihi Uygulama Arayüzü

3.2.1.1. Detaylı Anlatım

Günümüzün Kaleiçi bölgesi Antalya şehrinin ilk kurulduğu alandır. Şehrin MÖ. 2. yüzyılda Bergama kralı Attalos tarafından kurulduğu kabul edilir. Ancak son yıllarda yapılan kazı çalışmaları ve antik kaynaklar kral Attalos öncesinde de bölgede bir yerleşim olduğunu kanıtlar niteliktedir. Şehrin ilk yerleşimi konusundaki bilgiler eksiktir. Eldeki arkeolojik veriler ve bölgenin topografyasından yola çıkılarak bazı çıkarımlar yapılabilir. İlk şehir muhtemelen günümüzdeki limanı kuşatacak şekilde kurulmuştu. Küçük bir balıkçı kasabası olarak tanımlanabilecek bu yerleşim Korykos'tu. Etrafı bir dizi sur ile çevrilen bu yerleşim dışında bazı araştırmacılar limanın güneyinde kalan ikinci bir yerleşimden daha bahseder. İsmi hakkında net bir bilginiz olmayan bu şehir yine limana bakacak şekilde konumlanmıştı ve onun da etrafı sur ile korunmuştu (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 28). Geçtiğimiz yüzyıl ortalarına kadar Düden Çay'ından kol alıp Antalya limanına kadar ulaşan su yolları belki de ilk yerleşimcileri cezbetmişti. Limana ulaşan su yataklarının değiştirilmesiyle elde edilen kuru ve teraslanmış alanlar o dönemdeki şehirler için güzel nimetlerdi. Günümüz limanının güney ve kuzey yakalarındaki iki şehir halkının da genel olarak balıkçılık ve ticaret ile uğraşmış olması muhtemeldir. Dönem hakkında elimizde yeterince veri bulunmaması kesin çıkarımlar yapmayı olanaksız kılmaktadır.

MÖ. 2. yüzyılda bölgeye gelen Bergama kralı Attalos şehre kendi ismini verdi. Attalos, Helenistik dönem Anadolu'sunun en önemli krallıklarından birini yönetmekteydi. Onun ardından şehir Adalya, Adelya, Satalia gibi kralın isminin farklı telaffuzları ile anıla geldi.

Bergama Krallığı'nın MÖ. 133 yılında veraset yoluyla Roma İmparatorluğu'na devredilmesiyle şehir Roma'ya geçer. Denize dik inen falezleri ve karaya girinti yapan limanıyla burası bir dönem korsanların uğrak noktalarından birisi olur. Roma hâkimiyetinin tekrar sağlanmasıyla Attaleia, Pamphylia'nın diğer önemli kentleri Side, Perge ve Aspendos ile yarışacak seviyededir. Roma İmparatorluğu'nun ilk kralı Augustus kente Roma'ya bağlı askerlerini yerleştirerek bir garnizon dahi kurar (Bean, 1984: 21). Böylelikle kent Roma'nın doğudaki garnizon şehirlerinden birisi olur. Önemi her geçen gün artan Attelia kenti Pamphylia eyaletinin başkentliğine yükselir. Bölgesinde Roma başkentine senatör gönderen ilk şehir olur. Bu tarihten itibaren Attelia'dan imparatorluğa hizmet için başkente atanan görevlilerin sayısı artar (Başok, 2016: 63).

Roma dönemi Attelia'sının baş ilahı Athena'dır. "Polias" yani "şehrin hamisi" unvanını taşır. Kendisi Zeus'un kızı akıl, bilgelik ve savaş tanrıçasıdır. Onun baş ilahlığı şehir limanın önemiyle birlikte açıklanabilir. Attelia limanı kurulduğu ilk evrelerden beri şehrin can damarıdır. Şehir varlığını belki de bu şekilde korunaklı bir limana ve liman sayesinde gerçekleşen ticarete borçludur. Athena gemi yapımını insanlığa öğreterek su dünyasının kapılarını açmıştır. Hayatını liman sayesinde idame ettiren insanlar Athena'ya baş ilah olarak saygı göstermektedir. Baş ilah Athena'nın resmi şehir sikkeleri üzerinde diğer tanrılardan daha fazla görülmektedir. Zeus kızının ardından ikinci baş ilah güneşin ve güzel sanatların tanrısı Apollon'dur. Şehirde diğer tanrılar arasında ayrıcalıklı yere sahip bir diğeri Dionysos'dur. Zeus, Artemis, Helios, Ares, Herakles, Sozon ve Nike saygı gösterilen diğer şehir tanrıları ve tanrıçalarıdır (Bosch ve Altan, 1947: 117).

Roma dönemi Antalya'sı önemli bir de konuğu ağırlar. Kendisi Hristiyanlığın en önemli isimlerinden birisidir. Aziz Pavlus yaptığı misyonerlik yolculuklarının ilkinde Antalya'ya da uğrar. Deniz yoluyla Antalya'ya gelen Pavlus ardından Perge'ye oradan da Aksu Vadisi'ni kullanarak Konya'ya kadar ulaşır. Dönüş yolculuğunu tekrar Antalya üzerinden Hatay'a ulaşarak tamamlar (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.). İlk yolculuğunun ardından farklı zamanlarda tekrar Antalya'ya geldiği ve Hristiyan cemaatler kurmak için çalışmalar yürüttüğü bilinmektedir. Aziz Pavlus'un Attaleia'dan başlayarak yürüdüğü yol günümüzde Aziz Pavlus yolu olarak tescillenmiş ve Türkiye'nin önemli yürüyüş rotalarından birisi konumuna gelmiştir.

Aziz Pavlus'un gelişiyle ve özellikle 4. yūzyıldan sonra Pamphylia eyaletinde Hristiyanlık hızla yayılan bir din haline bürünmüştür. Kaynaklarda Attelia piskoposluğuna atanan farklı isimlere ulaşılabilmektedir. Antalya'nın da içinde bulunduğu kentlerden piskoposlar İznik Konsili'nden itibaren önemli konsillere katılarak şehirlerini temsil etmişlerdir (Mansel, 1956: 9).

330 yılı tüm Anadolu'da olduğu gibi Antalya için de önemli bir dönüm noktasını işaret eder. Bu tarihte İstanbul, Büyük Constantinus tarafından Roma İmparatorluğu'nun ikinci başkenti olarak ilan edilir. İmparatorluk başkentine yakın olması Antalya'nın önemini arttırmaktadır. Antalya denizden gelip başkente ulaşan ticaret güzergâhları üzerinde bir kavşak noktası teşkil etmektedir. Gelişmiş ticareti ile Antalya, Trabzon ile birlikte Anadolu'da imparatorluğa en fazla gümrük geliri sağlayan kenttir. Gümrük gelirlerinin büyük bir kısmını da doğu Müslüman ölkelerinden getirilen mallar oluşturmaktadır. İbn Havkal'a göre Antalyalılar casusluk da yapmaktadır. Ticaret dolayısıyla yabancı ölkelere giden tüccarlar düşman ölkeler hakkında gerekli bilgileri sağlamaktadır. Bu yüzden şehirde imparatorluk başkentine haber ulaştırmakla görevli bir posta servisi bulunmaktaydı (Havkal, 1939'dan akt.Erdem, 2002: 165). Roma döneminde Kaleiçi'nde agora, tiyatro, gymnasium, hamam, idari binalar ve tapınaklar gibi bir Roma şehrinde olmazsa olmaz tüm yapıların bulunduğu düşünölmelidir. Agora'nın bugün Kesik Minare Cami'nin bulunduğu alanda antik tiyatronun da Uzun Çarşı Sokağın kenarında olduğu tespit edilmiştir.

9. yūzyıla geldiğinde Müslüman Arap akınları bölgenin diğer kentleri gibi Antalya'ya da zarar verir. Kent Arap akınlarından korunması amacıyla ikinci bir sur dizisi ve bir hendek ile kuşatılır. Böylelikle şehir daha korunaklı bir yapıya bürünür. Araplar ile çatışmalar devam ederken diğer yandan Müslüman tüccarların şehirde bir koloni kurduğu ve yapılan ticarete söz sahibi oldukları bilinmektedir. Kozmopolit bir liman kenti için bu bir gerekliliktir (Moęol, 1996).

11. yūzyıl Anadolu'sunda artık Türkler ağırlığını hissettirmektedir. Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan 1071'de Malazgirt'te Bizans ordusunu yenmiş böylelikle Türk nüfusun Anadolu ilerine doğru hareket etmesi kolaylaşmıştır. Malazgirt Savaşı'ndan sonra Alparslan, komutası altındaki emirlerini Anadolu'nun ilerine doğru hareket ederek fetihler yapmaları yönünde cesaretlendirmiştir. Bu şekilde Türklerin Anadolu'da tutunabilmesi sağlanabilecektir. Bazı kaynaklar Alparslan'dan kısa süre sonra Antalya şehrinin Süleyman řah tarafından 1085 yılında kuşatıldığından bahsetmektedir. Süleyman řah Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusudur. Eęer bu doğru ise 1085 Antalya'nın Türkler tarafından ilk kuşatıldığı yıldır (Moęol, 1996: 36). Bu dönemde Antalya, Bizans ve Türkler arasında sık sık

el değiştirmektedir. Miryakefelon Savaşı'ndan sonra Bizans'a ikinci büyük darbe indirilmiş ama Antalya Bizans hâkimiyeti altında kalmaya devam etmiştir. Hem Bizans hem de Haçlı orduları için hayati öneme sahip olan Antalya'nın güçlendirilmesi amacıyla imparator zaman zaman şehre askeri destek göndermiştir.

Türklerin Anadolu'ya girerek Bizans'ın en önemli şehirlerinden biri olan İznik'i almaları, başkent İstanbul'u tehdit etmeleri ve yeni giriştikleri inşa faaliyetleri kalıcı olmayı planladıklarının bir göstergesidir. Bu yüzden Türkleri Anadolu'dan çıkarmak ve kutsal topraklar olan Kudüs' n alınması için Haçlı Seferleri düzenlenecektir. Bu uğurda II. Haçlı orduları Anadolu'da büyük kayıplar vermiş, önce Antalya önünde kamp kurmuş daha sonra hem güvenlik önlemi hem de yaralıların tedavi edilmesi amacıyla Antalya surlarının içine alınmışlardır. Böylelikle Antalya o dönemin önemli askeri harek tlarından birisi olan Haçlı Seferleri'nin de bir parçası olmuştur. Haçlı orduları şehri terk etse de bazılarının kalarak ilerleyen dönemde şehir savunmasında görev almış olmaları muhtemeldir (Runciman, 1992: 219).

Haçlı ordularının farklı zamanlarda Anadolu üzerinden geçtikleri kimi zaman Türklerle mücadele ettikleri kimi zaman da ittifaklar kurdukları bilinmektedir (İnalcık, 2016). IV. Haçlı orduları Anadolu'da Türklerden ziyade Bizans başkenti İstanbul'u hedef almıştır. Başkent Latinlere terk edilmiş İstanbul'da farklı bir dönem başlamıştır. 1204 - 1261 yılları arası başkentlin yönetimi Latinler tarafından sağlanmıştır. Anadolu'nun merkezi yönetimi olan İstanbul'un düşmesi bir otorite boşluğu yaratmıştır. İstanbul'un Latinler tarafından yönetilmesiyle Selçuklunun altın  ağı aynı tarihlere rastlar. Anadolu Selçuklu sultanları fetihlerine hız vermiştir. Selçuklu sultanları Süleyman şah'dan itibaren Antalya'yı defalarca kez kuşatmış ama bir sonuç alamamıştı. Böyle stratejik konumdaki bir liman kentine sahip olmak her devlet için önemli bir kazan tı (Kihtir, 2017).

Selçuklular Anadolu yarımadasına geldikten sonra kervan ticaretine önem vermişlerdi. O dönemin önemli ticaret rotaları Baharat ve İpek yolları Selçuklu Devleti'nin toprakları üzerinden geçiyordu. Ticaretten payına düşeni alabilmek adına devlet güzergâhlar üzerini belirli aralıklarla çok sayıda kervansaray ile donattı. Doğudan gelen mallar Anadolu üzerinden deniz yolu ile Avrupa şehirlerine gönderilirdi. Henüz bir liman kenti bulunmaması Sel ukluyu denizlerden uzak tutmaktaydı. Antalya'nın fethi bu noktada ön plana çıktı. 1207 tarihinde şehir Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedildi. Böylelikle doğudan gelen mallar bir Selçuklu şehri olan Antalya üzerinden doğrudan Avrupa limanlarına ulaştırılabilecekti (Kihtir, 2017).

Fetihten kısa süre sonra Gıyaseddin Keyhüsrev bir Bizans generali ile düelloya girdi (Dikici, 2013: 412). Düelloyu kaybetmesi Antalya'nın da elden çıkması sonucunu doğurdu. Sultanın ölmesini fırsat bilen şehir isyan etti ve Kıbrıs Krallığı'nın da yardımıyla Selçuklu otoritesine son verildi. Lakin şehirdeki Kıbrıs hâkimiyeti çok uzun sürmedi. Önemli bir liman kentinin kaybedilmesi Selçukluda da büyük üzüntü yarattı. Babasının ölümünden sonra tahta geçen İzzeddin Keykavus 1216 tarihinde şehri geri aldı (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 58). Bu tarihten itibaren şehrin surları onarıldı. Limanda bir tersane kuruldu. Limanda kurulan tersanede yapılan gemiler ile Alaaddin Keykubat Antalya'nın doğusunda yeni bir liman kenti kurdu ve kendi ismini verdi: Alaiye. Şehir surlarının onarılması, cami, medrese, saray gibi yapıların inşası ve yönetime atanan Müslümanlarla şehir kısa sürede Müslüman-Türk kenti kimliğine bürünebilmiştir. Bu dönem belki de Antalya'nın en zengin dönemi idi.

Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden itibaren Antalya Kaleiçi'nde bir saray yapısının inşa edildiği ve sultanların özellikle kış aylarını Antalya'da geçirdikleri bilinmektedir (Şenoğlu ve Ortaçşeme, 2016: 58). II. İzzeddin Keykavus Köseadağ Savaşı'ndan sonra Moğollara ve Anadolu'daki diğer Türkmen beylerine karşı direnişin merkezi olarak Antalya'yı seçmiştir. Hatta sultan bu dönemde Antalya'yı Selçuklu'nun başkenti olarak tayin etmeyi dahi düşünmüştür. Son zamanlarını yaşayan Selçuklu'nun yıkılmasının ardından Antalya Teke beylerinin idaresine geçmiştir. Antalya, Teke beyleri ve dönemin diğer önemli güçleri Rodos Şövalyeleri ve Kıbrıs Kralları arasındaki mücadelenin merkezine oturmuştur.

14. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Antalya bu kez Teke beyleri ve Osmanlı arasında el değiştiren bir konumdadır. Anadolu'nun yükselen gücü Osmanlı Antalya şehrini 1427 yılında kesin olarak topraklarına katmıştır (Moğol, 1996). Artık şehir Osmanlılar için şehzade eğitim merkezlerinden birisidir. II. Beyazıd'ın oğlu şehzade Korkut Antalya iline atanmış eğitimini ve diğer güçlerle mücadelesini buradan sürdürmüştür.

Üç kıtaya yayılan topraklarıyla Osmanlı devleti son dönemlerinde iç karışıklıklarla yoğun şekilde kan kaybetmiştir. Bu mücadele alanlarından birisi de devletin Balkan topraklarıdır. Özellikle 19. yüzyıldan sonra milliyetçilik akımı ile birlikte bölgede çatışmalar söz konusudur. Bu çatışmalar Balkan Savaşları'na evrilmiştir. Balkan savaşları süresince Anadolu ve savaş bölgesi arasında karşılıklı bir göç dalgasından bahsedilmektedir. Anadolu'da Balkan Savaşları'ndan kaçarak gelenlere kapılarını açan şehirlerden bir tanesi de Antalya olmuştur (Başok, 2016: 109).

Balkan Savaşları ve ardından I. Dünya Savaşı ile birlikte Osmanlı Devleti artık zor günler yaşamaktadır. I. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle Türk Kurtuluş savaşı başlamış Anadolu'nun bazı bölgeleri İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiştir. Bu dönemde Antalya

İtilaf Devletlerinden İtalyanların eline geçmiştir. İtalyanlar savaş süresince burada kalmış ve bazı evlerin içine yerleşerek karargâh olarak kullanmışlardır. O dönemde şehirde yaşayanlar hangi evin karargâh olduğunu giriş kapısı üzerinde asılı olan İtalyan fôtr şapkaları sayesinde anlarırmış. İtalyan şapkasını görenler o evin İtalyanların kontrolünde olduğunu anlar ve evden uzak durmuş (Uslu, 2018: 814).

Kurtuluş savaşının sonlanması ve cumhuriyetin tahsis edilmesinin ardından Yunan devletinin isteğiyle Anadolu ve Yunanistan arasında karşılıklı nüfus değişimi kararlaştırılmıştır. Lozan görüşmelerine de konu edilen mübadele ile birlikte 1923 yılında Kaleiçi'nde yaşayan Rum nüfusun çok büyük bir bölümü göç etmiştir. Yine aynı dönemde Yunanistan, Rodos ve Kıbrıs'tan gelen Türk nüfus Atatürk'ün emriyle Kaleiçi'nde Rumlardan boşalan evlere yerleştirilmişlerdir. Bahsi geçen mübadele isteğe bağlı değil bir zorunluluktur. Bu yüzden mübadele Kaleiçi tarihinde önemli bir dönüm noktası teşkil eder. Şehir sosyal, kültürel ve fiziki anlamda büyük bir değişim geçirmiştir. Girit'ten gelen halk ise Kaleiçi'ne yerleşmeyi reddetmiş Şarampol Mahallesi'ne yerleşerek günümüzde bilinen Giritli mahallesinin oluşum sürecini başlatmışlardır (Uslu, 2018: 813).

İlk kurulduğu dönemden itibaren şehir dar bir alanda farklı kültürden insan topluluklarına ev sahipliği yapmıştır. Yeni gelen kültür kendisinden önce kullanılan aynı alanda kendi inşa faaliyetlerini sürdürmüştür. Eski yapıların büyük bölümü yeni yerleşimcilerin kullandıkları inşa malzemesine dönüşmüştür. Bu yüzden Kaleiçi'nde tarihi dönemlerin izlerini sürmek çok kolay değildir. Eski ve yeni üst üste ve iç içedir. Kaleiçi'nin bugünkü görünümüne büyük oranda 19. yüzyılda kavuştuğu söylenebilir. Yerleşik nüfus sayısı yok denecek kadar azdır. Konut sahipleri evlerini işletmelere satarak zamanla Kaleiçi'ni terk etmişlerdir. Sivil mimari örnekleri evlerin büyük bir kısmı bugün kafe, bar, restoran, otel gibi turistik işletmelere dönüşmüşlerdir.

3.2.1.2. Kısa Anlatım

Kaleiçi günümüz modern Antalya şehrinin ilk kurulduğu alandır. Şehrin MÖ. 2. yüzyılda Bergama kralı Attalos tarafından kurulduğu kabul edilir. Kral Attalos bölgeye geldiğinde önceden beri var olan küçük balıkçı kasabasının surlarını güçlendirerek kendi topraklarına katmıştır. Şehir kralın ismiyle Attaleia olarak adlandırılmıştır. Bergama Krallığı'nın veraset yolu ile Roma İmparatorluğu'na devredilmesinin ardından Attaleia bir Roma şehrine dönüşmüştür. Roma İmparatorluğu'nun ilk kralı olarak kabul edilen Augustus şehre Roma askerlerini konuşlandırarak bir garnizon olarak kullanmıştır (Bean, 1984: 21).

MS. 1. yüzyılda Attaleia Hristiyanlık için önemli bir ismi ağırlamıştır. Aziz Pavlus gerçekleştirdiği misyonerlik yolculuklarında Pamphylia bölgesinin bir şehri olan Attaleia'ya da uğramıştır. Bölgede ilk Hristiyan cemaatlerinin oluşturmak için çalışmalar yürütmüştür. 4. yüzyıla gelindiğinde Hristiyanlık Pamphylia bölgesinde yaygın bir din haline bürünmüştür. İznik konsilinden itibaren bölge piskoposları ile birlikte Attaleia'dan da din adamları önemli toplantılara katılarak görüş bildirmişlerdir (Mansel, 1956: 9).

330 yılında İstanbul, Roma İmparatorluğu'nun ikinci başkenti ilan edilmiştir (Dikici, 2013). Bu, gelecek dönemde Antalya şehrinin tarihinde de belirleyici bir hadise olacaktır. İmparatorluk başkentine yakın olması sebebiyle şehrin önemi her geçen gün artmaktadır. Attaleia Akdeniz kıyılarındaki en hareketli limanlardan birisi olur. Doğudan gelen mallar Attaleia limanından imparatorluk başkentine sevk edilmektedir. Bu dönemde Kaleiçi'nde agora, tiyatro, gymnasium, hamam, idari binalar ve tapınaklar gibi bir roma şehrinde olmazsa olmaz tüm yapıların yer aldığı şüphesizdir.

II. Haçlı ordularının Anadolu içlerindeki harekâtlarında Attaleia şehrinde misafir edildikleri bilinmektedir (Runciman, 1992: 219). Haçlı seferleri ile Türk tehlikesi Anadolu'dan uzaklaştırmak istenmiştir lakin istenen başarı sağlanamamıştır. IV. Haçlı ordularının Bizans başkenti İstanbul'u almaları Anadolu'da siyasi bir boşluk yaratmıştır. Bu durumdan istifade eden Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev 1207 yılında Antalya'yı fethetmiştir. Selçuklular böylelikle önemli bir liman kentine kavuşmuştur. Avrupa – Asya ticaret rotalarında taşınan mallar Anadolu'nun önemli liman kenti Antalya aracılığıyla önemli diğer limanlara ulaştırılmaktadır. Kent ticaret sayesinde çok zenginleşir. Şehir Selçuklular ile birlikte süratle Müslüman-Türk kenti kimliğine bürünür. İklimi dolayısıyla Antalya, Selçuklu sultanlarının kışlarını geçirdiği bir merkez olur (Şenoğlu ve Ortaçşeme, 2016: 58).

Kent 15. yüzyılda Osmanlı hâkimiyetine girer. Balkan Savaşları'nın ardından yaşanan göç dalgası ve 1923'teki mübadele Kaleiçi'nin sosyal ve demografik yapısında büyük değişmelere sebep olur. Rumların terk ettiği evlere Yunanistan, Rodos ve Kıbrıs'tan gelen Türkler yerleşir ve Kaleiçi tamamen bir Türk kentine bürünür (Uslu, 2018).

İlk kurulduğu dönemden itibaren şehir dar bir alanda farklı kültürden insan topluluklarına ev sahipliği yapmıştır. Yeni gelen kültür kendisinden önce kullanılan aynı alanda kendi inşa faaliyetlerini sürdürmüştür. Eski yapıların büyük bölümü yeni yerleşimcilerin kullandıkları inşa malzemesine dönüşmüştür. Bu yüzden Kaleiçi'nde tarihi dönemlerin izlerini sürmek çok kolay değildir. Eski ve yeni üst üste ve iç içedir. Kaleiçi'nin bugünkü görünümüne büyük oranda 19. Yüzyılda kavuştuğu söylenebilir. Artık yerleşik nüfus sayısı yok denecek kadar azdır. Konut sahipleri evlerini işletmelere satarak zamanla

Kaleiçi'ni terk etmişlerdir. Sivil mimari örnekleri evlerin büyük bir kısmı bugün kafe, bar, restoran, otel gibi turistik işletmelere dönüşmüşlerdir.

3.2.2. Yivli Minare Külliyesi

Resim 8. Yivli Minare Külliyesi Uygulama Arayüzü

3.2.2.1. Detaylı Anlatım

Kaleiçi'ne bakan bir ziyaretçinin ilk karşılaştığı eser Yivli Minare'dir. Minare Antalya'nın sembolik yapılarının başında gelir. Antalya ile ilgili haberlerde, turizm dergilerinde ya da broşürlerde mutlaka yer alır. Antalya'nın ilk Müslüman yapısı olarak tanımlanan minare aslında büyük bir külliye kompleksinin sadece bir elemanıdır. Bulunduğu külliye de ismini verir. Külliye camii, medrese, kervansaray, hamam, aş evi, türbe gibi farklı yapı topluluklarının bir araya gelmesiyle oluşan büyük komplekslerdir. Yivli Minare Külliyesi minare, camii, medrese ve bir Selçuklu sarayından oluşur. Külliye'nin bulunduğu alan Kaleiçi'nin en yüksek ve en korunaklı alanıdır. Muhtemelen şehrin ilk kurulduğu dönemden itibaren yöneticilerin yaşadığı ve idari yapıların yer aldığı bir akropol konumundadır.

Külliye ismini veren minare Antalya'nın Selçuklu hâkimiyetine girdiğinin ilan eden bir zafer sembolü olarak düşünülebilir (Avcı, 2015: 66). Antalya'ya bir Selçuklu şehri imajını katan en değerli eserdir. Yanındaki camii ile organik bağı olmadan yükselir. Aralarındaki yapısal farklılıklar ve boyut olarak camii ile bir bütünlük sağlamayı birlikte tasarlanmadıklarını gösterir (Varkıvanç, 2015). Zeminden yukarıya doğru kaide, pabuç, tambur, gövde, şerefe, petek ve külah bölümlerinden meydana gelir (Avcı, 2015: 60). Gövdedeki 8 adet yiv yapıya estetik bir görüntü sağlamaktadır. Günümüze çok azı ulaşmış

olsa da gövdede kullanılan tuğla örgü aralarının turkuaz renkli küçük kare çiniler ile donatıldığı anlaşılmaktadır. Buna ek olarak gövde dilimleri ve pabuç arasında kalan kısımların da renkli levhalar ile kaplı olduğu düşünülmektedir (Masrop, 2018). İnşa edildiği dönemin sanat anlayışını yansıtmaktadır. Orijinal halinde minare güneş ışığının da etkisiyle parlıyor olmalıdır. 1911 yılında gerçekleşen depremde minarenin şerefesinin üst kısmı yıkılmış ve tekrar onarılmıştır. 1972 yılındaki yangın sonucunda gövde ve pabuç kısımlarındaki çinilerin büyük oranda tahrip olduğu bilinmektedir (Başok, 2016). Kuzey cephedeki kapıdan girilerek 92 basamaklı bir merdiven ile şerefe bölümüne ulaşılır (Avcı, 2015: 61). Şehrin en yüksek noktasına inşa edilen 38 metrelik minare ilk yapıldığında bir deniz feneri ve gözetleme kulesi olarak da işlev görüyor olabilir (Yılmaz, 1997: 207).

Minarenin yapım tarihi ve banisi pek çok çalışmaya konu edilmiştir. Bununla ilgili çeşitli görüşler öne sürülmüştür. Minarenin doğu yüzünde yer alan mermer kitabeye dayanarak yapının banisinin Alaaddin Keykubat olduğu savunulmuştur. Bahsi geçen mermer kitabenin orijinal yerinde olmadığını aslında cami için hazırlandığını ileri süren araştırmacılar da mevcuttur. Bu durumda kitabe orijinal yerinde olmadığından minare hakkında güvenilir bilgi vermemektedir. Minarenin form ve süsleme kompozisyonuna dayanarak 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir (Avcı, 2015: 64). Kesin yapım tarihi eldeki veriler ile anlaşılamamaktadır. Yapılan çalışmalar ile minare gövdesinde güney yönüne 35 cm eğilme olduğu da tespit edilmiştir (Masrop, 2018: 58).

Minarenin yanında yer alan cami Ulu Cami, Yivli Minare Camisi ya da Alaaddin Camisi gibi farklı isimlerle anılagelmiştir. Çeşitli yerlerindeki devşirme malzeme kolayca seçilebilmektedir. Giriş kapısı üzerinde saçaklarda bir Bizans dönemi kilisesine ait mimari parçalar göze çarpar (Masrop, 2018: 58). İç mekânda üst örtüyü taşıyan sütun ve sütun başlıklarının tamamı farklı karakter özellikleri sergiler ve devşirmedir. Bu noktada caminin bulunduğu alanın çok eskiden beri akropol görevi üstlendiği hatırlanmalıdır. Eski dönem yapılarından arda kalan parçalar caminin yapımı ve onarımı esnasında defalarca kez kullanılmış olmalıdır. Böylece hem geri dönüşüm sağlanmış maliyet azaltılmış hem de hazır malzeme kullanılarak inşa süreci hızlandırılabilmiştir. Bu, antik dönemden beri süregelen bir alışkanlıktır ve bu tarz eski yapılar için hiç şaşırtıcı değildir. Kullanılan devşirme malzemeler ve çok sefer restore edildiğinden cami özgün görünümünü kaybetmiştir.

Caminin ilk yapıldığında Aya İonnis Tu Teologu isimli altı kubbeli bir kilise olduğu düşünülmektedir (Uluç, 2014: 95). Cami bu kilisenin dönüştürülmesiyle ya da kilisenin yıkılmasının ardından üzerine inşa edilmiştir. İçeride saf düzeninin kible yönü ile uyumsuzluğu bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. Boş bir alanda inşa edilecek caminin saf

düzeninde bu şekilde bir sapma olması beklenmez. Yine cami hariminin batısı, kuzey-güney yönünde gittikçe genişleyen bir yapı sergilemektedir. İnşa tekniği ve kullanılan malzeme de diğer kısımlardan farklılık göstermektedir. Bu yüzden bahsi geçen alanın sonradan eklendiği düşünülmektedir (Mastrop, 2015: 53).

Alaaddin Cami olarak anılmasından Sultan Alaaddin Keykubat döneminde yapılmış olabileceği sonucu çıkarılabilir (Kurt, 2010: 94). Muhtemelen cami dışı kapalı bir özelliği olan bu alanda şehir halkının kullanımından ziyade saray maiyetine hitap etmekteydi. Günümüzde üst cephe altı kubbeli bir örtü elemanı ile kapatılmıştır. Antalya'nın Kıbrıs Krallığı ve Teke Beyleri arasında el değiştirdiği dönemde Yivli Minare Camisi de hâkim güç tarafından kendi inanç esasları doğrultusunda kullanılmıştır. Kıbrıs Krallığının bölgeye hâkim olduğu dönemde kiliseye çevrilen cami 14. yüzyılın ikinci yarısında Mübarizüddin Mehmet Bey tarafından şehrin alınmasıyla tekrar camiye çevrilmiştir. Cümle kapısı üzerinde yer alan fetih kitabesi bu döneme aittir (Kurt, 2010: 46). Kısacası yapı birkaç kez cami ve kilise olarak şekil değiştirmiştir.

Caminin arkeoloji müzesi olarak kullanıldığı bir dönem de mevcuttur. Birinci Dünya Savaşı'nın kaybedilmesinin ardından İtalyanlar Antalya'yı zapt etmişlerdir. Bu sırada şehirde buldukları tarihi eserleri toplayarak İtalyan Konsolosluğu'nda muhafaza etmişlerdir. O dönem bir lise öğretmeni olan Süleyman Fikri Erten İtalyanların yağmacılığına karşı çıkararak kurtarabildiği eserleri Tekeli Mehmet Paşa Camisi'nin karşısında bir mescitte depolamıştır. İtalyanların çekilmesinin ardından onlardan arda kalan eserler toplanarak 1937 - 1972 yılları arasında Yivli Minare Camisi müze olarak hizmet vermiştir (Sarıhan, 2007: 545). Müzenin yeni yapılan binasına taşınmasıyla cami bir süre daha etnografya müzesi olarak kullanılmaya devam etmiştir (Okatan, 2004).

Caminin doğu ve güney cephelerinde yapılan kazılar neticesinde Osmanlı dönemine tarihlenen mezar taşlarına ulaşılmıştır. Bu, cami çevresinin eskiden mezar yeri olarak kullanıldığını gösterir (Şenoğlu ve Ortaçeşme, 2016: 58). Günümüzde halen daha camiler etrafındaki mezarlık geleneği düşünüldüğünde bu durumun şaşırtıcı olmaması gerekir. Yine son dönemde gerçekleşen kazılarda caminin iç tabanında toprak künklerle oluşturulmuş bir su dağıtım sistemine ulaşılmıştır. Kuzey yönünden gelen temiz su farklı yönlerde buradan dağıtılmaktadır. Erken Selçuklu dönemine tarihlenen sistemin ziyaretçiler tarafından görülebilmesi için üzeri cam bir örtü elemanı ile kapatılmıştır (Varkıvanç, 2015). Caminin güney doğusundaki zeytin ağacı gövde yapısı ve dallanma şeklinden oldukça yaşlı olduğu anlaşılabilmektedir. Asırlık ağacın bu noktada Selçuklu döneminden beri var olduğu tahmin edilmektedir (Şenoğlu ve Ortaçeşme, 2016: 59).

Selçukluların 1207 yılındaki fethinin ardından şehir ilkimi dolayısıyla sultanların kışlarını geçirdiği bir merkeze dönüşmüştür. Bu yüzden şehre sultanlar için bir ikametgâh gerekmektedir. Şehrin fethedilmesinin hemen ardından Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde bir saray inşasına başlandığı bilinmektedir. Saray için en uygun alan şehrin en korunaklı ve en yüksek noktası Yivli Minare Külliyesi'nin bulunduğu alandır. Külliye topluluğunun bir parçası İmarek Medresesi muhtemelen ilk yapıldığı dönemde bir saray yapısı olarak tasarlanmıştı. Medresenin ön cephe hizasından başlayıp arkada kalan Cumhuriyet Caddesi'ne doğru uzanan ve bugün Mevlevihane, Mevlevihane Hamamı, Zincirkıran Türbesi ve Nigar Hatun Türbesi olarak bilinen yapıları da içine alan 3 metre yüksekliğindeki bahçe duvarı bu alanı külliyenin diğer elemanlarından kesin suretle ayırmaktadır. Büyük olasılıkla duvar sultanlar için ayrılmış özel alanı çevrelemektedir. 18. yüzyılda Kaleiçi'ne gelen seyyah Le Bruyen bu noktada harabe halinde bir saray yapısından bahseder. Bu durum İmarek Medresesi'nin bir saray yapısı olma ihtimalini kuvvetlendirir (Şenoğlu ve Ortaçeşme, 2016: 57; Yılmaz, 1997: 120). Bahsi geçen medrese bugün hediyelek eşya mağazası olarak kullanılmaktadır.

Has bahçe olarak isimlendirilen alanlar sultan ve maiyetinin dinlenip, eğlendikleri, ziyafet verdikleri ya da diplomatik karşılaşmaları yaptıkları yerlerdir. 19. yüzyıl şeriiye sicillerinde geçen "Has Bağçe" ve "Zeytunluk" ifadeleri İmarek Medresesi'nin bulunduğu alana dikkat çekmektedir. Has Bahçe ve Zeytinliğin yan yana olduğu izlenimi veren sicil kayıtları alanın Yivli Minare Cami'nin batısına doğru ilerleyip Cumhuriyet Meydanı'nı ve Tophane bölgesinin bir bölümünü kapsadığını düşündürür (Şenoğlu ve Ortaçeşme, 2016: 57). Yine de tüm alanın kesin lokalizasyonunu tespit etmek bugün ki verilerle mümkün değildir.

Bugün alan içinde kalan Mevlevihane ilk yapıldığında muhtemelen Has Bahçe içinde kalan bir Harem yapısıydı. Mevlevilik kurumu Osmanlı döneminde gittikçe yayılıp Anadolu'nun neredeyse her şehrine nüfuz eden bir öğreti halini almıştı. Harem yapısı zamanla asıl amacının dışında değişerek bir Mevlevihane'ye dönüştürülmüştür. Bu durum artık Mevlevihane'nin bulunduğu alanın dışa kapalı olma özelliğini kaybedip artık kamusal bir alana dönüştüğünü gösterir (Kurt, 2010: 173). 1925 yılında çıkarılan kanunla Tekke, Zaviye ve Türbelerin kapatılmasıyla birlikte yapı kaderine terk edilmiştir. Yivli Minare Camisi'nin Arkeoloji Müzesi olarak kullanıldığı dönemde müze deposu olarak hizmet vermiştir (Varkıvanç, 2015). Mevlevihane son dönemde geçirdiği restorasyonun ardından Kültür Bakanlığı Devlet Güzel Sanatlar Galerisi olarak kullanılmaktadır. Mevlevihane Hamamı ise Selçuklu döneminde Harem Hamamı olarak hizmet vermekteydi.

Zincirkıran Türbesi olarak bilinen yapı kapı üzerindeki kitabesine göre Teke beyi Mübarizüddin Mehmet Bey tarafından oğlu için 14. yüzyılda yaptırılmıştır. Selçuklu kümbet mimarisine göre şekillenen yapının içinde üstü eskiden çinilerle kaplı olduğu söylenen üç sanduka bulunur. Sandukaların başında mezar taşları yoktur (Yılmaz, 1997: 89). Mehmet Bey kendi ölümünün ardından oğlu ile aynı türbeye defnedilmiştir. Zincirkıran lakabı kendisine 1373 yılında Antalya'yı Kıbrıs hâkimiyetinden kurtarıırken limana gerilen zinciri kırması sebebiyle verilmiştir. Türbenin bulunduğu alanın Selçuklu döneminde hareme yakınlığı ve konumu itibarıyla haremın kullanımına sunulmuş küçük bir bahçe ve seyir terası olduğu düşünülmektedir (Şenoğlu ve Ortaçşeme, 2016: 57).

Nigar Hatun Türbesi hamam ve İmarek Medresesi'nin arasında yer alır. Nigar Hatun Osmanlı Sultanı II. Beyazıt'ın karısı, şehzade Korkut'un annesidir. Altıgen yapı içten kubbe dıştan basık külah şeklinde örtü elemanıyila kapatılmıştır. Yapıda devşirme malzeme kullanıldığı açıkça görülebilmektedir. Nigar Hatun Türbesi bir zamanlar Mevlevihane'nin türbe olarak kullanılan bölümündeyken 20. yüzyılın başında mezar taşının anonim bir türbeye taşınmasıyla onun adı ile anılmasına vesile olmuştur (Yılmaz, 1997: 105).

Şehzade Korkut'un Antalya'da sancak beyliği yaptığı hatırlandığında annesinin de Antalya'ya gelmiş olması ihtimal dahilindedir. Bu bilgi henüz kesinleşmemiştir. Eğer doğru ise Antalya bir padişah eşinin türbesine ev sahipliği yapmaktadır.

İmarek Medresesi olarak bilinen Selçuklu Sarayı'nın karşısında Atabey Armağan Medresesi yer alır. Selçuklu döneminde yapılar inşa edildikleri dönemki sultanın adları ile anılmaktaydılar. Bu yüzden medrese Gıyaseddin Keyhüsrev Medresesi olarak da adlandırılmaktadır (Kemaloğlu, 2015: 97). Kitabede adı geçen yapının banisi Atabey Armağan'dır. Şehrin Selçuklu yönetimine geçmesiyle vali olarak atanan Mübârizeddîn Ertokuş'un azadlı kölesidir. Ertokuş'un ölümünün ardından şehir yöneticisi olarak atanmıştır. Atabey Armağan'ın yaşadığı dönem Anadolu'sunda önemli bir isyan patlak verir. Babai İsyanı denilen bu karışıklığı bastırmak için sultan kendisini görevlendirir. İsyanı bastıran Atabey Armağan ardından ölür. Bu yüzden 1239 yılında başlattığı medrese tamamlanamaz (Yılmaz, 1997: 125). Bugün medresenin sadece giriş kapısı ayaktaadır. Kapının iki kenarında uzanan kısa cephe duvarlarının kapı ile aynı dönemde inşa edilmedikleri yapım tekniğinden anlaşılabilmektedir. Muhtemelen kapının desteklenmesi için yakın dönemde eklenmişlerdir.

Külliyenin bahçesinde yer alan çeşitli boyutlardaki mezar taşları ve sütun parçaları alanın Arkeoloji Müzesi olarak kullanıldığı dönemde toplanan tarihi eser değeri taşıyan parçalardır. Yetkililer tarafından toplanarak muhafaza edilmeyi beklemektedirler.

3.2.2.2. Kısa Anlatım

Kaleiçi'ne bakan bir ziyaretçinin ilk karşılaştığı eser Yivli Minare'dir. Minare Antalya'nın sembolik yapılarının başında gelir. Antalya'nın ilk Müslüman yapısı olarak tanımlanan minare aslında büyük bir külliye kompleksinin sadece bir elemanıdır. Yivli Minare Külliyesi minare, cami, medrese ve bir Selçuklu sarayından oluşur. Külliye'nin bulunduğu alan Kaleiçi'nin en yüksek ve en korunaklı alanıdır. Muhtemelen şehrin ilk kurulduğu dönemden itibaren yöneticilerin yaşadığı ve idari yapıların yer aldığı bir akropol konumundadır.

Külliye ismini veren minare Antalya'nın Selçuklu hâkimiyetine girdiğinin ilan eden bir zafer sembolü olarak düşünülebilir (Avcı, 2015: 66). Antalya'ya bir Selçuklu şehri imajını katan en değerli eserdir. Aralarındaki yapısal farklılıklar ve boyut olarak cami ile bir bütünlük sağlamayışı birlikte tasarlanmadıklarını gösterir (Varkıvanç, 2015). Minarenin form ve çini süsleme kompozisyonuna dayanarak 13. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir (Avcı, 2015 :64). Kesin yapım tarihi eldeki veriler ile anlaşılamamaktadır.

Minarenin yanında yer alan cami Ulu Cami, Yivli Minare Camisi ya da Alaaddin Camisi gibi farklı isimlerle anılagelmiştir. Kullanılan devşirme malzemeler ve çok sefer restore edildiğinden cami özgün görünümünü kaybetmiştir. Caminin ilk yapıldığında Aya İonnis Tu Teoloğu isimli altı kubbeli bir kilise olduğu düşünülmektedir (Uluç, 2014: 95). Cami bu kilisenin dönüştürülmesiyle ya da kilisenin yıkılmasının ardından üzerine inşa edilmiştir. İçeride saf düzeninin kible yönü ile uyumsuzluğu bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (Mastrop, 2015: 53). Muhtemelen cami dışı kapalı bir özelliği olan bu alanda şehir halkının kullanımından ziyade saray maiyetine hitap etmekteydi. Son dönemde gerçekleşen kazılarda caminin iç tabanında toprak künklerle oluşturulmuş bir su dağıtım sistemine ulaşılmıştır.

Selçukluların 1207 yılındaki fethinin ardından şehir iklimi dolayısıyla sultanların kışlarını geçirdiği bir merkeze dönüşmüştür. Saray için en uygun alan şehrin en korunaklı ve en yüksek noktası Yivli Minare Külliyesinin bulunduğu alandır. Külliye topluluğunun bir parçası İmaret Medresesi muhtemelen ilk yapıldığı dönemde bir saray yapısı olarak tasarlanmıştı. Medresenin ön cephe hizasından başlayıp arkada kalan Cumhuriyet Caddesi'ne doğru uzanan ve bugün Mevlevihane, Mevlevihane Hamamı, Zincirkıran Türbesi ve Nigar Hatun Türbesi olarak bilinen yapıları da içine alan 3 metre yüksekliğindeki bahçe duvarı bu alanı külliye'nin diğer elemanlarından kesin suretle ayırmaktadır. Büyük olasılıkla duvar sultanlar için ayrılmış özel alanı çevrelemektedir (Şenoğlu ve Ortaçşme, 2016: 57).

Bugün alan içinde kalan Mevlevihane ilk yapıldığında muhtemelen Has Bahçe içinde kalan bir Harem yapısıydı. Mevlevihane Hamamı ise Selçuklu döneminde Harem Hamamı olarak hizmet vermekteydi (Kurt, 2010: 173).

Zincirkıran Türbesi olarak bilinen yapı kapı üzerindeki kitabesine göre Teke beyi Mübarizüddin Mehmet Bey tarafından oğlu için 14. yüzyılda yaptırılmıştır. Mehmet Bey kendi ölümünün ardından oğlu ile aynı türbeye defnedilmiştir.

Nigar Hatun Türbesi hamam ve İmaret Medresesi'nin arasında yer alır. Nigar Hatun Osmanlı Sultanı II. Beyazıt'ın karısı şehzade Korkut'un annesidir. Şehzade Korkut'un Antalya'da sancak beyliği yaptığı hatırlandığında annesinin de Antalya'ya gelmiş olması ihtimal dâhilindedir. Bu bilgi henüz kesinleşmemiştir. Eğer doğru ise Antalya bir padişah eşinin türbesine ev sahipliği yapmaktadır.

Atabey Armağan Selçuklu Antalya'sının ikinci valisidir. Babai İsyanı'nı bastırmakla görevlendirildiğinden yapımına başlanılan medresesi tamamlanamamıştır (Başok, 2016: 80). Bugün medresenin sadece giriş kapısı ayaktaadır.

3.2.3. Kaleiçi Surları

Resim 9. Kaleiçi Surları Uygulama Arayüzü

3.2.3.1. Detaylı Anlatım

Antik dönem yerleşimcileri şehirlerini kurmadan önce bazı ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmayacağından emin olmak isterlerdi. Kurulacak şehir bu ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenirdi. Yerleşimcilerin belki de en çok üzerinde durdukları şey güvenlik konusuydu. Güvenli olmayan bir şehirde yaşanamazdı. Bu yüzden insanlar yüksek dağların tepesine, bir

yükseltiye sırtlarını vererek ya da bir denizin kıyısına yerleşerek güvenlik sağlamaya çalıştılar. Yüksek dağlar, tepeler, denizler ya da sarp arazi gibi topografyanın sağladığı bu özellikler yine de şehirler için tam anlamıyla yeterli değildi. Bu yüzden surlar şehirlerin ayrılmaz parçaları haline geldi. Güvenlik önlemi dışında surlar aynı zamanda şehrin sınırlarını çiziyor neyin şehre ait neyin ise dışarıda kaldığını belirliyordu. Bu sebeple surlar şehirlerin var olma yolunda ihtiyaçlarını karşılayan en önemli yapılardır. Kaleiçi bölgesi de farklı dönemde inşa edilen surlar ile korunmuş gerekli görüldükçe defalarca kez onarılmıştır. Şehir ilk zamandan başlayarak kendini güvende hissettiği son döneme kadar hep surlar ile çevriliydi.

Kaleiçi ilk kurulduğu dönemde Korykos isimli küçük bir kasaba idi. Sakinleri büyük oranda balıkçılık ve ticaretle uğraşmaktaydılar. Şehir muhtemelen bir savunma sistemi ile korunmaktaydı. Bugünkü verilerle kasaba savunma sisteminin büyüklüğünü hesaplamak çok mümkün değildir. Yine de etrafının bir savunma sistemi ile çevrildiğini düşünmek yanlış olmaz. Liman dolayısıyla ilk yerleşimcilerin limanın etrafına konuşlandığı düşünüldüğünde savunma duvarlarının da limanı çevreleyecek şekilde inşa edildiği sonucuna varılabilir (Türk, 2013).

Bergama kralı Attalos şehre geldiğinde burayı yeni bir sur duvarı ile güçlendirilmiş olması gerekir. Helenistik dönem Anadolu'sunda Bergama Krallığı dışında önemli güçlerin de varlığı hatırlanmalıdır. Bu sebeple şehir surları Attalos döneminde güçlendirilmiş olmalıdır. Helenistik dönem Antalya'sı günümüz Kaleiçi semtinden daha küçük bir alanı kapsamaktadır. Limanı savunmaya uygun konumu ve bir şehir için gerekli yapıların yükselebileceği uygun arazi günümüz limanının kuzeyinde yükselen teraslanmış alandır. Helenistik dönem yapılarının büyük çoğunluğu bu alan içerisinde kalmış olmalıdır. İzlerini tam anlamıyla süremesek de mantıklı bir çıkarımla surların bu alanı kapsadığı sonucuna varılabilir (Kurt, 2010: 127).

Roma dönemine gelindiğinde şehir Roma askerlerinin de yerleştirildiği önemli bir merkez haline bürünmüştür (Bean, 1984: 21). Şehir nüfusu gün geçtikçe artmaktadır. Yerleşim Helenistik dönem şehir surlarının dışına doğru taşmaktadır. Bu yüzden şehir Roma döneminde yeni bir sur dizisi ile dıştan çevrilir (Türk, 2013: 116). Böylece Helenistik dönem surları genişleyen şehir içinde bir iç kale özelliğine kavuşmuştur. Roma dönemi surları ise dış kale olarak şehri kuşatmaktadır.

10. yüzyılda Arap akınları tüm Anadolu şehirleri gibi Antalya'yı da hedef almaktadır. Bu sebeple şehir gömlek suru denilen ikinci bir sur dizisi ve bir hendek ile çevrelenir. Hendek deniz tarafı da dâhil olmak üzere şehrin tamamını dolaşmaktadır. Hendek, iki sıra olan şehir

surlarının önünde düşman askerlerinin taarruzunu engelleyen bir güvenlik önlemidir. Sur kapılarının önünde iner kalkar köprülerle hendek üzerinden geçişler sağlanmaktadır. Yerini bugünkü koşullarda tam olarak saptamak mümkün olmasa da hendeklerin Atatürk ve Cumhuriyet caddelerinin bulunduğu noktada yer alması kuvvetle muhtemeldir (Başok, 2016: 68). Çift sıra surlar ve hendek yardımıyla şehir çok sayıda kuşatmaya direnebilmiş bölgenin en korunaklı şehirlerinden birisi olmuştur. Şehri zapt etmek isteyen düşman orduları duvarları aşamamış bu yüzden uzun kuşatmalar ile şehri zayıflatmaya çalışmışlardır. Ortaçağın önemli askeri hareketlerinden Haçlı Seferleri'ne Antalya şehri de dahil olmuştur. II. Haçlı orduları surların içine alınarak bir süre dinlenmeleri sağlanmış, tedavilerinin tamamlanmasının ardından yollarına devam etmişlerdir (Runciman, 1992: 219). Bu gibi hadiseler Antalya sakinlerinin surların ardında ne kadar güvende olduğunu gösterir niteliktedir.

1207 yılında Antalya'nın Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedilmesinin ardından ilk iş olarak kuşatma sırasında hasar gören surlar onarılmıştır. Surlara fethin sembolü fetihnameler yerleştirilmiştir. Bu dönemden başlayarak Antalya, Selçuklu sultanlarının kışlık merkezlerinden birisi olmuştur. Buna istinaden şehrin akropolünde bugünkü Yivli Minare Külliyesinin bulunduğu alanda bir saray yapısı inşa edilmiştir. Bu alan kuzeyde dış sur duvarına yaslanan ayrı bir sur duvarı ile korunmuş, bir iç kale oluşturulmuştur (Şenoğlu ve Ortaçeşme, 2016: 57). Bunun yanında şehir Selçuklular döneminde altın çağını yaşamıştır. Bu dönemde şehirde ticaretin bir araya getirdiği Müslüman, Hristiyan, Yahudi farklı etnik gruplar yaşamaktadır. Farklı din mensupları genel olarak bir arada yaşamaya meyilli olmuşlardır. Diğer halklar ile aralarındaki sınırları antik dönemden itibaren izleri takip edilebilen sur duvarları oluşturmaktadır (Varkıvanç, 2008: 57). Şehrin gelişmesi ve büyümesi paralelinde saldırılara karşı inşa edilen sur duvarları zamanla şehir içinde kalmış, yaşayan insanlar için farklı mahalle olgusunun doğuşuna zemin hazırlamıştır. Şehrin kuzeyi yani Yivli Minare Külliyesi'nin bulunduğu bölge Müslüman mahallesiyken, güney kesimler gayri-müslimlerin yaşadığı bölge olarak ön plana çıkmaktadır. Mahalleler arasındaki geçişler iç surlarda açılan irili ufaklı kapılar ile sağlanmaktadır (Uluç, 2014: 95). Osmanlı döneminde mahalleler arasında geçişi sağlayan irili ufaklı 22 kapı bulunmaktaydı (Armağan, 2005: 106). Mahalleler arasında geçiş sağlayan en önemli kapılardan birisi Balıkpazarı Burcu civarında bulunan kapıdır. Selçuklu döneminden itibaren şehirde bulunan askeri garnizon muhtemelen bu kapıya yakın bir yerde konumlandırılmıştı. Çünkü merkez addedilebilecek buradan şehrin her noktası eşit mesafede kalıyordu. Kapı askeri bölüğün geçişi hesaba katılarak yapılmış olmalıdır. Günümüzde halen daha hareketli bir nokta olan bu bölge mahalleler arasındaki geçişte yine bir kavşak rolü üstlenmiştir (Kurt, 2010: 68). Şehir halkının her zaman birbirinden ayrı

mahallelerde yaşadığını düşünmek de doğru değildir. Zamanla gelişen şehir hayatı ile Hristiyan, Yahudi ve Müslüman halklar arasındaki geçişlilik de artmıştır.

Osmanlı döneminde Kaleiçi'nin surlarını korumakla görevli neferlerden bahsedilmektedir. Kalede görevli neferler “dizdar” olarak isimlendirilmektedir. Hepsi bir mahallede oturuyor, bu neferlerin vakit geçirdiği dizdar kahvesi ve mescidi yine aynı mahallede bulunuyordu. Şehri ziyaret eden seyyahlar surlarının bir hayli sağlam ve yüksek olduğunu kaleme almışlardır. Surlar her 50 adımda bir konumlanan burçlar ile güçlendirilmişlerdir. Evliya Çelebi ise şehri ziyaretinde 80 adet burç saydığından bahsetmektedir (Kahraman, 2011). Sahil tarafında ise denize doğru yönelmiş büyük toprak surları korumaktadır. Yüksek sur duvarları, burçları, hendekleri ve toprakları ile Antalya zapt edilmesi zor bir kaleydi. Fatih döneminde Venedik donanması şehri zapt etmeye çalışmış ama başarılı olamamıştı. Surların savunucusu dizdarların da yardımıyla düşman ordusu surları geçememiş sadece şehri bombalayıp terk etmişlerdi.

Sur sistemine belirli aralıklarla dâhil edilen burçlardan bir tanesi bugün amacı dışında kullanılmaktadır. Günümüz Kale Kapısı mevkiine denk gelen Bizans devrinden kalan bir burç üzerinde Antalya'nın simgelerinden birisi Saat Kulesi yükselir. Saat kulesinin yükseldiği burç savunma amacıyla sur sistemine dahil edilen burçlardan bir tanesidir. Kuleye çıkış dıştan bir merdiven ile sağlanır. Üzerine saat kulesinin yapılmasıyla bambaşka bir havaya bürünmüştür. Beşgen burçun dış duvarlarında Roma dönemi mimari bloklarını ilk bakışta seçmek mümkündür. 14 metre yüksekliğindeki Saat Kulesi'nin güney kesiminde de kuleye bitişik sur duvarı kalıntıları fark edilebilir. Burç, saat kulesi işlevine milli mücadelenin sürdüğü 1920'li yılların ortalarında kavuşmuştur. Bu dönemde kule üzerine dört yöne bakan yüzünde büyük saatlerin yer aldığı bir üst yapı eklenmiştir. 1940'lı yıllara kadar yapının en üstünde alem taşıyan soğan kubbeye benzer bir örtü elemanı olduğu bilinmektedir. Soğan kubbenin 1950'lerde günümüzdeki dişli yapıya dönüştüğü görülür (Varkıvaç, 2015). Tamamen dövme demirden yapılan kulenin saati köşk denilen en üst katta bulunurdu. Bu bölümdeki çan her saat başı saat sayısı kadar vuruş yapardı. Köşk bölümündeki çan sesinin dört bir yana açılan pencerelerle uzaklara duyurulması amaçlanırdı.

Kulenin bulunduğu alan her dönem Antalya'nın en hareketli noktalarından birisi olmuştur. Anadolu'da neredeyse her şehirde bulunan saat kulelerinin bir örneği Kaleiçi'nin girişinde hemşerilerini selamlamaktadır.

Saat kulesinin hemen yanında şehrin en büyük kapılarından bir tanesi yer almaktaydı. Bölgeye Kale Kapısı denmesinin sebebi de bu kapıdır. Evliya Çelebi'nin “Varoş Kapı” olarak andığı kapı şehrin kuzeyine giden bir yola açılmaktadır (Kahraman, 2011: 309). Bu yol aksı

günümüzde halen daha tespit edilebilir. Modern yerleşimi belirleyen en etkili unsurun geçmiş dönem alışkanlıkları olduğu burada kendini apaçık gösterir. Burası modern Antalyalılarca kapalı yol olarak bilinir. Eskiden de şehre ulaşım sağlayan önemli güzergâhlardan biriydi. Varoş Kapı'nın önünden başlayan ve kuzeye uzanan tarihi yol günümüzde Antalyalıların sık sık uğradığı işlek bir alışveriş caddesine dönüşmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını Afrika kıtasına kadar genişletmesiyle birlikte Anadolu yarımadasının büyük kısmında güven ortamı sağlanmıştır. Bu dönemde sur dışında yeni ticaret merkezleri oluşmaktadır. Kale Kapısı bölgesinde yeni kurulan hanlar tüccarların mallarını sattığı ve halkın alışveriş için tercih ettiği noktalardır. Bu sayede şehir halkı ihtiyaçlarını karşılamak ve sosyal hayata katılmak amacıyla sık sık sur dışına çıkmaktadır. Zamanın güvenli ortamı sebebiyle sur içine çekilmek artık gereksiz bir hal almaktadır. Buna artan nüfus da eklenince artık yerleşim sur dışına taşmaktadır. Bir koruma ögesi olarak sur duvarları zamanla önemini yitirmeye başlamıştır. Osmanlının son dönemlerine doğru surlar kademeli olarak yok olacaktır.

20. yüzyılın başında Kaleiçi'nde yaşayan halk surların şehir havalandırmasını engellemesinden ve bu sebeple şehirde hastalık riskinin artmasından şikâyetçidir (Özçelik, 2018: 446). Durum belediyeye bildirilir. Bunun üzerine belediye surların büyük kısmının yıkılması kararını verir. Böylelikle şehir havalandırması sağlanabilecektir. 1935 – 1940 arasında surların büyük bölümü yıkılır. Belediye bu görevi Çingene Hasan denilen bir kişiye verir. Çingene Hasan baltasıyla tüm şehir surlarını yıkmaktadır. Hadrianus Kapısı'nın olduğu bölüme yaklaştığında trajikomik bir şekilde yıktığı sur parçalarından birinin altında kalır ve yaşamını yitirir. Çingene Hasan'ın surları yok etmesi beklenirken surlar Çingene Hasan'ı yok eder. Surların yıkımının ardından durumu incelemek için görevlendirilen müfettişlerin raporları ilginçtir. Surlar havalandırmayı sağlamak amacıyla halkın yararı için yıkılmıştır. Ancak yıkımını takiben Hadrianus Kapısı'nın hemen arkasında surlar ile aynı hizada yeni bir bina yükselmektedir. Eğer surlar havalandırmayı engelliyorsa binanın da engellemesi gerekmektedir. Bunun üzerine müfettişler surların yıkılmasıyla çıkan moloz taşların satılması ve yeni elde edilen boş alanın değerlendirilerek belediyeye bir gelir sağlamaya çalışıldığına dikkat çeker (Başok, 2016: 133-134). Bu dönemden itibaren şehir surları zamanla yok olacaktır.

Kent surları en gelişmiş haliyle Tophane Çay Bahçesi'nin altında limandan başlayıp Cumhuriyet ve Atatürk Caddeleri'ni takip etmekteydi. Yeni Kapı mevkiine geldiğinde limana yönelip Hıdırlık Kulesi ile birleşmekteydi. 20. yüzyılın başındaki yıkım kararı ve zamana yenik düşen Kaleiçi surları eski ihtişamlı görüntüsünü artık kaybetmiştir. Günümüzde bu uzun

duvarın bazı kesimleri Tophane Çay Bahçesi, Saat Kulesi ve Atatürk Caddesi boyunca takip edilebilmektedir.

3.2.3.2. Kısa Anlatım

Antik dönem yerleşimcileri şehirlerini kurmadan önce bazı ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmayacağından emin olmak isterlerdi. Kurulacak şehir bu ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenirdi. Yerleşimcilerin üzerinde durdukları en önemli konu güvenlikti. Güvenli olmayan bir şehirde yaşanamazdı. Bu yüzden insanlar şehirlerinin etrafını sur duvarlarıyla çevirerek güvence altına alırdı. En önemli güvenlik önlemi olarak surlar şehirlerin ayrılmaz birer parçasıydı. Kaleiçi bölgesi de farklı dönemde inşa edilen surlar ile korunmuş gerekli görüldükçe defalarca kez onarılmıştır. Şehir ilk zamandan başlayarak kendini güvende hissettiği son döneme kadar hep surlar ile çevriliydi.

Kaleiçi ilk kurulduğu dönemde Korykos isimli küçük bir kasaba idi. Şehir bu dönemden itibaren bir sur sistemi ile korunmaktaydı. Bugünkü verilerle savunma sisteminin büyüklüğünü hesaplamak çok mümkün değildir. Ancak yine de şehrin etrafının bir savunma sistemi ile korunduğunu düşünmek yanlış olmaz. İlk yerleşimcilerin limanın etrafına konuşlandığı düşünüldüğünde savunma duvarları da limanı çevreleyecek şekilde yapılmış olmalıdır (Kurt, 2010: 54).

Bergama kralı Attalos şehre geldiğinde burayı yeni bir sur duvarı ile güçlendirilmiş olması gerekir. Helenistik dönem Antalya'sı günümüz Kaleiçi semtinden daha küçük bir alanı kapsamaktadır. Bu dönemde şehir muhtemelen limanın kuzeyindeki teraslanmış alanda kurulmuş olmalıdır. Sur sırasının izlerini tam olarak süremesek de mantıklı bir çıkarımla şehir surlarının bu alanı kapsadığı sonucuna varılabilir (Kurt, 2010: 127).

10. yüzyıl Bizans döneminde şehir savunmasını güçlendirmek amacıyla ikinci bir sur dizisi ve bu sur dizisinin önüne bir hendek eklenmiştir. Böylelikle sur sistemi güçlendirilmiştir. Surlar ne kadar güçlü olsa da 1207 yılında Selçuklu ordularına direnememiştir ve şehir Selçuklulara geçmiştir. Selçuklu döneminde şehirde yaşayan halk mensup olduğu dine göre sınırlarını surların belirlediği farklı mahallelerde oturmaktadır (Uluç, 2014: 95).

Şehri ziyaret eden Evliya Çelebi şehir surlarına dahil edilen 80 adet burçtan bahseder (Kahraman, 2011). Bu burçlardan bir tanesi günümüzde saat kulesi olarak kullanılmaktadır. 1921 yılında tamamlanan kulenin saati her saat başı saat sayısı kadar vuruş yapardı.

1914 yılından itibaren Kaleiçi'nde yaşayan halk yüksek surların şehir havalandırmasını engellemesinden şikâyetçidir. Bu sebeple belediye 1914 – 1930 yılları

arasında kademeli olarak surların yıkılmasına karar verir (Özçelik, 2018: 446). Kent surları en gelişmiş haliyle Tophane Çay Bahçesi'nin altında limandan başlayıp Cumhuriyet ve Atatürk Caddeleri'ni takip etmekteydi. Yeni Kapı mevkiine geldiğinde limana yönelip Hıdırlık Kulesi ile birleşmekteydi. 20. yüzyılın başındaki yıkım kararı ve zamana yenik düşen Kaleiçi surları eski ihtişamlı görüntüsünü artık kaybetmiştir. Günümüzde bu uzun duvarın bazı kesimleri Tophane Çay bahçesi, Saat Kulesi ve Atatürk Caddesi boyunca takip edilebilmektedir.

3.2.4. Hadrianus Kapısı

Resim 10. Hadrianus Kapısı Uygulama Arayüzü

3.2.4.1. Detaylı Anlatım

Hadrianus Kapısı Kılınçaslan Mahallesi, Atatürk Caddesi üzerinde yer alır. Antalya'nın en önemli simgelerindendir. Kapıdaki üç geçenek dolayısıyla halk arasında daha yaygın ismiyle Üç Kapılar olarak bilinir. Sağlam korunması ve anıtsal duruşuyla Antalya'ya gelip de kapıyı görmeden dönen turist yok gibidir. Kapı tıpkı günümüzde olduğu gibi eskiden de Kaleiçi'ne giriş veren en önemli geçit konumundaydı.

Roma imparatoru Hadrianus onuruna inşa edilmiştir. İmparator Hadrianus'u seleflerinden ayıran en önemli özelliği ülkenin eyaletlerine gerçekleştirdiği uzun soluklu gezilerdir. Kendisinden önceki imparatorların aksine eyaletlere savaşlar için değil gezi amaçlı gitmiştir (Gülbay, 2009: 7). Yirmi bir yıllık iktidarının on bir yılını başkent dışında geçirmiştir. Bu gezilerin sebeplerini onun entelektüel kişiliğinde ve kendisini Agustus'a benzetmesinde aramak gerekir. Hadrianus da Agustus gibi saltanatının büyük kısmını eyaletlerde geçirmiştir. Görme ve öğrenme isteği o kadar yoğundur ki zorlu şartlar bile onu

yolundan caydıramamıştır. Yaptığı gezilerde orduları teftiş etmiş, askerleri ile birlikte çukur kazıp yemek yemiş ve cömertliği ile halkın sevgisini kazanmıştır. Filozoflar ile sohbetler etmiş, meslek gruplarını denetlemiş, yanlış uygulamaları sebebiyle halktan tepki toplayan valileri cezalandırmıştır. Gezileri süresince dört kez Anadolu'ya uğramıştır. Onun dönemi Roma şehirlerinde girişilen büyük çaplı imar faaliyetleri zenginliği ve refahı göstermesi bakımından önemlidir. Gittiği yerlerde harabeye dönmüş şehirleri yeniden inşa etmiş, ihtiyacı olan şehirlere tiyatrolar, agoralar, su yolları, sur duvarları ve tapınaklar yaptırmıştır. Halk tarafından kurucu, kurtarıcı, hayırsever ve tanrı olarak saygı görmüştür. İmparatorun gezi güzergâhı bugün tam olarak bilinemese de Attaleia'ya uğradığı kesindir. Gezilerine MS. 120'li yıllarda başlamıştır. Bu yüzden gezi güzergâhı üzerindeki şehirler imparatorun şehre uğraması ihtimali sebebiyle hazırlık içine girmiş olmaları gerekir. Antalya Hadrianus Kapısı'nın da inşası bu döneme rastlar. Antalyalılar imparatoru karşılamak ve ona bağlılıklarını sunmak amacıyla kapıyı inşa etmişlerdir (Akşar, 2019: 5).

Hadrianus Kapısı doğuya bakan eski bir kapının olduğu yerde kulelere yaslanmış şekilde yeniden inşa edilmiştir. Kapılar sur üzerinde en zayıf noktalardır. Bu yüzden kapılara her zaman kuleler eşlik eder. Antalya Kaleiçi'nde de tüm kapılar en az bir kule ile korunmaktadır. Hadrianus Kapısı'nın güneyindeki kulenin hayırsever bir kadın Julia Sancta tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Mimari özelliklerinin aynı oluşu kuzey kulenin de aynı dönemde yapıldığını gösterir. Güney kule Roma dönemi özgün yapısını korusa da kuzey kule Bizans ve Selçuklu döneminde kapsamlı onarımlar geçirmiştir. Güney kulenin iç yüzünde bir kapı göze çarpar. Aynı kapı açıklığı karşı kulede gözlemlenemese de yapıldığı dönemde simetrik olarak bu açıklık karşı kulede de olmalıdır. Bu kapılar Hadrianus Kapısı'nın üstünün aynı zamanda bir gözetleme noktası gibi kullanıldığına işaret eder (Okatan, 2004).

7. yüzyıla gelindiğinde Attaleia şehri sık sık saldırılara uğramaktaydı. Bu dönemde şehir ikinci bir sur dizisi ile çevrildiği gibi dıştan tüm şehri kuşatan bir hendek yardımıyla da güçlendirilmiştir. Hadrianus Kapısı önlem olarak içten ve dıştan örülerek dışarıdan görülmeyecek şekilde kapatılmıştır. 17. ve 18. yüzyılda Evliya Çelebi'nin de aralarında bulunduğu seyyahlar şehri ziyaret etmişler ancak eserlerinde Hadrianus Kapısı'ndan hiç bahsetmemişlerdir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 600). Bu sebeple kapının iyi bir şekilde izole edildiği ve dikkatli bakan gözler dışında yerinin tespit edilemediği anlaşılmaktadır. Sürekli düşman saldırılarına maruz kalan bir kent böyle bir kamufraj gerektirir. Kapının bugüne kadar sağlam şekilde ayakta kalması Bizans döneminde sur duvarları arasında korunuyor olmasındandır. Kapıda yapılan çalışmalar orta açıklığın bu dönemde bir ibadet mekânı olarak düzenlenmiş olduğu da gösterir. Geçenekte yerde bulunan

oyuklar ve geçeneğin iç yüzündeki haç işaretleri bu durumun kanıtıdır. Buna rağmen kapının tamamen kapatılmadığı geçitlerden en azından bir tanesinin küçük bir kapı olacak şekilde açık bırakıldığı düşünülebilir. Çünkü döneminde kentin bu tarafında dışarıya çıkış veren yegâne açıklık burasıdır (Kurt, 2010: 145).

Yapıldığı dönemde dış cephesinde altın kaplama bronz harfler ile oluşturulmuş bir kitabesi bulunmaktaydı (Varkıvanç, 2015). Kapı doğuda Perge, Aspendos, Sillyon ve Side şehirlerine açılmaktaydı. Bu yüzden döneminde “Perge Kapısı” olarak da anılmaktaydı. Şehri Osmanlı döneminde ziyaret eden seyyahlar kapının tavanında gördükleri sütun kaidelerini bir üst kat olarak yorumlayıp kapıyı iki katlı olarak tanımlamışlardır. Ancak bahsedilen parçalar Bizans döneminde kapının örülerek kapatılması için kullanılan devşirme malzemelerdir. Bu yüzden kapının iki katlı olduğu şeklindeki yorumlamalar yanlıştır. Orta geçenekte yerdeki tekerlek izleri buranın daha çok dönemin atlı araçları tarafından kullanıldığını yan geçeneklerin ise yaya yolu olarak hizmet verdiğini gösterir (Özgen, 2009).

Geçeneklerin kemerlerindeki kaset süslemelerine bakıldığında tamamlanmadan yarım bırakıldıkları fark edilebilir. Bunlar büyük ölçüde 1958 yılı onarımları olup yenidir. Yine kapının kaset ve saçak kısımlarındaki siyahlıklar gözle görülebilir bir hal almıştır. Yoğun araç trafiğine yakın olan kapı zamanla egzoz dumanından kararmıştır. Buna ek yapının iki tarafındaki surlarda zamanla oluşmuş beyaz lekeler ve boru izleri eskiden bir suyolunun buradan geçmiş olabileceğini düşündürmektedir. 1958 yılındaki kazı çalışması sırasında kapının sağında ulaşılan mezar kalıntıları buranın bir dönem nekropol olarak da kullanıldığını gösterir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 2018: 602).

İmparator Hadrianus adına inşa edilen bu kapı dışında şehrin çeşitli noktalarına imparatorun heykelleri de dikilmiştir. Attaleia da diğer Roma kentleri gibi çok sayıda heykelle süslenmiş olmalıdır. Günümüze ulaşmayan bu heykellerle ilgili elimizde yeterince bilgi yoktur. Ancak tıpkı Hadrianus Kapısı gibi heykellerin de aynı amaca hizmet ettiği söylenebilir. Çoğu imparatorlukta olduğu gibi Roma İmparatorluğu da üstünlüğünü vatandaşlarına ve düşmanlarına hissettirebilmek amacıyla propagandacı bir strateji izlemiştir. Şehirlerdeki heykeller, onurlandırma yazıtları ve zafer takları bu amaca hizmet ederler. Bu şekilde uzak eyaletlerdeki topraklar merkeze daha sağlam şekilde bağlanıyor, bir aidiyet bilinci oluşturulabiliyordu. Şehirler de çoğu zaman güçlünün yanında yer alma mantığıyla bu stratejinin bir parçası haline gelmekteydi. Birbirleri ile yarış halinde olan şehirler imparatorlar adına taklar, sütunlar ve heykeller yaptırarak imparatorluğun bir parçası olduklarını göstermeye çalışırlardı. Böylelikle diğer şehirler arasında ayrıcalıklı bir konuma yükselip imparatorun desteği alınabilirdi. Kısacası günümüzde televizyon, sinema ve tiyatro üzerinden

verilen mesajlar antik dönemde yapılar üzerinden verilmekteydi (Akdağ ve Ürkmez, 2018: 327-328).

Hadrianus Kapısı şehre giriş veren tek kapı değildi. Sur duvarları üzerinde başka kapılar da bulunmaktaydı. Kentin doğuya açılan bu kapısı dışında batı kesimde bir başka kapı daha olması gerekir. Kaynaklarda günümüz Tophane Çay Bahçesi çevresinde başka bir kapının varlığından söz edilmektedir. Limana inen İskele Caddesi üzerinde bugün dahi var olan kapı da hesaba katıldığında dış sur üzerindeki kapının Tophane Çay Bahçesi ve Cumhuriyet Meydanı arasında yer alıyor olması muhtemeldir (Yılmaz, 1997: 252). Hadrianus'un Attaleia'ya gelmesi şerefine iki kapı yapıldığı, bu kapılardan bir tanesinin şehrin batısında olduğu, onun da doğu kapısı gibi süslendiği, üzerinde Yunan tanrılarından Zeus ya da Poseidon'a adanmış bir heykel bulunduğu ileri sürülmektedir. Farklı kaynaklarda geçen Tiberius Kapısı, Tophane Kapısı ve Liman Kapı isimleri yine aynı kapıyı tanımlıyor olabilir. İşlek liman da hesaba katıldığında limana açılacak bir kapının bu alanda olması akla yatkın görünmektedir. Yine buradaki kapı Phaselis, Termessos, Sagalassos ve Kretapolis gibi kentlere ulaşım veren güzergâhın da başlangıcı olacaktır. Kapı 19. yüzyıl başında yıkılmıştır. Bu noktada Yivli Minare Külliyesi bahçesine dağılmış haldeki bloklar ve sütunlar hatırlanmalıdır. Bu parçaların bir kapıya ait olduğu bilinmektedir. Külliye'nin Arkeoloji Müzesi olarak kullanıldığı dönemde eski parçalar külliye bahçesinde toplanmaktaydı. Konum olarak çok yakınındaki bir kapıya ait olabilecek parçalar kapının yıkılmasının ardından buraya getirilmiş olabilir. Bunun dışında bahsi geçen blok ve sütunların Perge'deki bir kapıya ya da Atatürk Caddesi üzerindeki Hadrianus Kapısı'na ait olduklarını ile süren araştırmacılar da mevcuttur. Bu parçalar batı kapısına ait olsun ya da olmasın bu konumda bir kapının varlığı hiç şaşırtıcı değildir (Kurt, 2010: 79; Okatan, 2004: 51-53).

Doğu ve batıya açılan iki kapının haricinde antik dönemde şehrin başka kapıları olduğunu düşünmek çok doğru değildir. Surlar üzerindeki kapılar koruması en zor noktalardır. Çok fazla kapı güvenlik zafiyetini de beraberinde getirir. Bu yüzden kaynaklarda geçen tüm kapıların geçmişinin antik döneme kadar gitmesi beklenemez. Ancak şehir büyüdükçe ve hakim güç kendini güvende hissettikçe sur üzerinde farklı noktalara yeni kapıların açıldığı da bir gerçektir. Bu kapılardan bir tanesi Osmanlı döneminde aktif olarak kullanılan Evliya Çelebi'nin "Varoş Kapı" olarak andığı kapıdır. Bazı kaynaklar bir dönem şehirdeki tüm diğer kapıların kapatılarak sadece bu kapının kullanıldığından bahseder. Günümüzün Kale Kapısı mevkiinde bulunması dolayısıyla bölgeye de adını vermiştir. Kaynaklarda geçen ve günümüzde halen daha Kaleiçi'ne ulaşım veren diğer kapılar Hadrianus Kapısı'nın kuzeyinde Dönerciler Çarşısı'nın bitimindeki İmaret Kapı, Hadrianus

Kapısı'nın güneyinde kafelerin arasındaki Orta Kapı ve Belediye'nin eski binasının karşısındaki Yeni Kapı'dır (Kurt, 2010; Başok, 2016).

Hadrianus Kapısı'ndan başlayan yol şehrin doğusundaki nekropol alanına oradan da komşu şehirler Perge, Side, Sillyon ve Aspendos'a doğru devam etmektedir. Bu yolun devamı Hadrianus Kapısı'nın ardında şehrin içine doğru uzanıyor olmalıdır. Burası iskân edildiği her dönem Kaleiçi'nin en önemli güzergâhlarından birisidir. Günümüzde Hesapçı Sokak olarak bilinen yol en azından şehrin merkezi konumundaki agoraya kadar ulaşıyor olmalıdır. İki yanında dükkânların sıralandığı bu tarz ana caddeler antik dönem şehirlerinin en hareketli alanlarıdır. Bu gibi caddelerin ilk örneklerinin Mısır tören yollarından esinlenerek ortaya çıktığını söyleyenler olduğu gibi agoraların etrafındaki stoaların ilk sütunlu caddelere örnek teşkil ettiğini öne sürenler de mevcuttur. Sütunlu caddeler şehrin ana aksını tespit eden güzergâhlardır. Üzerlerinde yer alan meydanlar ve agoralar ile görsel sürekliliği sağlayan şehir elemanlarıdır. Böyle önemli caddeler kamu yapılarının yakınlarında onları birbirine bağlayacak şekilde konumlanmışlardır. Caddeler tek bir doğrultuda düz olduğu gibi şehrin topografyasına göre kırılmalar da yapabilmektedir. Bu yüzden bir standartlaşma göstermezler. Caddelerin kırılma yaptıkları noktalarda geniş alanlara ihtiyaç duyulduğundan meydanlar oluşturularak caddenin devamlılığı sağlanmıştır. Kesişim noktalarının kalabalık olması dolayısıyla anıtsal kapılar, zafer takları ve çeşme yapılarının inşasında tercih edilen alanlardır. Bu alanlar ve cadde boyu uygun noktalarda imparatorun, şehir yöneticilerinin ve şehre katkıda bulunan aristokratların heykellerine ve onurlandırma yazıtlarına rastlanılabilir.

Caddelerin iki yanında sıralanmış dükkânların önü sütun dizilerinin taşıdığı bir üst örtü elemanı ile kapatılarak yarı kapalı alanlar oluşturulmuştur. Yarı kapalı alanlar ya da diğer ismiyle revaklar yayaları hava şartlarından korumakla birlikte halkın bir araya geldiği alışveriş ve sohbet ettikleri yerlerdir. Bu açıdan bakıldığında agoradaki sosyal hayatın bir benzeri sütunlu ana caddeler üzerinde de gerçekleşmektedir. İki yanda konumlanmış dükkânların ve kamu yapılarının kapısı revaklara açılır. Mimari bir bütünlük sağlaması amacıyla yapıların ön cephesi revaklara uyum sağlayacak şekilde planlanır. Ana caddeler genellikle dikdörtgen taş bloklarla diyagonal ya da balıksırtı biçiminde döşenirler. Taş olarak bölgenin yerel özellikteki taşları önemli bazı merkezlerde ise mermer kullanılır. Orta aksta ya da iki kenardaki oluklar ile su tahliyesi sağlanır. Caddeden üzeri kapalı sundurmalara geçiş basamaklar ile sağlanır. Genellikle basamaklar ve ana yolun malzemesi birbirinden farklı seçilmektedir. Revak tavanını taşıyan sütunlar farklı süsleme özellikleri gösterir. Çok az örnekte sütunlar arasında kemer örneklerine rastlanır. Caddeye bakan kısımlar arşitravlar ile hareketlendirilmiştir. Revak arkasında caddeye bakacak şekilde dükkânlar sıralanır. Ön

cephelerinde düzenli aralıklarla pencereler ve kapılar yer alır. Dikdörtgen şeklindeki dükkânların boyutları farklı olabilir. Bazı şehirlerde iki katlı dükkânlara da rastlanabilmektedir (Akbaş, 2001: 17-21). Hadrianus Kapısı ardında uzayan bu sokak antik dönem şehirlerinde karşımıza çıkan tüm bu yapı elemanlarını barındırıyor olmalıdır. Kapının ardındaki bu cadde bizi şehir meydanına götürecektir.

3.2.4.2. Kısa Anlatım

Hadrianus Kapısı Kılınçaslan Mahallesi, Atatürk Caddesi üzerinde yer alır. Antalya'nın en önemli simgelerindendir. Kapıdaki üç geçenek dolayısıyla halk arasında daha yaygın ismiyle Üç Kapılar olarak bilinir. Sağlam korunması ve anıtsal duruşuyla Antalya'ya gelip de kapıyı görmeden dönen turist yok gibidir. Kapı tıpkı günümüzde olduğu gibi eskiden de Kaleiçi'ne giriş veren en önemli geçit konumundaydı.

Yapıldığı dönemde doğuda Perge, Aspendos, Sillyon ve Side şehirlerine açılmaktaydı. Bu yüzden Perge Kapısı olarak da anılmaktaydı. Orta geçenekte yerdeki tekerlek izleri buranın daha çok dönemin atlı araçları tarafından kullanıldığını yan geçeneklerin ise yaya yolu olarak hizmet verdiğini gösterir. Kapı doğuya bakan eski bir kapının olduğu yerde kulelere yaslanmış şekilde yeniden inşa edilmiştir. Güney kulenin iç yüzünde küçük bir kapı açıklığı göze çarpar. Aynı kapı açıklığı karşı kulede gözlemlenemese de yapıldığı dönemde simetrik olarak bu açıklık karşı kulede de olmalıdır. Bu kapılar Hadrianus Kapısı'nın üstünün aynı zamanda bir gözetleme noktası olarak kullanıldığına işaret eder (Okatan, 2004).

7. yüzyıla gelindiğinde Attaleia şehri sık sık saldırılara uğramaktaydı. Bu dönemde şehir ikinci bir sur dizisi ile çevrildiği gibi dıştan tüm şehri kuşatan bir hendek yardımıyla da güçlendirilmiştir. Bu dönemde Hadrianus Kapısı önlem olarak içten ve dıştan örülerek kapatılmıştır. Sur duvarları arasında kalan yapı günümüze kadar korunarak gelebilmiştir. Kapıda yapılan çalışmalar orta açıklığın bu dönemde bir ibadet mekânı olarak düzenlenmiş olduğu gösterir. Orta geçenekte yerde bulunan oyuklar ve geçeneğin iç yüzündeki haç işaretleri bu durumun kanıtıdır. Buna rağmen kapının tamamen kapatılmadığı geçitlerden en azından bir tanesinin küçük bir kapı olacak şekilde açık bırakıldığı düşünülebilir. Çünkü döneminde kentin bu tarafına çıkış veren yegâne açıklık burasıdır (Kurt, 2010: 145).

İmparator Hadrianus adına inşa edilen kapı dışında şehrin çeşitli noktalarına imparatorun heykelleri de dikilmiştir. Attaleia da diğer Roma kentleri gibi çok sayıda heykelle süslenmiş olmalıdır. Günümüze ulaşmayan bu heykellerle ilgili elimizde yeterince bilgi yoktur.

Hadrianus Kapısı şehre giriş veren tek kapı değildi. Sur duvarları üzerinde başka kapılar da bulunmaktaydı. Kentin doğuya açılan bu kapısı dışında batı kesimde bir başka kapı daha olması gerekir. Bir diğeri Osmanlı döneminde aktif olarak kullanılan Evliya Çelebi'nin "Varoş Kapı" olarak andığı kapıdır. Günümüzün Kale Kapısı mevkiinde bulunması dolayısıyla bölgeye adını vermiştir. Geçmiş antik döneme kadar gitmese de kaynaklarda Kaleiçi'ne giriş veren diğer kapılar İmaret Kapı, Orta Kapı ve Yeni Kapı'dır (Kurt, 2010; Başok, 2016). Antik dönemde kapılar sur duvarları üzerinde en zayıf noktalar olduğundan güvenlik sorunlarını da beraberinde getirmekteydi. Bu yüzden antik dönemde şehirde çok fazla kapı olduğunu düşünmek de yanlış olacaktır.

Hadrianus Kapısı'ndan başlayan yol şehrin doğusundaki nekropol alanına oradan da komşu şehirler Perge, Side, Sillyon ve Aspendos'a doğru devam etmektedir. Bu yolun devamı Hadrianus Kapısı'nın ardında şehrin içine doğru uzanıyor olmalıdır. Burası iskân edildiği her dönem Kaleiçi'nin en önemli güzergâhlarından birisidir. Günümüzde Hesapçı Sokak olarak bilinen yol en azından şehrin merkezi konumundaki agoraya kadar ulaşıyor olmalıdır. İki yanında dükkânların sıralandığı bu tarz sütunlu ana caddeler antik dönem şehirlerinin en hareketli alanlarından. Kapının ardındaki bu cadde bizi şehir meydanına götürecektir.

3.2.5. Kaleiçi Evleri

Resim 12. Kaleiçi Evleri Uygulama Arayüzü

3.2.5.1. Detaylı Anlatım

Kaleiçi Antalya şehrinin ilk kurulduğu alandır. İlk yerleşimcilerin büyük olasılıkla balıkçılık ve ticaret ile geçimlerini sağladıklarına daha önce değinmiştik. Şehrin o dönemki durumu göz önüne alındığında yerleşimciler muhtemelen limana en yakın noktaya yerleşmiş olmalıdırlar. Şehrin Bergama hâkimiyetine geçmesiyle bir merkezi otorite tarafından şekillendirilen şehirde artık yönetici sınıf ve kamu binaları için güvenli bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Burası limanın kuzeyinde teraslanan alandır. Yönetici sınıf kendisi için en güvenli alan olan akropole çekilmişken şehir halkı akropol etrafına yayılmış halde inşa ettikleri evlerinde yaşamış olmalılar (Kurt, 2010).

Roma döneminde şehrin dıştan yeni bir sur duvarı ile kuşatılması şehrin kapladığı alanın gittikçe genişlediğini gösterir (Türk, 2013: 116). Antik dönemde Attaleia Pamphylia bölgesinin en önemli metropolü konumundaydı. Liman sayesinde zenginleşen şehir çevresindeki diğer kentler Perge, Side ve Aspendos gibi görkemli yapılar ile donatılmıştı. Ancak eldeki veriler kısıtlı olduğundan yapılan çıkarımlar tahminden öteye gidememektedir. Günümüz şartlarında antik yapıların lokasyonunu belirlemek mümkün değildir. Kaleiçi dar alanda sürekli yerleşime açık olduğundan yeni yerleşimciler bilinçli ya da bilinçsizce kendilerinden önceki izleri yok etmişlerdir. Bu yüzden şehrin antik dönem görünümü için hayal gücümüzü kullanmaktan başka bir çare kalmamaktadır. Bugün bir antik kentte görmeye alışkın olduğumuz tiyatro, agora, hamam, gymnasium, tapınak ve idari binalar gibi yapıların birçoğu Attaleia'da da bulunmaktaydı. Bundan kuşku duyulmamalıdır.

Selçuklu döneminde halk din esasına göre birbirinden surlar ile ayrılan farklı mahallelerde yaşamaktadır (Uluç, 2014: 95). Bu, günümüzden farklı bir mahalle hayatına işaret eder. Günümüzde mahalleler gelir gruplarına göre oluşur. Bu yüzden hane içindeki hayat genel anlamıyla birbirine benzer. O dönemde ise farklı gelir gruplarındaki aileler mensup olduğu dini inanç vesilesiyle yan yana yaşamaktadır. Onları birbirine bağlayan şey diğer mahalledeki halktan farklı bir inancın takipçisi olmalarıdır. Bu durumda bir birinden farklı aileler birbirine yakın yaşar. Zengin ile fakir, okumuş ile okumamış beraberdır. Bu durum günümüzde alışkın olduğumuz mahalle yaşamından daha farklıdır. Hadrianus Kapısı'ndan başlayıp Hıdırlık Kulesine kadar uzanan Hesapçı Sokak bir sınır olarak düşünüldüğünde Kesik Minare, Yenikapı bölgesi gayri-müslimlerin yaşadığı bölgedir. Kaleiçi'nin güneyi ve doğusuna denk düşer. Bu bölge günümüzün Barbaros ve Kılıçarslan mahalleleriyle örtüşür. Aziz Alypios, Aziz George ve Meryem Ana Kiliseleri bu bölgede bulunurdu. Yivli Minare Külliyesi'nin yer aldığı Selçuk ve Tuzcular Mahallesi gayri-müslim halkın yaşadığı bölüme koştur olarak Müslümanların yaşadığı bölümdür (Avcı, 2015: 117).

Osmanlı döneminde durum eskisinin aynısıdır. Müslüman ve gayri-müslimler farklı mahallelerde yaşamaya devam eder. Ancak şehir yaşamında Türkler ağırlığını hissettirmektedir. 1915 yılında Kaleiçi'nde 36 mahallenin sadece 6'sı gayri-müslim mahallesidir (Uslu, 2018: 876). Günümüz Kaleiçi bölgesini tek bir şehir olarak düşündüğümüzde şehrin 36 mahalleye bölünmesi şaşırtıcı olmasa gerekir. Eski dönemlerin şehir ve mahalle algısı günümüz idari birimlerinin çok daha küçüğüne denk gelmektedir. Farklı etnik ve kültür yapılarıyla gayri-Müslimler Kaleiçi için çok renkli çakıl taşı bir mozaik oluştururlar. Bunlar arasında Fatih Sultan Mehmet döneminde Kıbrıs'tan getirilen Hristiyanlar, İspanyol korsanlar aracılığıyla şehre gelen Çingeneler, Balkan Savaşları'ndan kaçan muhacirler ve ticaretle uğraşan Yahudiler gibi farklı kültür gruplarından insanlar bulunurdu (Uslu, 2018; Kurt: 2010). Bu durum cumhuriyetin kurulmasına kadar böyle devam edecektir. Yine 1923 yılında gerçekleşen mübadele demografik yapıda büyük değişime sebep olur. Bu tarihte Rumların büyük çoğunluğu Kaleiçi'ni terk etmiş onlardan boşalan evlere yurtdışından gelen Türkler yerleştirilmiştir. Böylece bölgenin boş kalması engellenmiş evlerin harap olmasının önüne geçilebilmiştir (Uslu, 2018: 870).

Günümüzde Kaleiçi dört mahalleden oluşur; Tuzcular, Selçuk, Kılınçarslan ve Kızılsaray mahalleleri. 3000 civarında kiremit çatılı konutuyla bugünkü Kaleiçi görüntüsü son dönem Osmanlısına aittir. Bölgede yaşayanlar evlerin çoğunun Rum ustalar tarafından yapıldığını belirtmektedir (Avcı, 2015: 113). Türkler, Rumlar şehri terk ettikten sonra zorunlu olarak ev yapım işine soyunmuşlardır. Yapım tekniği ve kullanılan malzeme dolayısıyla evler birbirine çok benzer. Yapıldıkları dönemin modasını yansıtır. Bu yüzden tek bir form içerisinde bütünleştikleri söylenebilir. Evler yüzlerini hakim rüzgarı alacak şekilde güneydoğu yönüne dönmüşlerdir. Özellikle yaz aylarında denizden gelecek serin esinti evler için rahatlatıcı olur. Kışın da güneş ışığının ev içine alınması hedeflenmiştir. Genellikle iki katlı olup çok nadir üç katlı evlerle karşılaşılır. Yapı malzemesi olarak zemin katlar moloz ya da kesme taştan örülmüştür. Belirli aralıklarla ahşap hatıllar kullanılarak ikinci kat desteklenmiştir. Evin genelinde ahşap malzeme ağırlıktadır. Büyük ailelerin bir arada yaşamasına olanak sağlayacak şekildedirler. Sofa olarak tabir edilen kısım evin ikinci katındadır ve gün içinde aktif olarak kullanılır. Ev ahalisinin toplandığı, yemeklerin yendiği ve misafirlerin ağırlandığı kısımdır. Üst kattaki tüm oda kapıları bu birime açılır. Birkaç ailenin bir arada yaşadığı ev için her oda bir ailenin kullanımına sunulmuştur. Ayrı oda kavramı yoktur. Günlük işler, yemek yeme, dinlenme ya da uyuma gibi ihtiyaçların hepsi aynı oda içerisinde karşılanır. Odalar, yüklüklerde depolanan yataklar yere serildiğinde yatak odasına dönüşür. Yüklüğün altı aynı zamanda küçük bir ebeveyn banyosunu barındırır.

Yetişkinler gerektiğinde evin ana banyosuna inmeden burada duş alabilmektedir. Pencerelerde el işi beyaz örgü perdeler bulunur. Yerler kilim ya da hasır halılar ile kaplıdır. En büyük, en konforlu ve en süslü odaya “bey odası” ya da “baş oda” denir. Evin reisine ayrılmıştır. Gelen önemli konuklar bu odada ağırlanır. Odanın duvarları boyama ve kalem işi kompozisyonlar ile süslenebilir. Bitkisel ve geometrik öğelerin yanında İstanbul gibi simgesel şehirlerin silüetlerine rastlanılabilir. Ahşap tavanda yine göz alıcı süslemeler yer alır.

İkinci katın bir parçası cumbalar dar sokaklara neredeyse bir oda genişliğinde taşmalar yapar. Kaleiçi evlerinin bütünleyicisi gibidirler. Cumbaların özellikle kadınların hayatında ayrı bir yeri vardır. Geleneksel Türk toplumu dışa kapalıdır. Kadınlar sosyal hayatın her alanına katılamazlar. Günün büyük bir kısmını evde geçirirler. Çarşı ve pazara ev ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kısa süreliğine çıkarlar. Eksik kalan sosyal hayat cumbalar sayesinde tamamlanır. Sokak yaşamından uzak kalan kadınlar sokağın içine taşan cumbalar sayesinde sokak yaşamına dahil olur. Burası sokağı izledikleri ve sosyalleştikleri yerdir. Gelen misafirler ağırlanır. Saklı gizli sohbetler eşliğinde kahveler içilir. Komşu ziyarete gidilemediğinde cumbaların pencerelerinden sarkılıp gündem takip edilir. Günün yorgunluğu atılır. Kaleiçi cumbaları kadınlara aittir. Sokağa çıkma yapan bu birimlerin alt kısmı ve cephe duvarları kalem işi süslemelerle hareketlendirilmiştir.

Akdeniz iklim kuşağındaki çoğu ev gibi Kaleiçi evlerinde de kapalı mekân kadar açık mekânlara da önem verilmiştir. Üst kattan ahşap bir merdiven ile alt kata inilir. Bahçeye geçmeden önce taşlık denilen birime ulaşılır. Burası bahçenin evin altına sokulduğu yarı kapalı kısımdır. Sokak, bahçe ve yaşam katı arasında bir geçiş olarak iç ve dış mekânın bütünleşmesine yardımcı olur. Sıcak iklim dolayısıyla hava sirkülasyonu sağlaması amacıyla yüksek tutulur. Basamaklar sayesinde değişik ölçülerde gölge olanağı sunar. Kapalı alanda sürdürülmesi mümkün olmayan açık mekân gerektiren halı yıkama, kazan temizleme ve kış hazırlıkları gibi ev işleri bu bölümde yapılır. Düğün, kına, sünnet daveti gibi organizasyonlar için uygun bir alandır. Çocukların kontrol altında olduğu güvenli bir oyun alanıdır. Sıcak yaz günlerinin büyük bir kısmı burada geçer.

Bazı evlerde taşlığı üst kata bağlayan merdivenler ara kat için de geçiş verirler. Ara katlar tavanları alçak iç hacmi bir odadan daha küçük olan birimlerdir. Ev erzaklarının ve mutfak araç gereçlerinin saklandığı bir çeşit depo olarak işlev görürler.

Kiler, odunluk gibi sık sık girişin çıkışın olduğu dışarı ile bağlantılı mekânların kapıları taşlığa açılır. Taşlıkta hazırlanan kışlık yiyecekler depoya, bahçede kesilen odunlar odunluğa buradan kolayca taşınabilir. Bunun yanında banyo, mutfak, çamaşır yıkama yeri, ahır, arabalık, samanlık ve varsa hizmetli odaları bahçe ile ilişkili olarak bu katta yer alır.

Zeminde bulunan onlarca doğal çakıl taşının bir araya getirilmesiyle oluşturulan mozaikler mekâna ismini verir. Bir kıyı kenti olarak Antalya’da bol miktarda bulunan çakıl taşları deniz kenarından toplanarak boyutlarına göre sınıflandırılırlar. Herhangi bir boya kullanılmadan doğal halleri ile direk kullanılırlar. Toprak ve kireç karışımından oluşan harç içine bir kompozisyonla dizilerek göz alıcı bir motif sunarlar. Çoğu zaman geometrik ve bitkisel nadiren de figürlü kompozisyonlar uygulanır.

Taşlık yazın sık yıkanır. Bu sadece temizlik amacıyla yapılmaz. Çakıl taşları arasında kalan su sıcak günlerde ferahlatıcı bir etki oluşturarak doğal bir konfor yaratır. Taşların doğal malzeme oluşu ve uygulanırken dikine yerleştirilmesi sebebiyle zeminde yapılan yürüyüş sağlık açısından da faydalıdır. Çakıl taşının çıplak ayakta yaptığı etki bir çok uzak doğu ülkesinde yıllardır uygulanan bir terapi tekniğidir. Çıplak ayakla zeminde yürünerek vücutta biriken statik elektrik taş vasıtasıyla kolayca toprağa iletilebilmektedir.

Taşlık zeminin bir mozaik gibi döşenmesi emek ve bütçe ister. Çoğu zaman prestij ve lükse işaret eder. Ev sahibinin statüsü ve ekonomik durumu hakkında bilgi verir. Bu sebeple genellikle varlıklı ailelerin konutlarında rastlanır. Tüm evlerin karakteristik özelliklerinden değildir. Günümüzde Kaleiçi’nde az sayıda evin çakıl taşı mozaik döşemesi günümüze ulaşabilmiştir. Defalarca kez onarım gören evlerin ısıtma, elektrik ve su tesisat sisteminin günümüz şartlarına göre yeniden uyarlanması gerekmektedir. Yapılan yenileme çalışmaları mozaik döşemeleri tahrip etmiştir. Bunun yanında otel ve pansiyon gibi turistik tesislerin bahçe içerisine havuz yaptırması da kaplamaların yok olmasının en önemli sebeplerindendir (Avcı, 2015; Uslu, 2018; Uslu, 2018a). Günümüzde çakıl taşı mozaik örnekleri Atso Antalya Kültür Evi ve Suna İnan Kıraç Müzesi’nde görülebilir.

1950’li yılların Antalya fotoğrafları incelendiğinde şehrin falezlerinden Akdeniz’e dökülen çok sayıda çağlayan ile karşılaşılabilir. Çağlayanlar belki de Antalya’nın ilk dönem yerleşimcilerini bile cezbeden nedenler arasındaydı. Bu konuya daha önce değinmiştik. Çok değil daha dün diyebileceğimiz bir tarihe kadar Düden Çayı’nın bir kolu Hadrianus Kapısı civarından Kaleiçi’ne girer ve falezler üzerinden denize dökülürdü. 2007 yılında gerçekleştirilen bakım çalışmaları sonucunda bu su yolu ya da halk tabiriyle “arık” zemin kotunun altında kalmıştır. Hadrianus Kapısı’ndan girip Hesapçı Sokak takip edildiğinde yer altında kalan arığın küçük bir bölümüne ulaşılabilir. Bu bölüm ziyaretçilerin görebilmesi için cam bir platformla kapatılmıştır. Bu gibi ana arıktan kanallar aracılığıyla bahçe içerisine alınan su bahçe içerisinde kanalları dolaşır havuzu doldurmaktadır. Bahçeye serinlik getirmesiyle birlikte su bahçe yıkaması, çamaşır yıkaması ve konut temizliği gibi günlük işlerde kullanılırdı. Bunun dışında yine bahçede bulunan kuyular hem arıktan gelen

sular hem de yağmur sularının doldurulması ile bir sarnıç görevi üstlenmektedir. Kuyular Kaleiçi evlerinin karakteristik özelliklerindendir. Eskiden evlerin satışında ya da kiralanmasında kuyulu evler tercih edilirmiş (Uslu, 2018: 872).

1960'larda ekonomik ve sosyal hayatta yaşanan gelişmeler Kaleiçi evlerini de etkilemiştir. Nüfusun artışıyla birlikte yoğun konut talebi ancak betonarme binalar ile karşılanabilir bir hal almıştır. Eski ahşap yapılardan çok katlı binalara doğru bir geçiş söz konusudur. Ahşap yapı malzemesinin yerini kiremit ve beton bloklar almıştır. Bu durum Kaleiçi'ndeki evlerin görünümünde bir değişime sebep olmakla kalmamış evlerin tercih edilmemesi sonucunu da doğurmuştur. Sosyal yaşamın bir getirisi olarak halk artık bina yaşamını tercih etmektedir. Birçok evin bakım onarımı dahi ihmal edilmiştir (Başok, 2016: 158).

1973 yılında Kaleiçi Turizm Bakanlığı tarafından sit alanı ilan edilmiştir. Bu döneme kadar büyük oranda terk edilen bölge Koruma ve İmar Planı'nın uygulanmasıyla tekrar değer kazanmıştır. İlk etapta ev ahalisinin boş odalarını kiraya vermesiyle başlayan pansiyonculuk Kaleiçi'nde profesyonelleşmiş bir sektör haline gelmiştir. Mülk sahipleri evlerini turistik tesislere satarak Kaleiçi ile bağlarını koparmışlardır. Günümüzde yerleşik yaşayan kişi sayısı yok denecek kadar azdır. Eskiden ev olarak kullanılan yapılar kafe, restoran, bar, gece kulübü, hediyelik eşya ve konaklama işletmelerine dönüşmüşlerdir. Varis ihtilafları sebebiyle boş kalan yapılar ise zamana yenik düşerek yıkık dökük halde beklemektedir. Bölgeyi Antalya'nın geri kalanından ayıran sur duvarları büyük oranda ortadan kalksa dahi Kaleiçi tarihi dokusu ve kokusuyla şehrin geri kalanından her zaman farklı bir atmosfere sahiptir.

Kaleiçi evlerine örnek olarak görülebilecek yapı Suna İnan Kırac Kaleiçi Müzesi'dir. Suna ve İnan Kırac tarafından kültür varlığı olarak tescilli yapı satın alınarak 1996 yılında restorasyonu tamamlanıp müze olarak ziyaretçilere açılmıştır. Evin bölümlerinde Türk gelenekleri ve halk kültürünü yansıtan sergiler yer almaktadır. Yine müzenin bir diğer sergileme alanı bitişiğinde yer alan Hagios Georgios Kilisesi'dir. Kilisenin kendisinin yanında içeride sergilenen Çanakkale seramikleri koleksiyonu görülmeye değerdir. Suna İnan Kırac Kaleiçi Müzesi, Pazartesi günleri hariç her gün saat 09.00 – 18.00 saatleri arasında ziyarete açıktır. Giriş ücreti 5 TL'dir.

3.2.5.2. Kısa Anlatım

Kaleiçi Antalya şehrinin ilk kurulduğu alandır. İlk yerleşimcilerin büyük olasılıkla balıkçılık ve ticaret ile geçimlerini sağladıklarına daha önce değinmiştik. Şehrin o dönemki durumu göz önüne alındığında yerleşimciler muhtemelen limana en yakın noktaya yerleşmiş

olmalıdırlar. Şehrin Bergama hâkimiyetine geçmesiyle bir merkezi otorite tarafından şekillendirilen şehirde artık yönetici sınıf ve kamu binaları için güvenli bir alana ihtiyaç duyulmaktadır. Burası limanın kuzeyinde teraslanan alandır (Kurt, 2010).

Roma döneminde şehrin dıştan yeni bir sur duvarı ile kuşatılması şehrin kapladığı alanın gittikçe genişlediğini gösterir (Türk, 2013: 116). Bu yüzden şehrin antik dönem görünümü için hayal gücümüzü kullanmaktan başka bir çare kalmamaktadır.

Selçuklu döneminde halk din esasına göre birbirinden surlar ile ayrılan farklı mahallelerde yaşamaktadır. Hadrianus Kapısı'ndan başlayıp Hıdırlık Kulesine kadar uzanan Hesapçı Sokak bir sınır olarak düşünüldüğünde Kesik Minare, Yenikapı bölgesi gayri-müslimlerin yaşadığı bölgedir. Bu bölge günümüzün Barbaros ve Kılıçarslan mahalleleriyle örtüşür. Yivli Minare Külliyesi'nin yer aldığı Selçuk ve Tuzcular Mahallesi gayri-müslim halkın yaşadığı bölüme koştur olarak Müslümanların yaşadığı bölümdür (Avcı, 2015: 117).

Osmanlı döneminde durum eskisinin aynısıdır. Müslüman ve gayri-müslimler farklı mahallelerde yaşamaya devam eder. 1923 yılında gerçekleşen mübadele demografik yapıda büyük değişime sebep olur. Bu tarihte Rumların büyük çoğunluğu Kaleiçi'ni terk etmiş onlardan boşalan evlere yurtdışından gelen Türkler yerleştirilmiştir (Uslu, 2018: 870).

3000 civarında kiremit çatılı konutuyla bugünkü Kaleiçi görüntüsü son dönem Osmanlısına aittir. Evler genellikle iki katlı olup çok nadir üç katlı evlerle karşılaşılır. Ahşap malzeme ağırlıktadır. Büyük ailelerin bir arada yaşamasına olanak sağlayacak şekildedirler. Sofa olarak tabir edilen kısım evin ikinci katındadır ve gün içinde aktif olarak kullanılır. Ev ahalisinin toplandığı, yemeklerin yendiği ve misafirlerin ağırlandığı kısımdır. Üst kattaki tüm oda kapıları bu birime açılır. Birkaç ailenin bir arada yaşadığı ev için her oda bir ailenin kullanımına sunulmuştur. En büyük, en konforlu ve en süslü odasına “bey odası” ya da “baş oda” denir. Evin reisine ayrılmıştır.

Akdeniz iklim kuşağındaki çoğu ev gibi Kaleiçi evlerinde de kapalı mekân kadar açık mekânlara da önem verilmiştir. Bahçe ile ev arasında taşlık denen birim bulunur. Kapalı alanda sürdürülmesi mümkün olmayan ev işleri bu bölümde yapılır. Kiler, odunluk, banyo, mutfak, çamaşır yıkama yeri, ahır, arabalık, samanlık ve varsa hizmetli odaları bahçe ile ilişkili olarak bu katta yer alır. Sıcak yaz günlerinin büyük bir kısmı burada geçer. Bahçede bulunan kuyular sokaklarda arıktan gelen sular ve yağmur sularının doldurulması ile bir sarnıç görevi üstlenmektedir. Kuyular Kaleiçi evlerinin karakteristik özelliklerindendir. (Uslu, 2018: 872).

1960'larda ekonomik ve sosyal hayatta yaşanan gelişmeler Kaleiçi evlerini de etkilemiştir. Nüfusun artışıyla birlikte yoğun konut talebi ancak betonarme binalar ile

karşılanabilir bir hal almıştır. Ahşap yapı malzemesinin yerini kiremit ve beton bloklar almıştır. Bu durum Kaleiçi'ndeki evlerin görünümünde bir değişime sebep olmakla kalmamış evlerin tercih edilmemesi sonucunu da doğurmuştur (Başok, 2016: 158).

Günümüzde Kaleiçi'nde yerleşik yaşayan kişi sayısı yok denecek kadar azdır. Mülk sahipleri evlerini turistik tesislere satarak bölge ile bağlarını koparmışlardır. Eskiden ev olarak kullanılan yapılar kafe, restoran, bar, gece kulübü, hediyelik eşya ve konaklama işletmelerine dönüşmüşlerdir. Bölgeyi Antalya'nın geri kalanından ayıran sur duvarları büyük oranda ortadan kalksa dahi Kaleiçi tarihi dokusu ve kokusuyla şehrin geri kalanından her zaman farklı bir atmosfere sahiptir.

Kaleiçi evlerine örnek olarak görülebilecek yapı Suna İnan Kırış Kaleiçi Müzesi'dir. Müze, Pazartesi günleri hariç her gün saat 09.00 – 18.00 saatleri arasında ziyarete açıktır. Giriş ücreti 5 TL'dir.

3.2.6. Kesik Minare Cami

Resim 11. Kesik Minare Cami Uygulama Arayüzü

3.2.6.1. Detaylı Anlatım

Kaleiçi'nin simgelerinden birisi olan Hadrianus Kapısı'ndan şehre girildiğinde şehrin en merkezi caddelerinden birisine ulaşılır. Bu cadde günümüz ismiyle Hesapçı Sokak'tır. Burası şehrin kurulduğu ilk zamanlardan itibaren bir ana cadde işlevi üstlenmekteydi. Cadde etrafında şehrin önemli yapılarının bulunduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Kapıdan girildikten sonra kent meydanına en kısa ulaşım güzergâhı burasıydı. Günümüzde Kesik Minare Cami olarak bilinen yapının olduğu nokta antik dönemde kentin en merkezi meydanı olarak tanımlanabilir. Burası Akdeniz coğrafyası Helen ve Roma kentlerinin neredeyse

hepsinde bulunan agoranın lokasyonudur. Helenistik dönem Attaleia'sının kalbinde yer alan agora günümüz Kesik Minare Cami'nden dört kat büyük bir alana yayılmaktaydı (Varkıvanç, 2015). Bugün gözümüzle gördüklerimizden önce alanın eski işlevinden bahsetmek daha uygun olacaktır.

Agora dendiği zaman akılda ilk olarak pazar yeri imajı canlanır. Bu algı yanlış değildir; eksiktir. Agora en kısa haliyle “kent meydanı” olarak tanımlanabilir. Grekçe “ageiro” bir araya gelmek, toplanmak fiilinin isim halidir; “toplanılan yer” anlamına denk gelir. Birçok Yunan ve Roma şehir devletinde yer alır. Agoranın kurulacağı nokta şehir planlanırken özel olarak hesaba katılır. Küçük şehirlerde tek bir agora olurken şehrin büyüklüğüne göre devlet agorası, ticaret agorası, liman agorası, kutsal agora gibi isimlerle birkaç agoraya da rastlanılabilmektedir. Agoralar insanların birbirleri ile sohbet edip ilişki kurdukları ve sosyalleştikleri açık alanlardır. Bu tarz alanlar kalabalık insan toplulukları dolayısıyla pazar yeri olarak da hizmet vermiştir. Çevresine zamanla kalıcı dükkânlar inşa edilmiştir. Mimari açıdan en üst düzeye ulaştığında dahi agoralar açık bir mekân olarak tasarlanmışlardır. Bu sebeple diğer yapılar onun çevresinde toplanır. Bu haliyle agora bir avlu görünümüne kavuşmaktadır. Zamanla gelişen mimari form ile agoranın etrafını saran üstü kapalı birimler inşa edilmiştir. Doğrusal bir sırada yerleştirilen sütunların üzerinin kapatılmasıyla oluşan bu bölümler “stoa” olarak isimlendirilmektedir. Stoalar agoranın bir ya da iki kenarını dönebileceği gibi tüm kenarları dönerek de çevreleyebilir (Candur, 2019). Bu birimler özellikle sıcak yaz günlerinde şehir halkının en uğrak noktalarındandır. Attaleia agorasının sınırını da bir taraftan kentin ana caddesi diğer taraftan da bir stoa belirlemektedir (Kaymak, 2009).

5. yüzyıla gelindiğinde kent büyük bir değişim yaşamıştır. Bu değişimin en çok hissedildiği yer kentin agorasıdır. Bu dönemde artan Hristiyan nüfus sebebiyle agoraya Panhagia adıyla bir kilise inşa edilecektir. Panhagia Kilisesi, Aya İonnis Tu Teoloğu kilisesi ile birlikte şehrin ikinci ve en büyük kilisesi konumundadır (Kurt, 2010). Görevlendirilen piskoposlar sayesinde Attaleia'nın piskoposluk merkezi olduğu ve Panhagia Kilisesi'nin piskoposluk kilisesi olarak hizmet verdiği bilinmektedir. Bu anıtsal kilise şehrin güçlenerek belirgin hale gelen Hristiyan kimliğinin bir göstergesidir. Kilisenin geçirdiği onarım evrelerini sırasıyla ele almadan önce agorada yer alan kilisenin inşasıyla birlikte farklı bir işlev kazanan monopterozan bahsedelim.

Monopteroslar bir sütun sırası ile çevrelenen, tepesi kubbe ya da benzeri bir örtü elemanı ile kapatılan, yuvarlak planlı basit tapınaklardır. Buradaki monopteros MS. 2. yüzyıla tarihlenir ve yazıtında banisi Aniketos isimli bir kişi kendini Serapis'in oğlu olarak tanıtır.

Buradan yola çıkarak kilisenin bulunduğu alanda eskiden bir tapınağın olduğunu ileri süren araştırmacılar mevcuttur. Yapılan sondaj çalışmaları ile kilisenin ana kayaya oturduğu tespit edilmiş ancak Mısır ile Attaleia limanının ilişkisi düşünüldüğünde agorada henüz ulaşılmamış bir Serapis tapınağının olması ihtimali de hesaba katılmaktadır. Bir adak hediyesi olarak agoraya inşa edilen monopteros, bir süre sonra yanına inşa edilen kilisenin vaftizhanesi olarak kullanılmıştır (Kaymak, 2009).

Kilise tarih boyunca Panhagia, Meryem Ana ya da Hagia Eirene isimleriyle anılmıştır. Geçirdiği yapım ve onarım süreçlerini yedi evrede toplamak mümkündür. İlk kilise yapı tekniği, mimari ve bezeme özellikleri sayesinde kendi döneminin diğer yapılarıyla karşılaştırma yapabilmeye olanak sağlar. Çağdaş diğer kiliseler ile yapılan karşılaştırmalar ve arkeolojik çalışmalar esnasında bulunan bir sikke sayesinde ilk kiliseyi 5. yüzyıl ortalarına ya da 6. yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür. Böylelikle kilisenin Roma İmparatoru Zeno (474-491) ya da I. Anastasios (491-518) döneminde yapıldığı ortaya çıkar. Bunun yanında kilisenin yapıldığı alanın şehrin agorası olduğu hatırlandığında 4. yüzyıla kadar yasaklı bir din olan Hristiyanlığın şehrin en merkezi konumuna bu tarihten önce bir kilise yapımına vesile olacak güce ulaştığını düşünmek de doğru bir yaklaşım olmayacaktır.

İlk kilise kare içine alınmış haç planlı bir şema sergiler. Yapı malzemesi olarak antik dönem binalarından arda kalan devşirme parçalar kullanılmıştır. Kiliseye giriş güney, kuzey ve batıda açılan üç kapı ile sağlanır. Kapılar o dönem gelenek olduğu üzere ahşap kapı kanatlarını da içermektedir (Kökmen, 2009). Apsiste ve her giriş kapısının iki tarafında yer alan üçer pencere açıklığı ile kilisede merkezi bir simetri anlayışı benimsenmiştir. Bunun yanında doğu batı yönlü kareye yakın bir dikdörtgen ile uzunlamasına mekanın vurgulanması da söz konusudur. Batı ana giriş kapısı narteks bölümüne açılır. Narteksten ana mekana geçiş üçü orta nefte olmak üzere toplam beş kapı ile sağlanır. Ana ibadet mekanı giriş bölümünden daha alçak bir kot seviyesinde olduğundan narteksten naosa birkaç basamak inilerek ulaşılır. İç mekan beş nefli oluşturulmuştur. Merkezdeki nef, yan neflere göre daha geniştir. Erken dönem kiliselerinde olduğu gibi burada da kadınlar için bir asma kat ve yan neflerin üzerini kapatan galeri katı mevcuttur. Dört haçvari taşıyıcı ayağın sınırlandığı merkez karenin dört köşesinde kareye yakın köşe odaları yer alır. İç duvarlar mermer ve kireçtaşı plakalar ile kaplanmıştır. Doğu köşelerde pastophorion denilen depo odaları sayesinde apsis dışarıya taşma yapmadan düz bir duvar ile kapatılabilmektedir. Üst örtü olarak ahşap bir çatı kullanılmıştır. Bu üst örtünün ortasında merkezi karenin üzerine denk gelen bir kuleden söz edilmektedir. Tüm özellikleriyle betimlemesi yapılan ilk kilise sonraki dönem Bizans kubbeli

kiliselerine örnek oluşturmuş ve kendisi de üçüncü yapı evresinde bir kubbe ile kapatılmıştır (Kaymak, 2009).

Bu kilisede İstanbul'dan gönderilen bir imparatorluk hediyesinin yer aldığı rivayet edilmektedir. Hediye Hz. Meryem'e adanmış, hiç giyilmemiş, koyuca boyanmış, mor renkli bir tuniktir. Gönderen Büyük Theodosios'un eşi merhum İmparatoriçe Plakilla'dır. Bu emanet piskopos tarafından kilisenin ortasında yüksek bir noktaya asılmıştır. Tunik içerde ibadet edildiği sırada insanların yaşlı gözleri önünde kutsal ruh ile dolar ve inananları hayretler içinde bırakırdı. Tunik dışında kilisenin diğer bir kutsal emaneti "El Değmemiş Theotokos" ya da diğer adıyla "Mısırlı Tanrı Anası" olarak bilinen dönemin meşhur ikonalarından birisidir (Kalas, 2008: 65-66). Bu gibi kutsal emanetleri ile ilk dönem kilisesinin bölgenin önemli bir ibadethanesi olduğu açıktır.

İlk kilise bir onarım süreci geçirir. Planda bir değişiklik yapılmaz. Naos'un köşelerindeki dört odanın tavanları yıkılmış ve buna bağlı olarak onarımlar gerçekleştirilmiştir. Onarım kapsamında üst galeriden yıkılan parçalar kullanılmış ve köşe odalar içerisine yeni sütunlar eklenerek tavanlar tonoz örtü elemanı ile kapatılmıştır.

Onarımın ardından çok geçmeden yeni bir yapım evresi başlar. Bu evredeki kilise kapalı yunan haç şemasına yaklaşan plan tipiyle tanımlanmaktadır ve 8. yüzyıl imparator III. Leon (717-741) dönemine tarihlenir. Komşu kent Myra, Aziz Nikolaos Kilisesi'nde aynı döneme denk gelen onarım faaliyeti de bu tarihlendirmeyi desteklemektedir. Bu tarihte Attaleia, Bizans için önem kazanmaya başlar. Donanma için temel oluşturan bir deniz üssüne dönüşür. Akabinde Kibyrraioton yerel idare biriminin merkezi olur. Önem kazanan şehrin kilisesinde artık bir kubbe yükselecektir. Plan şeması korunan kilisenin orta haçvari ayakları yeni destek ayakları eklenmek suretiyle kuvvetlendirilmiştir. Kubbenin yapılmasıyla merkezi açıklık da vurgulanmış olacaktır. Yan mekanlar daha belirginleşir. Böylelikle kilisenin ilk yapım evresindeki plan geliştirilmiştir. Yan galerilerin üstleri tonoz ile kapatılarak kubbenin ağırlığının dağıtılması hedeflenmiştir. Dar olan batı ana giriş kapısının yanındaki iki pencere kapıya çevrilmiş böylece kiliseye giriş kolaylaştırılmıştır. Kilise narteksinin kuzey dış cephesine yeni bir oda eklenmiş ve giriş bu yöndeki pencerenin kapıya dönüştürülmesi ile sağlanmıştır (Kaymak, 2009).

Dördüncü evrede kilisenin narteks örtüsünün yenilenmesi yanında, bitişik batı kapısı önünde yeni bir inşaa süreci ile karşılaşılır. Bahsi geçen yapı Haçlılara ait erken dönem sade ve küçük ölçekli kiliseler ile benzerlik gösterir. Attaleia'nın, İkinci Haçlı Seferi sırasında Bizans'ın güney sahillerindeki bir kalesi olarak Avrupa ordularına kapılarını açtığı günler hatırlanmalıdır. Yeni inşaa sürecini Haçlıların Attaleia'da kaldıkları 1148 yılına tarihlemek

gerekir. Yeni yapı eşit kollara sahip haç planlı bir form sergiler. Her haç kolunda bir kapı bulunur. Yapıyı, kare ya da dikdörtgen kesitli aralarındaki geçişin kemerler ile sağlandığı 12 adet sütun taşır. Ek yapı ile ana kilise arasında oransal bir bağlantı da bulunmaktadır ancak giriş kapısı önünde böyle bir geçiş alışıldık bir durum değildir. Plan olarak bu tip yapılar martyrion ya da kiliseye bağlı bir şapel olarak tasarlanırlar. Buradaki yapı ana kiliseye geçmeden tasarlanmış bir hazırlık mekânı olabilir. Bu ek yapı dışında ana kilisede haçlı ordularının izlerini sürmek de mümkündür. Kiliseyi sonraki dönem ziyaret eden seyyahlar haçlı ordularına ait armaları kilisenin farklı bölümlerinde gördüklerini belirtirler (Kaymak, 2009).

Beşinci evre kilisesi için 13. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen iki deprem önemlidir çünkü bu evrede kilisedeki faaliyetler büyük bir yıkımın ardından gerçekleşmiştir. Deprem sebebiyle kubbe ve kuzey nefler çökmüş buna istinaden yeni bir onarım süreci başlamıştır. Yeni düzenlemede komşu Kıbrıs Krallığı'nın da etkisi göz ardı edilmemelidir. Kıbrıs'ın etkisi kendini kilisenin mekansal düzenleme anlayışında açıkça gösterir. Kilisede merkezi form terk edilerek beş nefli bazilika şemasına geçilmiştir. Kuzey ve güney yan kollar taşıyıcı ayaklar ile ayrılarak yan galeriler küçültülmüştür. Apsis yarım kubbesine yuvarlak formu bir pencere açılmış apsis tabanındaki izden de bu noktaya bir piskopos tahtının yerleştirilmiş olabileceği çıkarımı yapılmıştır (Ballance, 1955). Yine apsis içine çarmıha gerilmiş İsa tasvirli bir heykelin bulunduğu düşünülmektedir (Kaymak, 2009).

Kilise camiye çevrilmeden önceki dönemde birkaç kez daha onarım görmüştür. Kilisenin ek giriş yapısının duvarlarında bu onarım evresine ait olduğu düşünülen gemi grafitilerine rastlanılmıştır. Kötü korunan grafitilerin sıvaya henüz yaş iken çizildikleri düşünülmektedir. En az sekiz adet olduğu tespit edilen gemilerin biçim özellikleri aracılığıyla Hristiyanlara özgü savaş ya da ticaret gemisi oldukları anlaşılmıştır ve 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Bahsi geçen grafitiler ve vakıf kayıtları sayesinde kilisenin bu döneme kadar camiye çevrilmediği anlaşılabilmektedir.

Şehir 15. yüzyılın ortasında Osmanlı Devleti'nin egemenliğine geçse de Hristiyan nüfus halen daha yaşamaya devam etmektedir. Piskoposluk kilisesi halkın ibadeti için aynı görevi sürdürmüştür. Yapının Korkut Cami olarak anılması dönüşümün Şehzade Korkut döneminde yani 16. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleştiğini gösterir. Bu durum şehir içinde farklı mahalle kavramının zamanla ortadan kalktığının ve Müslüman nüfusun giderek arttığının bir göstergesidir. Korkut Camisi şehrin en büyük ve yeni Cuma camisi olarak ön plana çıkmaktadır. Anadolu'daki diğer örneklerde olduğu gibi dönüşüm basit şekilde apsisin içine yerleştirilen mihrap ve onun yanına eklenen minber aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Batı

ek giriş yapısının yanına caminin minaresi eklenmiştir. Şerefeye çıkış ek yapı içindeki bir kapı ile sağlanmıştır. Böylelikle şehir silüetine yeni bir minareye daha eklenmiştir. Yapının galeri katı artık ortadan kalkmıştır. Kuzeydeki dış nef örülerek kapatılmış ve kuzey duvar düzeni bozulmuştur. Bunun sonucu olarak cami mekanı daralmıştır. Karşıdaki güney duvar üzerinde iki pencere açıklığı kapıya çevrilerek yeni girişler elde edilmiştir. Bu süreçte diğer pencere açıklıkları küçültülme yoluna gidildiğinden eski kilisenin aydınlık ortamı yeni camiye aktarılamamıştır. Cami üzeri sundurma tarzı bir örtü sistemiyle kapatılmıştır. Bu örtü sistemi aynı zamanda su tahliyesini de kolaylaştırmaktadır. Son olarak vaftizhane ve giriş binası arasındaki iki sarnıcın bu döneme ait olduğu düşünülmektedir (Kaymak, 2009).

Piskoposluk kilisesinin camiye çevrilmesinin ardından başka bir kilise 19. yüzyılda arka sokakta inşa edilecektir. Yeni yapılan kilise eski piskoposluk kilisesinin hatırasını yaşatması için Panhagia olarak isimlendirilecektir. Eski ve yeni kiliseler arasında geçen süreçte Attaleia’da başka kiliseler piskoposluk merkezi olarak hizmet vermiş olmalıdır.

19. yüzyıl sonunda Kaleiçi’nde gerçekleşen büyük bir yangın sonrası Korkut Camisi ya da diğer adıyla Cumanın Camisi’nin minaresinin ahşap üst bölümü yanarak yok olmuştur (Varkıvanç, 2015). Bu yüzden bugün bilinen ismiyle Kesik Minare Camisi olarak hatırlanmaktadır. Yangın sonrası bir daha kullanılmayan yapının günümüzde yenilenerek tekrar cami ve müze olarak kullanılması için çalışmalar devam etmektedir.

3.2.6.2. Kısa Anlatım

Hadrianus Kapısı’ndan girildikten sonra şehrin ana caddesi bizi şehrin agorasına götürecektir. Günümüzde Kesik Minare Cami olarak bilinen yapının olduğu nokta antik dönemde kentin en merkezi meydanıydı. Agora dendiği zaman akılda ilk olarak pazar yeri imajı canlanır. Bu algı yanlış değildir; eksiktir. Agora en kısa haliyle “kent meydanı” olarak tanımlanabilir. Grekçe “ageiro” bir araya gelmek, toplanmak fiilinin isim halidir; “toplanılan yer” anlamına denk gelir. Birçok Yunan ve Roma şehir devletinde yer alır. Bu tarz alanlar kalabalık insan toplulukları dolayısıyla pazar yeri olarak da hizmet vermiştir. Çevresine zamanla kalıcı dükkânlar inşa edilmiştir (Candur, 2019).

5. yüzyıla gelindiğinde kentin agorasına Panhagia adıyla bir piskoposluk kilisesi inşa edilmiştir. Bu anıtsal kilise şehrin güçlenerek belirgin hale gelen Hristiyan kimliğinin bir göstergesidir. Kilise tarih boyunca Panhagia, Meryem Ana ya da Hagia Eirene isimleriyle anılmıştır. İlk kilise kare içine alınmış haç planlı bir şema sergiler. Yapı malzemesi olarak antik dönem binalarından arda kalan devşirme parçalar kullanılmıştır (Kökmen, 2009). Beş nefli ve kadınlar için bir galeri katına sahip kilisenin üstü ahşap bir örtü ile kapatılmıştır. İlk

kilisenin önemi muhafaza edilen değerli ikona ve imparatorluk hediyeleri sayesinde anlaşılabilir (Kalas, 2008: 65-66).

İlerleyen dönemlerde kilise bir kubbeye kavuşmuş ve batı girişi önüne ek bir bina yapılmıştır. Bahsi geçen ek bina Haçlılara ait erken dönem sade ve küçük ölçekli kiliseler ile benzerlik gösterir. Yeni inşa sürecini Haçlı ordularının Attaleia'da kaldıkları 1148 yılına tarihlemek gerekir. Burası ana kiliseye geçit veren bir hazırlık mekanı ya da bir şehitlik olarak tasarlanmıştır.

13. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşen onarım sürecinde kilisede Kıbrıs Krallığı'nın etkisi görülür. Kilisede bu dönemde merkezi form terk edilerek beş nefli bazilika şemasına geçilmiştir. Apsis yarım kubbesine yuvarlak formlu bir pencere açılmış apsis tabanındaki izden de bu noktaya bir piskopos tahtının yerleştirilmiş olabileceği çıkarımı yapılmıştır (Ballance, 1955). Bu dönemde apsis içinde çarmıha gerilmiş İsa tasvirli bir heykelin bulunduğu düşünülmektedir (Kaymak, 2009).

Yapının Korkut Cami olarak anılması camiye geçişin Şehzade Korkut döneminde yani 16. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleştiğini gösterir. Korkut Camisi şehrin en büyük ve yeni Cuma camisi olarak ön plana çıkmaktadır. Anadolu'daki diğer örneklerde olduğu gibi dönüşüm basit şekilde apsisin içine yerleştirilen mihrap ve onun yanına eklenen minber aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Batı ek giriş yapısının yanına caminin minaresi oturtulmuştur. Böylelikle şehir silüetine yeni bir minareye daha eklenmiştir.

Piskoposluk kilisesinin camiye çevrilmesinin ardından başka bir kilise 19. yüzyılda arka sokakta inşa edilecektir. Yeni yapılan kilise eski piskoposluk kilisesinin hatırasını yaşatması için Panhagia olarak isimlendirilecektir. Eski ve yeni kiliseler arasında geçen süreçte Attaleia'da başka kiliseler piskoposluk merkezi olarak hizmet vermiş olmalıdır.

19. yüzyıl sonunda Kaleiçi'nde gerçekleşen büyük yangın sonrası Korkut Camisi ya da diğer adıyla Cumanın Camisi'nin minaresinin ahşap üst bölümü yanarak yok olmuştur (Varkıvanç, 2015). Bu yüzden bugün bilinen ismiyle Kesik Minare Camisi olarak hatırlanmaktadır. Yangın sonrası bir daha kullanılmayan yapının günümüzde yenilenerek tekrar cami ve müze olarak kullanılması için çalışmalar devam etmektedir.

3.2.7. Hıdırlık Kulesi

Resim 13. Hıdırlık Kulesi Uygulama Arayüzü

3.2.7.1. Detaylı Anlatım

Hıdırlık Kulesi, Karaalioğlu Parkı ile Kaleiçi’ni ayıran bir sınır noktası gibidir. Kara tarafından bakıldığında ardında Bey Dağları, falezlerin bir bölümü ve dünyaca ünlü plajlar görülebilmektedir. Burası gün batımının izlenebildiği güzel bir terastır. Terasta konumlanmış Hıdırlık Kulesi denizden limana yaklaşan gemileri Kaleiçi’nde ilk selamlayan yapıdır. Piri Reis ve İbn-i Batuta gibi önemli tarihi şahsiyetler Antalya’yı ziyaret etseler de eserlerinde limanı kuş bakışı gören kuleden bahsetmemişlerdir. Bunun sebebi muhtemelen kulenin sur duvarlarına birleşip iyi bir şekilde bütünleşmesidir. Evliya Çelebi’ye kadar kuleden bahseden bir gezgin yoktur. O da kulenin savunma sisteminin bir parçası olduğunu fark etmiş ve “Kız Kulesi” olarak tanımlamıştır. Yapının bugünkü ismi ve asıl işlevi arasında büyük fark vardır. İlk yapıldığı dönemden itibaren günümüze kadar anıt mezar, kutsal mekân, savunma kulesi, gözetleme noktası, deniz feneri ve depo gibi farklı amaçlarla kullanılmıştır. Farklı işlevlerle kullanılması ve zamanın getirdiği yıpranma ile yapıda gözle görülebilecek kayma ve çatlamlar mevcuttur. Hakkında kapsamlı çalışmaların yapılmayışı yapı hakkında kesin hükümler vermeyi güçleştirmektedir ama yine de yapının geçirdiği faaliyet değişikliklerini kronolojik olarak ele almak en doğrusu olacaktır.

Hıdırlık Kulesi’nin etrafındaki yeşil alan antik dönemde şehrin mezarlık alanlarından bir tanesiydi. Günümüze ulaşmalar da Antalya Müzesi’nde bulunan ve kurtarma kazılarında ulaşılan yazıtlar Antalya nekropollerinde gömülü senatörler, üst düzey dini şahsiyetler ve askerler ile onlara ait anıtsal mezarları kanıtlar niteliktedir. Anıt mezarlara ait bazı parçalar

Bizans döneminde surların yenileme çalışmalarında devşirme olarak kullanılmışlardır. Cumhuriyet döneminde surların yıkılması ile birlikte devşirme kullanılan anıtsal mezar parçaları açığa çıkabilmiştir. Hıdırlık Kulesi bu nekropol alanında bulunan gösterişli mezar yapılarından sadece bir tanesidir (Varkıvanç ve Kökmen, 2011). İnşası MS.1. yüzyıla tarihlendirilir. Mezarın kime ait olduğu bilinemese de döneminde Antalya’da yaşayan bir konsülün ya da eyalet valisinin gömülü olduğu düşünülmektedir. Bu kanıya giriş kapısının iki tarafında rastlanan altışar adet balta simgeleri sebebiyle varılmıştır. Latince “fascēs” olarak adlandırılan balta simgeleri ana giriş cephesinde kabartma şeklinde göze çarpar. Ana kapıdan girildiğinde dört merdiven aracılığıyla bir metre kadar kot altına inilir. Bu kot farkının ilk yapıldığı dönemde var olduğu düşünülmemelidir. Seneler içerisinde doğal yollarla taşınan toprak birikintisi yapının orijinal taban seviyesinin bir ya da iki metre aşağıda kalmasına sebep olmuştur. Giriş kapısı “dromos” olarak isimlendirilen bir koridora açılır. Koridor sonunda bir diğer kapı ile ana mekâna geçilir. Bugün toprak ve çakıl taşlarıyla kaplı ana mekân ve koridor tabanı döneminde farklı bir kaplama özelliği gösteriyor olmalıdır. Mekânın üç cephe duvarında üç adet geniş niş bulunur. Bu nişlerin içerisindeki mazgal delikleri ile aydınlatma sağlanmıştır. Güneydoğudaki ya da kapıdan girildiğinde solda kalan niş diğerlerine kıyasla biraz daha büyüktür. Mezar sahibine ait lahitin burada yer aldığı düşünülmektedir. Diğer iki niş aile fertlerine ayrılmış olmalıdır. Bu şekli ile dikdörtgen alt kat bir mezar odası olarak hizmet vermektedir. Kuzeybatı duvarda bulunan kapı günümüzde moloz taşlar ile doldurulmuş olsa da yapıldığı dönemde üst kata geçiş veren bir kapıydı. Kapıdan geçilip seyirdim yolu aracılığıyla mezar odasının tavanına ulaşılmaktaydı. Bu kapı doldurulduğundan günümüzde üst kata geçiş nişlerden birinde açılan yeni bir kapı ile sağlanmaktadır. Kapının ardındaki merdivenler ile alt katın tavanına ulaşılmış olur. Bu noktadan silindirik ikinci kat gövdesinde yer alan V şeklinde üç adet çörten görülebilmektedir. Bunlar ikinci katın tavanında biriken suyun yapıdan uzaklaştırılmasına hizmet eder. Silindirik ikinci katın giriş kapısı alt kat kapısı ile aynı cephededir. İkinci katın üstüne giriş veren sahanlığın solundaki açıklık seyirdim yoluna ve oradan da ikinci katın tavanına erişim verir. Yapının üst tavanında tam ortada bugün tahrip olmuş haliyle dahi üç metreye yakın bir kaide bulunmaktadır. Yapıldığı dönemde daha uzun olmalıdır. Günümüzde üzerinde bir Türk bayrağı dalgalansa da yapıldığı dönemde mezar sahibine ait bir heykel taşıyor olmalıdır. Böyle uzun bir kaide üzerine konumlandırılacak heykel amaçlandığı gibi her taraftan rahatça görülebilir (Alp, 2005).

Tüm bu özellikleriyle yapı Roma dönemine tarihlenen içinde önemli bir kişinin mezarını barındıran iki katlı bir mozelyumdur. Anadolu’nun farklı bölgelerinde çok katlı anıt

mezarlara rastlanılsa da Hıdırlık Kulesi form ve plan özellikleri ile Anadolu'nun alışkın olduğu tipolojiden uzaktır. "Mausoleum" olarak adlandırılan bu tip mezarların benzerlerine İtalya kentlerinde rastlanılabilir. Bu şekli ile Anadolu için başka örneği bulunmayan nadide bir eserdir (Alp, 2005).

İçeride gömülü kişinin üst düzey bir yönetici olduğu neredeyse kesin gibidir. Çünkü antik dönemde bu gibi mezarlar sıradan halk için yapılmazdı. Bu tip anıtsal mezarlar bir statü göstergesidir. Gömülen kişinin rütbesine uygun bir merasim ile buraya defnedilmiş olmasını da gerekir. Ölüm bu kişi için bir son değil yeni bir hayatın başlangıcıdır. Bu yüzden yeni hayatında kullanacağı eşyalar ölü ile birlikte gömülmüş ve ardından bir merasim tertip edilmiştir.

Roma'da ölen kişi gömülmeden önce yıkanıp yağlanır. Statüsünü belli edecek kıyafetleri giydirilerek evinde büyük ve yüksek bir yatağa yatırılır. Yatağın başında meşaleler ve kandiller yakılır. Evin kapısı üzerine bitkiler asılarak evde bir yas süreci yaşandığı ilan edilir. Yas süresi iklim şartlarına ve ölünün statüsüne göre bir gün ile bir hafta arasında değişebilmektedir. Süreç tamamlandığında ölü sevenleri ve azad ettiği köleleri tarafından gömüleceği alana taşınır. Ailesi ve akrabaları atalarının balmumundan yapılmış maskelerini takarlar. Siyah giyinmeleri adettendir. Merasime ağlayıcı kadınlar, boru üfleyiciler, trampetçiler ve müzisyenler de eşlik eder. Gömü işleminden sonra mezar başında yemek yenir. Yemek yeme adeti mezar başında belirli aralıklarla tekrarlanır. Mezar üzerine sıvılar dökülerek libasyon yapılır. Ölüye diğer hayatında kullanabileceği eşyalar, yiyecek ve içecek kapları, savaş aletleri ve tanrı heykelcikleri hediye olarak bırakılır. Bu törenler ölünün doğum günü ve bazı özel günlerde yinelenir. Anıt mezar içindeki lahite ulaşamadığından ölünün ne tür bir yöntemle defnedildiği bilinmemektedir. Direk lahdin içine gömü gerçekleşebildiği gibi kremasyon ve mumyalama teknikleri de Roma dünyasında uygulanan gömü biçimleridir. Ölü bedeni antik dönemde pis kabul edilirdi. Bu yüzden mezarlıklar şehrin dışında oluşturulmuştur. Hıdırlık Kulesi de ilk yapıldığında şehir surlarının dışında yer almaktaydı (Varkıvanç, 2015; Civelek, 2007: 72-77) .

Mezar işlevini antik dönemin sonuna kadar sürdürür. Hristiyanlığın Akdeniz coğrafyasına egemen oluşu ve beraberinde getirdiği kültürel değişim ile 4. ve 6. yüzyıl arasında yapı pagan mezarı olma özelliğini yitirip kutsal bir mekâna dönüşmüştür. İşlevi tam olarak bilinmese de bir şapel ya da Hristiyan mezarı olması ihtimal dâhilindedir. Şapel olarak Aya Yorgi ismi ön plana çıkar. Aya Yorgi yortusu kapsamında Antalyalı Hristiyanlar yapının çevresinde azizi anma etkinlikleri düzenlemekteydiler. Bu kutlamalarla ilintili olarak kuleye Aya Yorgi Kulesi de denilmiştir (Oral, 2012: 226). Yapı genelinde beş adet kazınmış haç

betimlemesine rastlanır. Genelde gelişigüzel ve özensiz bu haçlar yapının işlevini gösteriyor oluşundan çok eski pagan bir yapının kutsanıyor oluşundandır. Kullanılmaya devam eden bu tarz antik yapılar Hristiyanlık ile birlikte çeşitli noktalarına kazınan haç işaretleri aracılığıyla kutsanarak yeni dinin kullanımına sunulmaktaydılar. Bahsedilen haçlardan en belirgin olanı ana giriş kapısının sağ sövesinde göze çarpar. Mezar yapısının bir Hristiyan kutsal mekânına dönüştüğüne işaret eden en belirgin özellikler duvarlarda rastlanan boya ve sıva izleridir. Bir havari ya da meleği tasvir ettiğine inanılan giyisi betimlemeleri, bir hale, bazı yunan harfleri ve İsa'nın "XP" monogramları yapının iç duvarlarında seçilebilmektedir. Bu unsurlar yapı malzemesinin arasından sızan yağmur suları ve doğal koşullar sebebiyle yıllar içerisinde yıpranmıştır. Buna ek olarak iç mekânda halen duran profilli bir kaide Hristiyanlık döneminde kiliselerde karşımıza çıkan sunak taşlarını hatırlatır. Bu gibi unsurlar hesaba katıldığında yapının pagan anıt mezarı işlevini yitirip yeni din Hristiyanlığa hizmet ettiği anlaşılabılır (Alp, 2005).

7. yüzyıla gelindiğinde Hıdırlık Kulesi savunma sistemine dâhil edilmiştir. Şehrin kara surları buraya kadar gelip yapı ile birleştikten sonra limana doğru devam etmekteydi. Mezarın sur sistemine dâhil oluşu ve ikinci katının bir kale burcunu andıran görüntüsü "kule" olarak anılmasına sebep olmuştur. Sura dahil edilmesinin ardından koruma duvarları ile bir bütünlük arz edeceğinden sur ve yapı arasında sık sık geçişler söz konusudur. Sur duvarları ve kule arasında geçişe olanak sağlayan kapı açıklıkları Hıdırlık Kulesi'nin üst katında halen daha görülebilmektedir. Buna ek olarak iki katlı yapının alt katı dikdörtgen ikinci katı ise silindirik bir form sergiler. Böylece dikdörtgen alt katın tavanında köşelere denk gelen boş alanlar bulunur. Bu alanlar bir insanın rahatça dolaşabileceği genişliktedir. Konumu ve yüksekliği de hesaba katılınca burası limana girip çıkan gemilerin takip edilebileceği uygun bir noktadır. Savunma sisteminin parçasıyken kulenin köşe alanları bir gözetleme noktası olarak kullanılmış olabilirler. Üst katın tavanında duran yüksek kaide savunmanın bir parçası olarak bir mancınık sistemine ve okçular için bir platforma ev sahipliği yapmış olabilir. Yine limana yakın konumuyla kulenin eskiden bir deniz feneri barındırdığını ileri süren araştırmacılar da mevcuttur. Bu şekilde donatılan anıt mezar tam anlamıyla bir savunma kulesi olarak hizmet vermektedir. Osmanlı döneminde şehre gelen Evliye Çelebi'nin kuleyi bir savunma kulesi olarak tanımlaması hiç şaşırtıcı değildir. Bu işlevini 19. yüzyıla kadar sürdürmüştür. Osmanlı döneminde içinde barut, zırh, ok, silah ve savaş malzemelerinin muhafaza edildiği bir depoya dönüştürülmüştür (Alp, 2005).

1930'lu yıllarda gerçekleşen şehir surlarının yıkılması ile birlikte Hıdırlık Kulesi etrafında uzanan sur duvarlardan arındırılmıştır. Bu çalışmalar yapının aslını görmeyi

kolaylaştırırsa da bu esnada yapılan çalışmalar anıt mezarın özgün yapısında da değişmelere sebep olmuştur. 1950’li yıllara gelindiğinde Antalya Büyükşehir Belediyesinin malzeme deposu olarak kullanılmış, 1955 yılında da bir anıt olarak tescillenmiştir.

Yapının “kule” olarak adlandırılması sur sistemine dâhil edilışinden ve üst katın bir burç gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Hıdırlık adlandırması ise anıt çevresinde gerçekleşen Hıdrellez kutlamaları ile ilgilidir (Varkıvanç, 2015). Hıdrellez bir mevsim bayramıdır. Kış aylarının bitip yaz aylarının başladığının habercisidir. Doğa ile iç içe yaşayan, tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sağlayan halklar için kış ayları üretimin durduğu zorlu zamanlardır. Havaaların ısınmaya başlaması üretimin tekrar başlayacağını ve hayatın canlanacağını işaretidir. Bu belirtilerle karşılaşan insanlar heyecanlanır. Havaaların ısınışı çeşitli şenlikler ile kutlanır. Enlem ve yükseltiye bağlı olarak yüksek alanlar, alçak ova ve düzlüklere göre daha geç ısınabilir. Bu yüzden Hıdrellez kutlamalarının tarihlerinde farklılıklar meydana gelecektir. Dünyanın farklı bölgelerinde farklı zamanlarda gerçekleşen şenlikler için Anadolu’da genel kabul gören tarih 6 Mayıs’tır. Kutlama alanları bolluk ve bereketi simgeleyen sulak, yeşil, ağacın çok olduğu, bazen içinde türbelerin de bulunduğu mesire alanlarıdır. Bu gibi alanlara Hıdırlık denir.

Şenlikler zaman içerisinde kutsal bir mahiyet de kazanmıştır. Türk dünyasında inanışa göre Hızır ve İlyas peygamberler buluşmalarını bu günde gerçekleştirirler. “Hızır-İlyas” peygamberlerin adları kuvvetle muhtemel bu özel günün adını da belirlemiştir. Bir su kenarında ya da gül ağacı altında gerçekleşen buluşma doğanın canlanacağını habercisidir. Hızır karada İlyas ise denizde dara düşenlerin yardımına koşar. Türkler kara toplulukları olduklarından Hızır ismi daha ön plandadır. Kaynaklarda aksakallı ve iri bir kişilik olarak boz bir ata binerken tasvir edilir. Farklı suretlere bürünebilmektedir. Her yaştan insan kılığına girebileceği gibi kuş, turna ya da tavşan suretlerine de bürünebilmektedir. Bazı tasvirlerde çiçeklerle donatılmış yeşil elbiseler içinde olduğu görülür. Zor durumdakilerin imdadına atıyla hızlıca yetiştiğinden Anadolu’da dara düşen insanlar kendisinden medet umarlar. Atıyla tasvir edilmesi sebebiyle Hristiyanlık inancındaki Aya Yorgi ile özdeşleşmiştir. Yortusu 6 Mayıs Hıdrellez şenliklerine denk gelen Aya Yorgi de Hristiyan dünyada zor durumdakilere yardım eden beyaz atlı bir karakterdir (Kahraman ve Arıkan, 2015). Bu açıdan bakıldığında Aya Yorgi ve Hızır Peygamberlerin birbirlerine benzer şekilde tasvir edilmeleri ve aynı günde anılmaları manidardır.

Kule etrafının 1960’lı yıllara kadar yeşil ve sulak bir alan oluşu dolayısıyla Hıdrellez kutlamaları burada tertip edilmiştir. Kule çevresinde ve Karaalioğlu Parkı’nda Hıdrellez

kutlama geleneği günümüzde de devam etmektedir. Antik dönemin anıt mezarı günümüzde düzenlenen dini içerikli törenlerin yine merkezinde konumlanmaktadır.

3.2.7.2. Kısa Anlatım

Hıdırlık Kulesi ilk yapıldığı dönemden itibaren günümüze kadar anıt mezar, kutsal mekân, savunma kulesi, gözetleme noktası, deniz feneri ve depo gibi farkı amaçlarla kullanılmıştır. Mezar yapısı olarak ilk inşası MS.1. yüzyıla tarihlendirilir. Mezarın kime ait olduğu bilinemese de döneminde Antalya'da yaşayan bir konsülün ya da eyalet valisinin gömülü olduğu düşünülmektedir. Bu kanıya giriş kapısının iki tarafında rastlanan altışar adet balta simgeleri sebebiyle varılmıştır. İç mekânda üç cephe duvarında üç adet geniş niş bulunur. Nişler mezar sahibine ve ailesine ait lahitleri barındırıyor olmalıdır. Günümüzde Türk bayrağının dalgalandığı silindirik ikinci katın tavanda mezar sahibine ait bir heykelin yer aldığı düşünülmektedir. Bu şekli ile Anadolu için başka örneği bulunmayan nadide bir eserdir (Alp, 2005).

Mezar işlevini antik dönemin sonuna kadar sürdürür. Hristiyanlığın Akdeniz coğrafyasına egemen oluşu ve beraberinde getirdiği kültürel değişim ile 4. ve 6. yüzyıl arasında yapı pagan mezarı olma özelliğini yitirip kutsal bir mekâna dönüşmüştür. Bu değişime işaret eden en belirgin özellikler yapının iç duvarlarında rastlanan boya ve sıva izleridir. Bir havari ya da meleği tasvir ettiğine inanılan giysi betimlemeleri, bir hale, bazı yunan harfleri ve İsa'nın "XP" monogramları yapının iç duvarlarında seçilebilmektedir (Alp, 2005).

7. yüzyıla gelindiğinde Hıdırlık Kulesi savunma sistemine dahil edilmiştir. Şehrin kara surları buraya kadar gelip yapı ile birleştikten sonra limana doğru devam etmekteydi. Mezarın sur sistemine dahil oluşu ve ikinci katının bir kale burcunu andıran görüntüsü "kule" olarak anılmasına sebep olmuştur. Konumu ve yüksekliği de hesaba katılınca burası limana girip çıkan gemilerin takip edilebileceği uygun bir noktadır. Savunma sisteminin bir parçasıyken alt katın köşe alanları bir gözetleme noktası olarak kullanılmış olmalıdır. Üst katın tavanında duran yüksek kaide savunmanın bir parçası olarak bir mancınık sistemine ve okçular için bir platforma ev sahipliği yapmış olabilir. Yine limana yakın konumuyla kulenin eskiden bir deniz feneri barındırdığını ileri süren araştırmacılar da mevcuttur. Bu şekilde donatılan anıt mezar tam anlamıyla bir savunma kulesi olarak hizmet vermektedir. Osmanlı döneminde içinde barut, zırh, ok, silah ve savaş malzemelerinin muhafaza edildiği bir depoya dönüştürülmüştür (Alp, 2005).

1930’lu yıllarda gerçekleşen şehir surlarının yıkılması ile birlikte Hıdırlık Kulesi etrafında uzanan sur duvarlardan arındırılmıştır. Bu çalışmalar yapının aslını görmeyi kolaylaştırmıştır. Yapının “kule” olarak adlandırılması sur sistemine dâhil edilişinden ve üst katın bir burç gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Hıdırlık adlandırması ise anıt çevresinde gerçekleşen Hıdrellez kutlamaları ile ilgilidir (Varkıvaç, 2015). Hıdrellez bir mevsim bayramıdır. Kış aylarının bitip yaz aylarının başladığının habercisidir. Doğa ile iç içe yaşayan, tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sağlayan halklar için kış ayları üretimin durduğu zorlu zamanlardır. Havaaların ısınmaya başlaması üretimin tekrar başlayacağını ve hayatın canlanacağını işaretidir. Havaaların ısınışı çeşitli şenlikler ile kutlanır. Şenlikler zaman içerisinde kutsal bir mahiyet de kazanmıştır. Türk dünyasında inanışa göre Hızır ve İlyas peygamberler buluşmalarını bu günde gerçekleştirirler. Bir su kenarında ya da gül ağacı altında gerçekleşen buluşma doğanın canlanacağını habercisidir. Kule etrafının 1960’lı yıllara kadar yeşil ve sulak bir alan oluşu dolayısıyla Hıdrellez kutlamaları burada tertip edilmiştir. Kule çevresinde ve Karaalioğlu Parkı’nda Hıdrellez kutlama geleneği günümüzde de devam etmektedir. Antik dönemin anıt mezarı günümüzde düzenlenen şenliklerin yine merkezinde yer almaktadır.

3.2.8. Liman

Resim 14. Liman Uygulama Arayüzü

3.2.8.1. Detaylı Anlatım

Antalya şehri kurulduğu ilk zamandan itibaren liman etrafında gelişim göstermiştir (Türk, 2013). Şehrin var oluş sebebi denizle olan bağlantısıdır. Yerleşimciler suya bu denli

yakın olmanın avantajını her daim kullanmışlardır. Şehir halkının önemli geçim kaynaklarından birisi balıkçılıktır. Şehir ekonomisine katkı sağlayan bir kalemdir. Balıkçılık yanında muhtemelen ondan daha büyük katkı kaynağı ticaretti. Bir liman şehri olarak Antalya ticaret sayesinde zenginleşti. Athena'nın şehrin baş ilahı oluşu hatırlanmalıdır. "Polias" yani "şehir hamisi" unvanını taşır. Mitolojide insanlığa gemi yapmasını öğreterek deniz dünyasını onların kullanımına açan odur. Ekmeğini denizden kazanan bir halk olarak Antalyalılar tanrıçaya diğer ilahlardan farklı bir saygı göstermekteydiler (Bosch ve Altan, 1947: 117).

Falezlerin arasında korunaklı konumuyla liman korsanların da uğrak noktalarından biridir. Akdeniz'de kol gezen korsanlar Bergama Krallığı'nın yıkılmasının ardından bölgeye hâkim olmuşlardır. Kral Attalos ölmeden önce topraklarını veraset yoluyla Roma'ya bıraktığından imparatorluk kendine ait olan limanı geri kazanmak amacıyla askeri bir harekât düzenlemiştir. Korsanlar üzerine düzenlenen harekât başarılı olmuş Antalya limanı Roma topraklarının bir parçası olmuştur (Kurt, 2010: 16).

Antik dönemde kara yolculuğu deniz yolculuğuna kıyasla daha az tercih edilmekteydi. Uzun zaman alması, rahatsızlığı, barındırdığı tehlike ve risk faktörleri düşünüldüğünde kara yolculukları büyük gayret gerektirmekteydi. Deniz yolculukları ise daha kısa zamanda gerçekleştirilebiliyor; karlı ve az zahmetliydi. Antalya konumu itibarıyla Kıbrıs ve Afrika Kıtası'dan Anadolu'ya geçiş yapılabilecek en mantıklı liman konumundaydı. MS. 1. yüzyılda Hristiyanlığın önemli isimlerinden Aziz Pavlus'un gerçekleştirdiği misyonerlik yolculuğu buna örnek gösterilebilir. Aziz Pavlus gerçekleştirdiği üç yolculuktan ilkinin Antalya üzerinden planlamıştır. Deniz yoluyla Antalya'ya gelen aziz Anadolu içerisinde yolculuğunu tamamladıktan sonra tekrar Antalya limanından Hatay'a dönmüştür (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.). Antalya limanı Anadolu üzerinde önemli bir ulaşım güzergâhıdır.

İstanbul'un Roma'nın ikinci başkenti olmasının ardından Antalya'nın da önemi artar. Doğudan gelip imparatorluk başkentine ulaşan güzergâhlar üzerinde bir kavşak noktası teşkil eder. Gelişmiş ticareti ile Antalya, Trabzon ile birlikte Anadolu'da imparatorluğa en fazla gümrük geliri sağlayan kenttir (Havkal, 1939'dan akt.Erdem, 2002: 165). İstanbul ile Antalya arası karadan sekiz denizden ise müsait bir rüzgâr ile on beş gün sürmekteydi. Gelen ürünlerin bir kısmı karayolu ile başkente ulaştırılırken bir kısmı da denizden ulaştırılmaktaydı. Bizans'ın zengin buğday ambarı konumunda olan Mısır ile arasındaki bağlantı noktası Antalya idi (Yağcı ve Akkaya, 2017: 120).

İmparatorluk döneminde Antalya limanının girişinde yabancı gemilerin girişini engellemek için zincir bir gergi kullanılmıştır (Muratpaşa Belediyesi, 2015). Liman girişinde iki burgaz arasına gerilen zincir gevşetildiğinde gemilerin geçişine olanak sağlarken gergin

haldeyken gemilerin geçişine müsaade etmiyordu. Tarihte buna benzer bir sistem İstanbul kuşatması sırasında Osmanlı donanmasının Haliç'e girişini engellemek amacıyla kullanılmıştı. Zincirin aşılammaması sebebiyle Osmanlılar gemileri karadan yürütmek zorunda kalmıştı. Zincir gergi sistemleri limanların korunmasında etkin rol üstlenmekteydi. Gergiye rağmen 9. yüzyılda Araplar Akdeniz'de Girit'in ardından Antalya limanını da zapt etmeyi başarmışlardır. Bu durum kısa süreli olmuş şehir tam anlamıyla kontrol altına alınamamıştır. Böyle önemli bir limanı kaybetmek istemeyen Roma şehrin savunmasını güçlendirmek durumunda kalmıştır (Kurt, 2010: 21).

Roma başkenti İstanbul IV. Haçlı Seferi'nin ardından Latinlere düşmüş Anadolu merkezi otoriteden yoksun kalmıştı. Selçuklular başkentteki karışıklığı bir fırsat bilerek Antalya'yı fethetmişlerdir. Selçuklu fetihnamelerinde geçen Antalya'nın Müslümanları "büyük bir faziletle rızıklandırması" ve "bu liman Cuma günü fethedildi" ifadeleri şehrin ne kadar önemsendiğini gözler önüne serer. Fetihnamede "kent" tanımı yerine "liman" tanımının kullanılması fetihle asıl hedeflenenin kentten çok liman olduğunu gösterir (Kurt, 2010: 134). Liman sayesinde Müslümanlar yeni bir gelir kapısına kavuşmuşlardır. Antalya'nın alınması Selçukluların deniz ticaretine doğrudan katılması anlamına gelmekteydi. Fethin hemen ardından Avrupa güçleriyle yeni anlaşmalar yapılarak ticareti hızlandırmak amaçlanmıştır. Yabancıların en çok talep ettikleri ürünler zift, ağaç, kereste, demir ve kumaştır. Bunların yanında kuzey ülkelerden gelen kürk ve beyaz köleler yine Antalya limanından ihraç edilenler arasındadır (Yağcı ve Akkaya, 2017: 122).

Selçukluların Antalya'yı fethetmesinin ardından limanda bir tersane kurulduğu bilinmektedir. Burada yapılan gemilerle şehir valisi Ertokuş'un planladığı bir deniz seferi düzenlenmiştir. Sefer ile Antalya'nın doğusunda bir korsan tarafından yönetilen Kolonoros Kalesi alınmıştır. Sultan Alaaddin Keykubat önderliğinde gerçekleşen seferin ardından bölgenin adı Alaiye olarak değiştirilmiştir. Böylece Antalya'nın doğusunda yeni bir liman ile Akdeniz ticareti hızlandırılmış, Antalya limanı desteklenmiştir. Antalya tersanesinin Osmanlı zamanında dahi aktif olduğu eldeki verilerle sabittir (Başok, 2016: 95). Bugün için ise bahsi geçen tersaneden limanda bir iz kalmamıştır.

Osmanlı döneminde Antalya limanından ihraç edilen malların başında hayvansal ürünler gelmektedir. Bölgede yörük halk ağırlıkta olduğundan özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ileri seviyededir. Hayvanlardan elde edilen yün, tereyağı ve ham deri bölge insanının en çok kazanç sağladığı emtialardır. Bunların yanında ipek, pamuk, üzüm ve bal yine önemli miktarlarda ihraç edilen ürünlerdir. Bu ürünler doğu ülkelerine gönderilmek üzere Mısır, Suriye ve Hindistan limanlarına ulaştırılmaktaydı (Bedirhan, 2016: 308).

Mısır'dan baharat, kumaş boyaları ve şeker, Hindistan'dan kumaş ve Suriye'den ise sabun ithal edilerek Antalya limanına getirilmekteydi. Hareketliliğin bu kadar yoğun olması sebebiyle Osmanlı Bankası'nın bir şubesi de Antalya limanında hizmet vermektedir (Başok, 2016: 102).

Osmanlı döneminde Antalya limanında köle ticaretinin de bir hayli hızlı olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Afrika'nın değişik yerlerinden getirilen köleler önce Mısır'a ulaşmakta ardından da İskenderiye limanı aracılığıyla Antalya limanına gönderilmektedir. Anadolu'ya zenci köle girişinin en önemli kapılarından birisi konumu itibarıyla Antalya'dır. Bu yüzden şehirde bir köle pazarının olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Durum tersi yönde köle ticareti için de geçerlidir. Karadeniz'in kuzeyindeki ülkelerden gelen kölelerin Mısır'a gönderildiği kapı yine Antalya limanı olmuştur. Anadolu'daki hareketli köle ticareti büyük toprak sahiplerinin, kalabalık ailelerin ve Batı Anadolu'daki tarım arazilerinde çalıştırılmak üzere halen daha köle emeğine gerek duyulduğunu gösterir. Ticaret dışında devlet görevlileri Mısır ve Hindistan'a giden en kısa yolun Antalya limanından geçtiğini bildiğinden seyahatlerini buradan planlamaktaydılar. Başkentten Antalya'ya gelen devlet görevlileri gemiler aracılığıyla doğu ülkelerine seyahat ederlerdi. Aynı durum yabancı elçiler ve devlet görevlileri için de geçerlidir. Başkent İstanbul'a gitmek isteyen görevliler Anadolu'ya Antalya limanında ayak basardı.

Özetle, Selçuklu idaresine geçen liman kuzey-güney yönlü ticaret rotaları üzerinde kritik bir konumdadır. Hem ithal ürünlerin ve yolcuların Anadolu'ya giriş kapısı hem de ihraç edilecek malların ve yolcuların Anadolu'dan çıkış kapısı konumundadır. Bu durum 18. yüzyıla kadar devam edecektir. Mısır'ın Yavuz Sultan Selim zamanında fethi ile doğu ticaretinin önemli bir üssü Osmanlı idaresine geçmiştir. Buna ek olarak coğrafi keşifler sonucunda Avrupa ülkeleri doğuya ulaşan yeni ticaret rotaları keşfetmişlerdir. Eskiden Anadolu üzerinden Avrupa'ya ulaşan rotalar eski önemlerini yitirmişlerdir. Yeni durumun doğal bir sonucu olarak da Antalya limanı eski sirkülasyonunu kaybedecektir (Yağcı ve Akkaya, 2017: 115-119; Armağan, 2005).

Limanların simgesel unsurlarından birisi de deniz fenerleridir. Antalya limanında mendirek üzerindeki eski deniz feneri bölge halkının anlatımından öğrenildiği üzere gaz ile çalışmaktaymış. 1960'lı yıllara kadar fenerden "Fatma abla" diye bilinen bir kadın sorumluymuş. Kadın her akşam düzenli bir şekilde fenerin merdivenlerine tırmanıp yakar, sabah olduğunda da tekrar söndürürmüş. Kocasıyla birlikte yaptıkları bu işi eşinin ölümünün ardından tek başına sürdürmek durumunda kalmış. Bu, yıllar boyunca sürmüş. Baş örtülü

Fatma Abla limana çok yakın bir evde yaşarmış. Daha sonra çoğu Kaleiçi sakini gibi oda evini satıp burayı terk etmiş (Uslu, 2018: 827).

Limanın önemli noktalarından birisi de Mermerli Plajı'dır. Burası Kaleiçi'nin tek Antalya'nın ise ilk plajıdır. Antalya'nın plajları ile dünyaca ünlü olduğu hatırlandığında buranın sembolik dahi olsa bir önemi bulunmaktadır. Plaj yüksek traverten kayaları arasına saklanmış bir kumsaldır. Adını eskiden limanın güney doğusunda yüksek teras üzerinde olup günümüzde var olmayan Mermerli Köşk'ten almaktadır. Yerel tarihçiler deniz üzerine çekilen bir paravan sayesinde plajın Kaleiçi sakinleri tarafından bir yıkanma yeri olarak kullanıldığından bahseder. Bu durumyla plaj yerleşimciler için bir banyo görevi üstlenmektedir. Kaleiçi'nden plaja ulaşan sokağın isminin "Mermerli Banyo" oluşu plajın eski günlerini hatırlatır. Günümüzde çoğu yetişkin olan Kaleiçi'nin eski çocukları yüzmeyi Mermerli Plajı'nda öğrenmişlerdir. 1970 itibarıyla plaj kamusal kullanıma da açılmıştır. Öğleden önce kadınlar, öğleden sonra ise erkeklere tahsis edilmiştir (Varkıvanç, 2015).

Limanın bir diğer önemli yapısı Köşk Mescit'tir. Suya çok yakın bir konumda yer alır. Yapım tarihi 1905'dir. İslam'da ibadet mekânının temiz olması şarttır. Bu sebeple namaz kılınacak yerin kapalı bir mekân olması tercih edilir. Köşk mescitler gerek hava şartlarından cemaati korumak gerek sokak hayvanlarının mekânı kirletmesini önlemek amacıyla zeminden yüksek inşa edilirler. İlk örneklerine kervansaraylarda rastlanır. Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılan kervansaraylarda yapının bir sultan hanı olduğunun simgesel bir göstergesi gibidir. Onun ölümünden sonra bazı başka kervansaraylarda da kullanılmıştır. Örneğine pek rastlanmayan bir yapı olarak köşk mescitler kervansaray avlusunun ortasında bağımsız bir birim olarak karşımıza çıkar. Yerden baldaken tarzında yükselmiş dört, altı ya da sekiz ayak mescidin zemini taşır. Mescide çıkış tek ya da çift yönlü merdiven ile sağlanır. Bazen merdiven mescidin üzerine de erişim verir. Bu gibi durumlarda üst kısım ezan okunan bir mahfil olarak kullanılmaktadır. Giriş mihrabın tam karşısındaki duvardan sağlanır. Kapı önünde ayakkabıların çıkarılması için bir sahanlık bulunur. Genelde iki yan duvarda iki pencere açıklığı olur. Mescidin altında kalan boş alan şadırvan olarak düzenlenebilir (Arat, vd., 2019: 1117-1137). Antalya limanında yer alan bu örneğin altında bir kuyu bulunmaktadır. Muhtemelen ilk yapıldığı dönemde kuyudan sağlanan su abdest için kullanılmaktaydı. İlk örneklerine kervansaraylarda rastlanan köşk mescitler yaygın bir yapı geleneği değildir. Antalya limanında bir tane bulunması limanın güzelliğine güzellik katmaktadır.

Limanda çocuklar için bir de Oyuncak Müzesi bulunur. 23 Nisan 2011 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda açılan müze İstanbul ve İzmir'in ardından Türkiye'nin üçüncü oyuncak müzesidir. Araştırmacı, yazar Sunay Akın'ın desteğiyle hayata geçmiştir.

Eski bir hanın içinde hizmet veren müze on bölümden oluşur. İçinde antika değeri taşıyan 1870 – 1980 yılları arasında üretilmiş yerli ve yabancı üç bine yakın oyuncak barındırır. Oyuncaklar dışında sevilen çizgi film karakterlerinden Red Kit, Kül Kedisi, Micky Mouse, Şirinler, Temel Reis, Pembe Panter, Keloğlan ve Nasreddin Hoca'nın heykelleri çocukların beğenisine sunulmuştur (Antalya Oyuncak Müzesi, t.y.). Noel Baba'nın memleketine yakışır bu müze Pazartesi hariç haftanın diğer günleri ziyaret edilebilir.

Etrafında konumlanan bu yapılar aracılığıyla liman Kaleiçi'nin hareketli noktalarından birisidir. İki yüz metrelik çapıyla küçük balıkçı teknelerini ve turizm yatlarını alabilmektedir. Büyük ticari gemilerin girebilmesi mümkün değildir. Eskiden Antalya'nın tek limanı olduğundan içeriye giremeyen büyük gemiler açıkta demirlermiş. Bugün için limanda ticari faaliyetler sonlandırılmıştır. Büyük ticari gemiler farklı limanlara yönlendirilmektedir. Kaleiçi limanı ise sadece turistik yatların kullanımına sunulmuştur. Buraya kadar gelinmişken bir yat turuna katılıp Düden Şelalesi'nin Akdeniz'in sularıyla buluşması görüntülenmelidir.

3.2.8.2. Kısa Anlatım

Antalya şehri kurulduğu ilk zamandan itibaren liman etrafında gelişim göstermiştir (Türk, 2013). Şehrin var oluş sebebi denizle olan bağlantısıdır. Yerleşimciler suya bu denli yakın olmanın avantajını her daim kullanmışlardır. Antalya konumu itibarıyla Kıbrıs ve Afrika Kıtası'ndan Anadolu'ya geçiş yapılabilecek en mantıklı liman konumundadır. M.S. 1. yüzyılda Hristiyanlığın önemli isimlerinden Aziz Pavlus'un gerçekleştirdiği misyonerlik yolculuğu buna örnektir. Aziz Pavlus gerçekleştirdiği üç yolculuktan ilkinin Antalya üzerinden planlamıştır (Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, t.y.).

İstanbul'un Roma'nın ikinci başkenti olmasının ardından Antalya'nın da önemi artar. Doğudan gelip imparatorluk başkentine ulaşan güzergâhlar üzerinde bir kavşak noktası teşkil eder. Bizans'ın zengin buğday ambarı konumunda olan Mısır ile arasındaki bağlantı noktası Antalya'dır (Yağcı ve Akkaya, 2017: 120). Bu dönemde Antalya limanının girişinde yabancı gemilerin limana girişini engellemek için zincir bir gergi kullanılmıştır (Varkıvanç, 2015). İki burgaz arasına gerilen zincir gevşetildiğinde gemilerin geçişine olanak sağlarken gergin haldeyken gemilerin geçişine müsaade etmiyordu. Roma başkenti İstanbul IV. Haçlı Seferi'nin ardından Latinlere düşmüş Anadolu merkezi otoriteden yoksun kalmıştı. Selçuklular başkentteki karışıklığı bir fırsat bilerek Antalya'yı fethetmişlerdir. Selçuklu fetihnamelerinde geçen “bu liman Cuma günü fethedildi” ifadesi şehrin ne kadar önemsendiğini gözler önüne serer. Fetihnamede “kent” tanımı yerine “liman” tanımının kullanılması fetihle asıl hedeflenenin kentten çok liman olduğunu gösterir (Kurt, 2010: 134).

Selçuklunun Antalya'yı fethetmesinin ardından limanda bir tersane kurulduğu bilinmektedir (Başok, 2016: 95). Bugün için ise bahsi geçen tersaneden bir iz kalmamıştır.

Osmanlı dönemine gelindiğinde Antalya limanından ihraç edilen malların başında hayvansal ürünler gelmektedir. Bölgede yörük halk ağırlıkta olduğundan özellikle küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ileri seviyededir. Hayvanlardan elde edilen yün, tereyağı ve ham deri bölge insanının en çok kazanç sağladığı emtialardır. Mısır'dan baharat, kumaş boyaları ve şeker, Hindistan'dan kumaş ve Suriye'den ise sabun ithal edilerek Antalya limanına getirilmekteydi. Osmanlı döneminde Antalya limanında köle ticaretinin de bir hayli hızlı olduğu anlaşılmaktadır. Anadolu'ya zenci köle girişinin en önemli kapılarından birisi Antalya'dır. Bu yüzden şehirde bir köle pazarının olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Özetle, Selçuklu idaresine geçen liman kuzey-güney yönlü ticaret rotaları üzerinde kritik bir konumdadır. Hem ithal ürünlerin ve yolcuların Anadolu'ya giriş kapısı hem de ihraç edilecek malların ve yolcuların Anadolu'dan çıkış kapısı konumundadır.

Limanın önemli noktalarından birisi de Mermerli Plajı'dır. Burası Kaleiçi'nin tek Antalya'nın ise ilk plajıdır. Antalya'nın plajları ile dünyaca ünlü olduğu hatırlandığında buranın sembolik dahi olsa bir önemi bulunmaktadır (Varkıvanç, 2015).

Limanın bir diğer önemli yapısı Köşk Mescit'tir. Suya çok yakın bir konumda yer alır. Mescidin altında bir kuyu bulunur. Muhtemelen ilk yapıldığı dönemde kuyudan sağlanan su abdest için kullanılmaktaydı. İlk örneklerine kervansaraylarda rastlanan köşk mescitler yaygın bir yapı geleneği değildir. Antalya limanında bir tane bulunması limanın güzelliğine güzellik katmaktadır.

Limanda çocuklar için bir Oyuncak Müzesi bulunur. 23 Nisan 2011 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda açılan müze İstanbul ve İzmir'in ardından Türkiye'nin üçüncü oyuncak müzesidir. Araştırmacı, yazar Sunay Akın'ın desteğiyle hayata geçmiştir (Antalya Oyuncak Müzesi, t.y).

Etrafında konumlanan yapılar aracılığıyla liman Kaleiçi'nin en hareketli noktalarından birisidir. Bugün için liman sadece turistik yatların kullanımına sunulmuştur. Buraya kadar gelinmişken bir yat turuna katılıp Düden Şelalesi'nin Akdeniz'in suları ile buluşması görüntülenmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eskiden turistler daha basit istek ve talepleri için seyahat ederken günümüzde bu durum değişmiştir. Eskiden fiyat, ulaşım ya da destinasyonun kendisi belirleyici bir rol üstlenirken artık daha farklı etkenler belirleyici olmaktadır. Turist gittiği destinasyondaki teknolojik gelişmelere de dikkat etmekte planını ve programını buna göre yapmaktadır. Rekabetin yüksek olduğu turizm sektörü paydaşları da doğal olarak turist ihtiyaçlarını dikkate almaktadır. Bu noktada teknolojinin tetiklediği gelişmelerden turizmin en son evrelerinden biri kabul edilen akıllı turizm kavramı ön plana çıkmaktadır. Akıllı turizm teknolojik gelişmelerin turist kullanımına sunulmasıdır. Bulut servisleri, coğrafi etiket hizmetleri, cep telefonu uygulamaları, konum servisleri, sanal gerçeklik ve sosyal ağ hizmetleri akıllı turizm teknolojilerinin önemli örnekleridir. Daha basit anlatım ile turist gittiği destinasyonda kesintisiz internet bağlantısının bulunması, cep telefonunu denize girdiği sahilde şarj edebilmesi, gittiği şehrin toplu taşıma uygulamasını indirebilmesi, bir öğren yeri, müze ya da şehrin kendisi için hazırlanmış uygulamaya erişebilmesi akıllı turizm kapsamında değerlendirilmektedir. Çoğu zaman e-turizm ve akıllı turizm kavramları da birbirleriyle karıştırılmaktadır. Kısaca, e-turizm geleneksel turistik hareketliliğin internet ortamından sürdürülmesidir. Turistin alışverişini internetten yapması, gideceği yer hakkında internetten bilgi toplaması, tur ve bilet satın alması e-turizme katıldığını gösterir. Sektör paydaşları e-turizm için dijital yatırımlara odaklanır. Akıllı turizm ise e-turizm kavramının bir üst evresini temsil eder. E-turizmde dijital bağlantı ön plandayken akıllı turizmde fiziksel ile dijital dünyanın bağlantısı ön plandadır. Turistin gittiği destinasyonda akıllı teknolojiler ile buluşturulabilmesi için somut alt yapı yatırımlarına ihtiyaç vardır. Akıllı turizmde turist vaktini teknolojik ortamda değil, teknoloji ile donatılmış sahada geçirir. Akıllı turizm alt yapılarının ve akıllı teknolojinin hayata geçirildiği destinasyonlara da akıllı destinasyon tanımlaması yapılmaktadır.

Akıllı turizm başta Asya ülkeleri olmak üzere tüm dünyada yaygınlaşmış ve stratejik turizm yatırımları için önemli bir öncelik haline gelmiştir. Çin, İspanya ve Güney Kore gibi ülkeler akıllı turizm yatırımları için ciddi miktarlarda para harcamaktadır. Türkiye'deki çalışmalar başlamış olmasına rağmen daha yolun başında olduğu da bir gerçektir.

Turistin gittiği şehirde bir müze, öğren yeri ya da şehrin kendisi için hazırlanmış rehber uygulamaya erişebilmesi akıllı turizm kapsamı içerisinde değerlendirilmektedir. Dünyanın farklı noktalarında müzeler için hazırlanmış rehber cihaz ve uygulamaların birçok örneği bulunmaktadır. Bu rehberler de teknolojinin tetiklediği bir değişim süreci içerisinde yer almaktadır.

Büyük, kullanımı zor ve karmaşık olan cihazların yerini artık daha küçük, basit ve pratik cihazlar almaktadır. Hatta internetten indirilen uygulamaların kademeli olarak cihazların yerini aldığı da bir gerçektir. Bu yüzden müzelerde rehber cihazlar ile verilen hizmet ilerleyen dönemde herkesin cep telefonuna indirilen uygulamalar aracılığıyla verilecek gibi görülmektedir. Rehber cihazlar ve uygulamaların kendisinde izlenen değişiklikler dışında içeriklerinin de kullanıcı odaklı düşünülerek yenilenmesi gerekmektedir.

Dijital çağ ile birlikte turistlerin farklı istek ve talepleri dışında bilgiye daha hızlı ve pratik ulaşabilmeleri de söz konusu olmuştur. Kişi istediği bilgiye internette kısa bir aramanın ardından erişebilmektedir. Bu sebeple insanlar daha aceleci ve sabırsız olmaktadır. Yeni turist profili vaktine daha çok önem vermektedir. Bir akıllı turizm ürünü olarak turiste sunulan rehber cihaz ve uygulama içeriklerinin de bu husus göz önünde bulundurularak yenilenmesi gerekmektedir. Böylelikle kullanıcı talebine belirli bir seviyede cevap verilebilecektir. Çalışmalar rehber cihazlardaki bilgi yoğunluğu sebebiyle dinleyicinin fazla bilgi arasında kaybolduğunu göstermektedir (Lee, 2016).

Tez kapsamında değişen kullanıcı talepleri doğrultusunda Kaleiçi'nde uygulamaya konulabilecek bir multimedya rehber tasarlanmıştır. Kaleiçi'nde sekiz anlatım noktası belirlenmiştir. Noktalar belirlenirken turistik çekicilik yönü ön planda olup, bir rota oluşturmaya müsait olanlar tercih sebebi olmuştur. Her bir anlatım noktasında içerikler detaylı ve kısa olmak üzere iki kademeli oluşturulmuştur. Kademeli oluşturulan içerikler bu rehberi diğerlerinden ayıran önemli bir özelliktir. Kullanıcı kendi istediği yoğunlukla anlatımı ayarlayabilecektir. Böylece anlatım yoğunluğundan sıkılıp rehberi kullanmayı bırakmayacaktır. Kademeli hazırlanan içerikler ile ziyaret süresinin de uzatılabileceği düşünülmektedir.

İçeriğin kullanıcıya sunulmasında bir cep telefonu uygulamadan faydalanılacaktır. Levhalar kısmında sunulan fotoğraflar ve anlatım içerikleri ile sesli bir video klip hazırlanacaktır. Video klip internet ortamında depolanacaktır. Belirlenen sekiz anlatım noktasına konumlandırılan tabelalardaki QR kodlar uygulamanın kod okutma ekranına okutulduğunda internet ortamında depolanan bilgi uygulamaya çağırılacaktır. Uygulamadaki anlatım bir kadın bir erkek anlatıcılar tarafından seslendirilecektir. Böylelikle monotonluk ve dikkat dağınıklığının önüne geçilebilmesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak, tez ile multimedya rehber geliştirme çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır. Bu gibi çalışmalar ile turist rehberlerinin yerini almak değil, ziyaretçilerin deneyimlerini arttırmak hedeflenmektedir. Rehber cihaz ve uygulamaları her ne kadar son

teknoloji ile donatılmış olsalar da ziyaretçilerin halen daha turist rehberleri ile gezme eğiliminde oldukları hatırlanmalıdır (Lee, 2016: 706).

Gelecek çalışmalar için öneriler aşağıdaki gibidir;

- Kademeli oluşturulan içeriğin kullanıcıya hitap edip etmediği yapılacak anket çalışmaları ile test edilebilir.
- Kullanıcılar ile yapılan çalışmalar sonucunda turist beklentileri belirlenip içerik yenileme çalışmaları turist beklentisine göre şekillendirilebilir.
- Bu gibi rehberleri kullananların demografik yapısı ve milliyetleri belirlenebilir. Bu bilgiler rehber cihaz geliştirme çalışmalarına büyük katkı sağlayacaktır. Farklı yaş grupları ve milliyetlere göre farklı içerik çalışmaları yapılabilir.
- Kullanıcıların multimedya rehber sayesinde kültürel alan hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları ölçülebilir. Böylelikle rehberlerin eksik ya da yanlış yönleri tespit edilebilir.
- Görme, işitme, konuşma engelli bireyler de hesaba katılarak yapılacak çalışmalar bu gibi rehberleri herkes tarafından kullanılacak bir konuma getirecektir.

KAYNAKÇA

- Abowd, G. D., (1997). "Cyberguide: A Mobile Context Aware Tour Guide". *Wireless Networks*, 3(5): 421-433.
- Sarıhan, S. (2007) "Antalya Müzesinin Kuruluşu", *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Cilt 2* M. Oral (drl.). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma-Uygulama Merkezi, Antalya.
- Akşar, A. (2019). İmparator Hadrianus ve Anadolu Gezileri: Seyahatlerinin Amacı ve Güzergahı". *Amisos*, 4(6): 1-14.
- Akdağ, Ç. Ürkmez, Ö. (2018) "Propaganda Aracı Olarak Heykeltraşlık". *Amisos*, 3(5): 322-340.
- Akbaş, A. (2001) "*Anadolu'daki Roma Dönemi Sütunlu Caddeleri*". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alp, Ş. (2005). "*Hıdırlık Kulesi Antalya'da Bir Anıt Mezar Arkeolojisi, Rölöve-Restitüsyon-Restorasyon Projeleri*" Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi. (2018). *Antalya Kitabı Selçukludan Cumhuriyete Sosyal Bilimlerde Antalya*. Palet Yayınları, Konya.
- Antalya Valiliği. (2010). *Dünden Bugüne Antalya*. Kutlu Avcı Ofset, Antalya.
- Armağan, A. L. (2005). "XVI. Yüzyılda Antalya". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24(38): 93-111.
- Avcı, Ü. (2015). "Antalya Kaleiçi'nde Simge Bir Yapı: Yivli Minare". *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 15: 52-78.
- Ballance, M. H. (1955) "Cumanın Cami'i at Antalya: A Byzantine Church". *Papers of the British School at Rome*. 23: 99-114.
- Başok, G. Ç. (2016) "*Conservation History of Cultural Heritage in Kaleiçi District in Antalya*". Yayımlanmamış Doktora Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bean, G. E. (1984). *Turkey's Southern Shore*. John Murray Publishers, London
- Bedirhan, Y. (2016). "Selçuklu Türkiye'sinde Ticaret Yolları, Limanlar ve Pazar Yerleri". *Turkish Studies*, 11(11): 13-28.
- Bosch, C. Altan, S. (1947) "Antalya Kitabeleri" *Belleten*, 11(41): 87-125.

- Bonacini, E. (2015). "A Pilot Project With Google Indoor Street View: A 360 Tour of Paolo Orsi Museum Stracuse, Italy". *Scientific Research and Information Technology* 5(2): 151-168.
- Buhalis, D. (2000). "Marketing Competitive Destination of the Future", *Tourism Management*, 21(1): 97-116.
- Buhalis, D., Amaranggana, A., (2014). "Smart Tourism Destinations", *Information and Communication Technologies in Tourism*, 553-564
- Buhalis, D., Amaranggana, A., (2015). "Smart Tourism Destinations: Enhancing Tourism Experience Through Personalisation of Services", *Information and Communication Technologies in Tourism*, 377-389.
- Buhalis, D., Law, R., (2008). "Twenty Years on And 10 Years After the Internet: The State of eTourism Research". *Tourism Management Reviews*, 1-31.
- Buhalis, D., Deimezi, Q. (2004). "eTourism Developments in Greece: Information Communication Technologies Adoption for the Strategic Management of the Greek Tourism Industry" *Tourism and Hospitality Research*, 5(2): 103-130.
- Candur, H. T. (2019). "*Antik Çağ'da Agora*". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Cheverst, K., Davies, N., Mitchell, K., Friday, A., Efstratiou, C. (2000) "Developing a Context Aware Electronic Tourist Guide": Some Issues and Experiences". *Proceedings of CHI*, Amsterdam.
- Chu, T. H., Lin, M. L., Chang, C. H., (2012) "Mguiding (Mobileguiding) – Using a Mobile GIS App for Guiding". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 12(3): 269-283.
- Ciolfi, L., Bannon, L. J., Fernström, M., (2001) "Envisioning and Evaluating Out of Storage Solutions". *Proceedings of the International Cultural Heritage Informatics Meeting*, Italy.
- Civelek, A. (2007). "Roma Cenaze Törenleri ve Gömme Gelenekleri". *Arkeoloji ve Sanat*, 124: 71-80.
- Corte, V. D., D'Amdrea, C., Savastano, I., Zamparalli, P.. (2017) "Smart Cities and Destination Management: Impacts and Opportunities for Tourism Competitiveness", *European Journal of Tourism Research*, 17: 7-27.
- Çelik, P., Topsakal, Y. (2017) "Akıllı Turizm Destinasyonları: Antalya Destinasyonunun Akıllı Turizm Uygulamalarının İncelenmesi". *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(3): 149-166.

- Demir, S. S., (2010). “Tatil Satın Alma Sürecinde İtici Faktörler, Bilgi Arama ve Memnuniyet İlişkisi: Yerli Turistler Üzerine Bir Araştırma”. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 119-132.
- Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (1998). *The Landscape of Qualitative Research: Theories And Issues*. Sage Publications, London.
- Dikici, R. (2013). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Dredge, D., Phi, G., Mahadevan, R., Meehan, E. & Popescu, E.S. (2018) “Digitalisation in Tourism: In-depth Analysis of Challenges and Opportunities”. Low Value Procedure GRO-SME-17-C-091-A for Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME) Virtual Tourism Observatory. Aalborg University, Copenhagen.
- Erçolak, G. Tanrıseven, C. Pamukçu, H. (19-20 Nisan 2019). “İnanç Turizmi Kapsamında Aziz Pavlus’un Önemi ve Tarsus Turizmine Etkisi”. 8. *Ulusal 4. Uluslararası Doğu Akdeniz Turizm Sempozyumu*. Mersin, 535-546.
- Erdem, İ. (2002). “Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönemden Selçukluların Sonuna Genel Bir Yaklaşım”. *Adalya*, 5: 163-171.
- Gretzel, U., Reino, S., Kopera, S., Koo, C., (2015). “Smart Tourism Challenges”. *Journal of Tourism*, 16(1): 41-47.
- Gülbay, O. (2009). “*Anadoluda İmparator Hadrianus Dönemi İmar Faaliyetleri*”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Harmankaya, M. B., (2010) “*Müzelerde Elektronik Rehberlik Uygulamaları*” Yayımlanmamış Uzmanlık Alan Tezi. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- İnalcık, H. (2016). *Osmanlılar ve Haçlılar*. Alfa Yayıncılık, İstanbul.
- Jovicic, D. (2019) “From the Traditional Understanding of Tourism Destination to the Smart Tourism Destination”, *Current Issues in Tourism*, 22(3): 276-282.
- Kahraman, N. Arıkan, R. (2015). “Orta Asya’dan Bilecik’e Hıdırellez”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(1): 13-28.
- Kahraman, S. A. (2011). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi 9*. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Kalas, V. (2008) “Antalya’daki Mucizevi Meryem Ana İkonası Akakios Sabaites’in Barnabas ve Sophoronios’un Vitası’ndan Bir Kısım”, *Adalya Ek Yayın Dizisi 7*, 65-66.
- Kanellopoulos, D. (2010). “Current and Future Directions of Multimedia Technology in Tourism” *Virtual Technology and Multimedia*, 1(2): 187-206.

- Kaymak, G. (2009). "Antalya Cumanın Camii Mimari Tarihi ve Bizans Kökeni Rölöve-Yapı Analizi-Anıt Koruma ve Bakımı" *Adalya Ek Yayın Dizisi 9*, 119-337.
- Kemaloğlu, M. (2015). "XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Eğitim Öğretim". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2 (5): 89-106.
- Kepenek, E. ve Gençel, Z. ve Berna, G. (2015) " Antalya Tarihi Kent Merkezi ve Yakın Çevresindeki Mekansal Değişimin Günümüz Kent Formuna Etkilerinin Değerlendirilmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi, Mühendislik Bilimleri Tasarım Dergisi*, 3(2): 77-84
- Kihtir, T. (2017). Anadolu'da Bizans Haçlılar Selçuklular. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Kökmen, H. (2009). "Antalya Kaleiçi Kesik Minare Alanındaki Antik Dönem Kapıları" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Kurt, Ö. (2010) "Kaleiçi'nin (Antalya) Kuruluşundan 16. Yüzyıla Kadar Mekânsal Değişimi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Law, R., Chan, I. C. C., Wang, L., (2018). "A Comprehensive Review of Mobile Technology Use in Hospitality and Tourism". *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 27(6): 626-648.
- Lee, H., Lee, J., Chung, N., Koo, C. (2018). "Tourists' Happiness: Are There Smart Tourism Technology Effects?". *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(5): 486-501.
- Lee, S. J., (2016) "A Review of Audio Guides in the Era of Smart Tourism". *Information Systems Frontiers*, 19: 705-715.
- MacDonald, G. F., Alsford, S. (1991)."The Museum as Information Utility" *Museum Management and Curatorship*, 10(3): 305-311.
- Malaka, R., Zipf, A., (2000) "Deep Map: Challenging IT Research in the Framework of a Tourist Information System". *Information and Communication Technologies in Tourism*, 15-27.
- Mansel, A. M. (1956). İlk Çağda Antalya Bölgesi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- McDonnel, I. (2001) "The Role of Tour Guide in Transferring Cultural Understanding". *Working Paper No.3 School of Leisure, Sport and Tourism*. Universty of Technology Sydney.

- Mladenovic, V., Lutovac, M. M., Lutovac, M. D., (2012). "Electronic Tour Guide for Android Mobile Platform with Multimedia Travel Book" *20th Telecommunications Forum*, Serbia.
- Moğol, H. (1996). Antalya Tarihi. Mehter Yayınları, Ankara.
- Okatan, F. (2004) "*Attaleia Kent Kapıları*". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Özçelik, F. (2018). "20. Yüzyıl Başında Antalya Kalesi'nin Yıkım Meselesi", Antalya Kitabı, Palet Yayınları, Konya.
- Özgen, H. M. (2009). "*Anadolu'da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları*". Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Petrie, H., Othman, M. K., Power, C., (2017) "Smartphone Guide Technology in Cultural Spaces: Measuring Visitor Experience with an iPhone Multimedia Guide in Shakespeare's Church" *International Journal of Human-Computer Interaction*, 33(12): 973-983.
- Poslad, S., Laamanen, H., Malaka, R., Nick, A., Buckle, P., Zipl, A., (2001) "Crumpet: Creation of User Friendly Mobile Services Personalized for Tourism" *3G Mobile Communication Technologies Second International Conference*, London.
- Pyshkin, E., Korobenin, P. (2017). "Just Walk: Rethinking Use Cases in Mobile Audio Travel Guides". *Proceedings of the Federated Conference on Computer Science and Information Systems*, Prague.
- Ribeiro, H., Amaro, S. F., Seabra, C., Abrantes, J. L. (2014) "Travel Content Creation". *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 5(3): 245-260.
- Ruiz, B., Jose, L. P., Utray, F., Moreno, L. (2011). "Design for All in Multimedia Guides for Museums". *Computers in Human Behavior*, 27(4): 1408-1415.
- Runciman, S. (1992). Haçlı Seferleri Tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sundar, S., S., Go, E., Kim, H., Zhang, B., (2015) "Communicating Art Virtually Psychological Effects of Technological Affordances in a Virtual Museum". *International Journal of Human Computer Interaction*, 31(6): 385-401.
- Şenoğlu, B. Ortaçesme, V. (2016). "Antalya'daki Selçuklu Dönemi Yapılarında Bahçe Mekanının Analizi". *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Dergisi*, 29(2): 55-63.
- Tay, V. (2014). Multimedia: Making It Work. McGraw-Hill Education, Amerika.
- Tesid (2019). "*Dijitalleşme Yolunda Türkiye Raporu*". Dijital Türkiye Platformu, İstanbul.

- Türk, A. (2013). “Antalya Kenti Konut Dışı Tescilli Sivil Mimari Yapıları ve Özellikleri”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 17(1): 113-132.
- Türkiye Bilişim Vakfı (2019). “Akıllı Şehir Yol Haritası Raporu”. Bursa.
- Uluç, A. (2014). “*A Framework for Sustainable Urban Mobility in Historic Urban Landscape A Proposal for Antalya Kaleiçi*”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uslu, F. (2018). “Bin Yıllık Türk Yurdu Antalya Kaleiçi’nin Son Yıllarda Turizmle Birlikte Oluşan Sosyo-Kültürel Değişimi”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı): 811-831.
- Uslu, F. (2018). “1960 Sonrası Turizm ile Birlikte Gelen Sosyo-Kültürel ve Mekansal Değişim: Antalya Kaleiçi Örneği”. *Turkish Studies*, 13(3): 865-887.
- Varkıvaç, B. Kökmen H. (2011). “Attaleia’nın Anıtsal Mezarları Üzerine Bazı Gözlemler”. *Adalya*, 14: 223-235.
- Varkıvaç, B. (2015) “Kaleiçi Rehberi”, Ceren Tanıtım Organizasyon ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul.
- Varkıvaç, B. (2008) “Surların Oluşum Süreci Üzerine Bazı Gözlemler”, *Adalya Ek Yayın Dizisi* 7, 55-61.
- Wang, D., Park, S., Fesenmaier, D. (2012). “The Role of Smartphones in Mediating the Touristic Experience” *Journal of Travel Research*, 51(4): 371-387.
- Wang, X., Li, X., Zhen, F., Zhang, J. H. (2015) “How Smart Is Your Attraction?: Measuring Tourist Preferences of Smart Tourism Attractions via a FCEM-AHP and IPA Approach”, *Tourism Management*, 54(2016): 309-320.
- Wessel, D., Mary, E., (2007). “Potentials & Challenges of Mobile Media in Museums”. *International Journal of Interactive Mobile Technologies*, 1(1): 32-39.
- Wissmann, T., Zimmermann, S., (2015). “Sound in Media: Audio Drama and Audio Guided Tours as Stimuli for the Creation of Place”. *GeoJournal*, 80: 803-810.
- Wissmann, T. (2013). “Tuning the Field Trip: Audio Guided Tours as a Replacement for 1 Day Excursions in Human Geography”. *Journal of Geography in Higher Education*, 37(4): 595-610.
- Xia, W., Xiang, R. L., Zhen, F., Zhang, J., (2016) “How Smart Is Your Tourist Attraction?: Measuring Tourist Preferences of Smart Tourism Attractions via a FCEM-AHP and IPA Approach”. *Tourism Management*, 54(2016): 309-320.
- Yağcı, Z. G. Akkaya, M. (2017). “Güney-Kuzey Köle Ticaretinde Antalya Limanı”. *Turkish Studies*, 12(26): 115-130.

- Yavuzylmaz, A. Kunduracı, O. (2019). *Sanat Tarihi Yazıları*. Literatürk Yayınevi, İstanbul.
- Yılmaz, L. (1997) “Antalya Bir Ortaçağ Türk Kentinin Mimarlık Mirası ve Kent Dokusunun 16. Yüzyılın Sonuna Kadar Gelişimi” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, M. Tek, S. (2018). “Antalya Yivli Minare ve Camisinin Restorasyon, Güçlendirme ve Zemin Etüt Çalışmaları”. *Masrop E-Dergi*, 12 (1): 49-72.
- Zheng, Z., Zhang, M., (2015). “How to Build up Smart Tourism Attractions: Based on the Perspective of Tourists Information Demands”, *Journal of Hospitality & Tourism*, 13(2): 53-67.
- Antalya Müzesi, https://www.360tr.com/antalya-muzesi-etnografya-sanal-tur_981e6de49_tr.html, (erişim tarihi: 17.02.2020).
- Antalya Oyuncak Müzesi, <http://oyuncakmuzesi.antalya.bel.tr/>, (erişim tarihi: 23.02.2020).
- Avrupa Komisyonu, <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/smart-cities>, (erişim tarihi: 12.02.2019).
- Frederic Gonzalo, <https://fredericgonzalo.com/en/2016/04/12/16-stats-about-mobile-travel-in-2016/>, (erişim tarihi: 03.03.2019).
- Iso, <https://www.iso.org/news/2015/10/Ref2001.html>, (erişim tarihi: 12.02.2019).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, <https://isparta.ktb.gov.tr/TR-71232/st-paul-aziz-paulus.html>, (erişim tarihi: 12.02.2020).
- Research Methodology, <https://research-methodology.net/research-methodology/research-design/exploratory-research/>, (erişim tarihi: 11.04.2020).

LEVHALAR DİZİNİ

[Levha 1. Kaleiçi Rotası](#)

[Levha 2. Kaleiçi Tarihi](#)

[Levha 3. Yivli Minare Külliyesi](#)

[Levha 4. Kaleiçi Surları](#)

[Levha 5. Hadrianus Kapısı](#)

[Levha 6. Kesik Minare Cami](#)

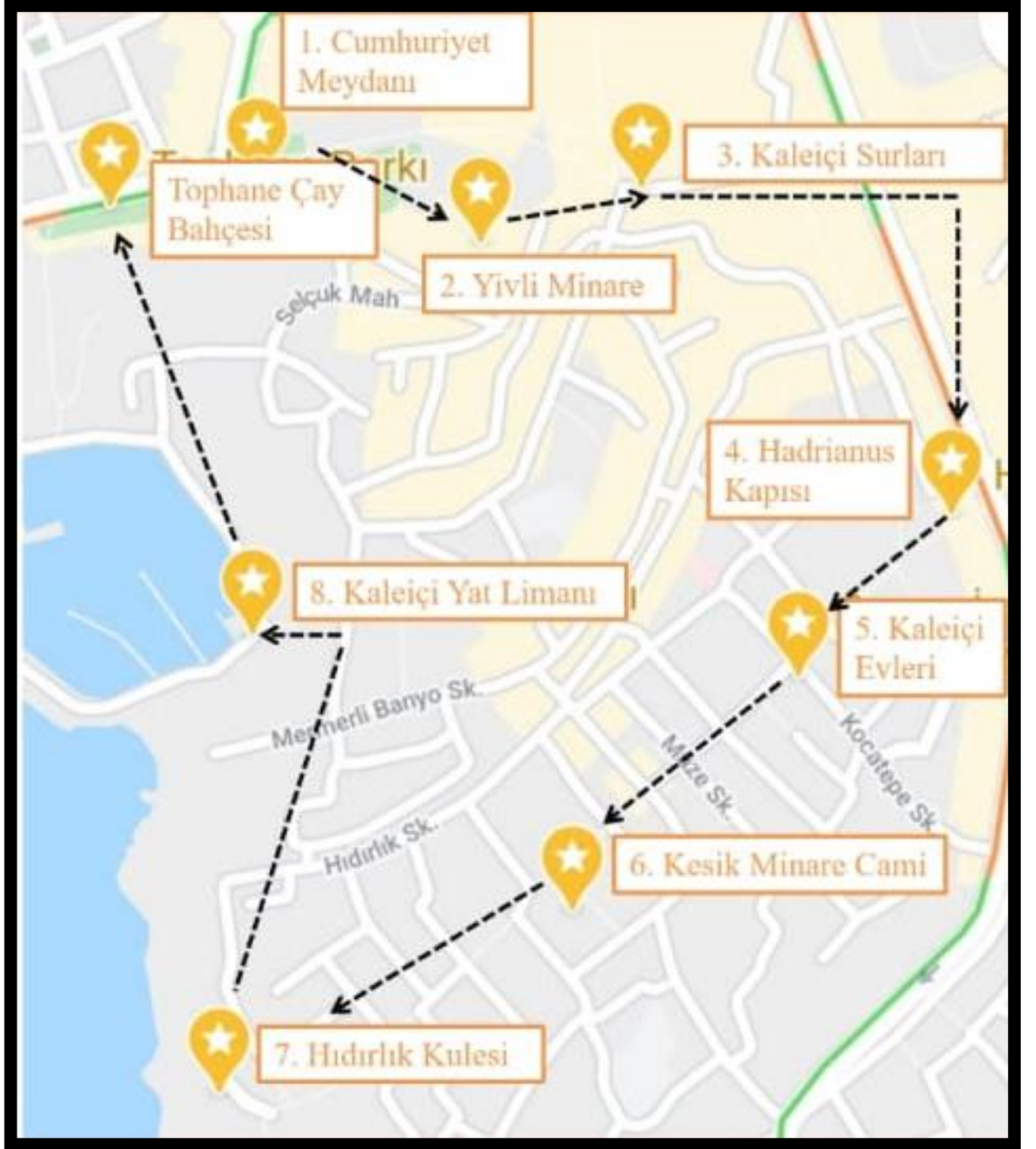
[Levha 7. Kaleiçi Evleri](#)

[Levha 8. Hıdırlık Kulesi](#)

[Levha 9. Liman](#)

Levha 1. Kaleiçi Rotası

Resim 1.1. Anlatım Noktaları

Levha 2. Kaleiçi Tarihi

Resim 2.1. Kaleiçi Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 2.2. Kaleiçi Genel Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 2.3. Kaleiçi Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 2.4. Kaleiçi Genel Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Levha 3. Yivli Minare Külliyesi

Resim 3.1. Cami Sütun Başlığı
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 3.2. Yivli Minare Külliyesi Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 3.3. Yivli Minare Cami İçi
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

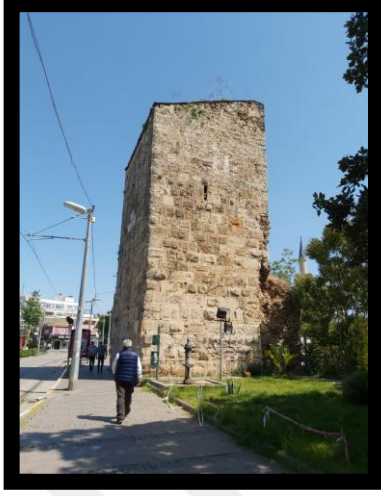

Resim 3.4. Nigar Hatun Türbesi
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 3.5. Atabey Medresesi Giriş Portalı
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Levha 4. Kaleiçi Surları

Resim 4.1. Kaleiçi Sur Kalıntısı
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 4.2. Saat Kulesi
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 4.3. Sur Üzerinde Bir Kule
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

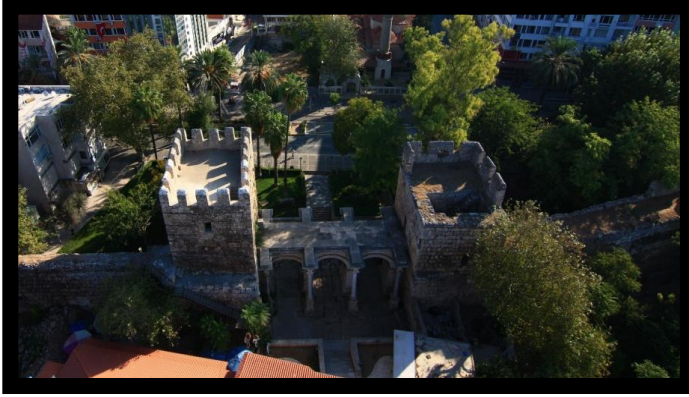

Resim 4.4. Surlar Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 4.5. İki Kademeli Sur Kalıntısı
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

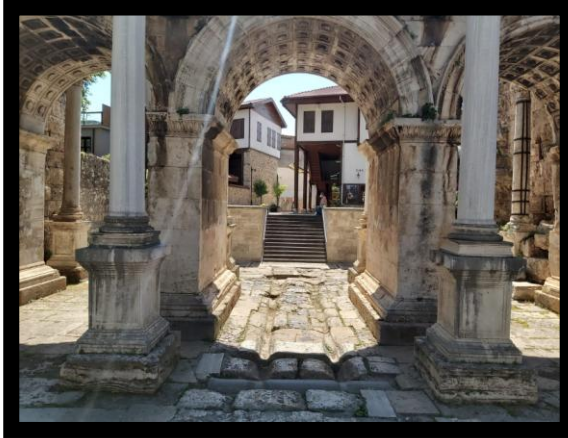
Levha 5. Hadrianus Kapısı

Resim 5.1. Hadrianus Kapısı Yukarıdan Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 5.2. Hadrianus Kapısı Önden
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 5.3. Orta Geçenekte Tekerlek Yuvaları
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 5.4. Orta Geçenekte Haç İşareti
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 5.5. Güney Kule Giriş Kapısı
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Levha 6. Kesik Minare Cami

Resim 6.1. Kesik Minare Cami Yukardan Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 6.2. Kesik Minare Restorasyonu
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 6.3. Kesik Minare Uzaktan Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

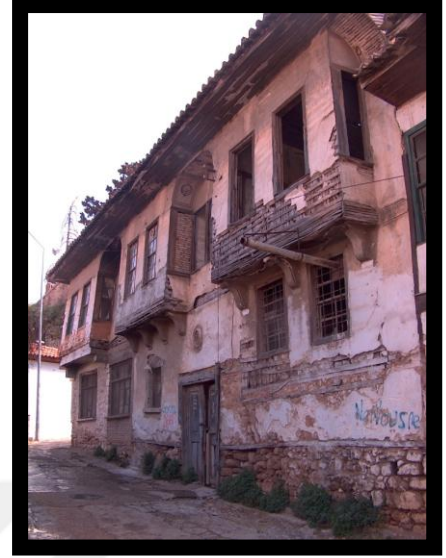

Resim 6.4. Kesik Minare Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Levha 7. Kaleiçi Evleri

Resim 7.1. Tarihi Kaleiçi Evi
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 7.2. Tarihi Kaleiçi Evi
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 7.3. Restorasyon Sonrası Kaleiçi Evi
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 7.4. Restorasyon Sonrası Kaleiçi Evi
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 7.5. Tarihi Kaleiçi Evi
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Levha 8. Hıdırlık Kulesi

Resim 8.1. Hıdırlık Kulesi Yukarıdan Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 8.3. Hıdırlık Kulesi Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

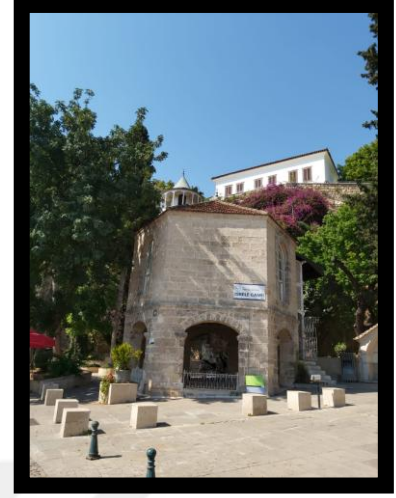

Resim 8.2. Hıdırlık Kulesi Genel Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

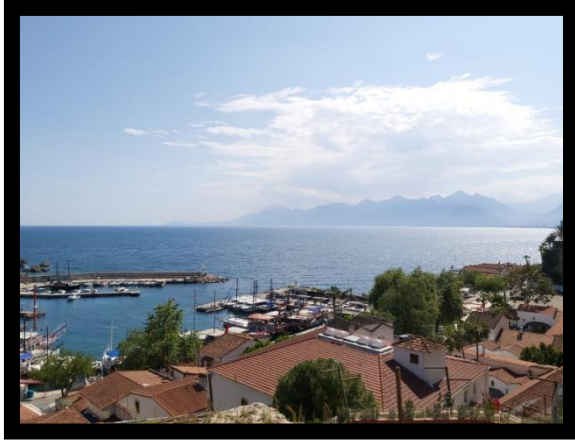
Levha 9. Liman

Resim 9.1. Liman Yukardan Görünüm
(Kaynak: Burhan VARKIVANÇ arşivi)

Resim 9.2. Köşk Mescit
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 9.3. Tophaneden Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

Resim 9.4. Tophaneden Görünüm
(Kaynak: Muharrem ORHAN arşivi)

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Muharrem ORHAN
Doğum Yeri - Tarihi	Antalya - 02.02.1991
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Turizm ve Otelcilik Meslek Lisesi
Lisans Diploması	Ege Üniversitesi
Tezsiz Yüksek Lisans Diploması	Nişantaşı Üniversitesi
Proje Konusu	Kıbrıs Sorunu
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi
Tez/ Dönem Projesi Konusu	Akıllı Turizm Ürünü Olarak Bir Multimedya Rehber Örneği: Antalya Kaleiçi
Doktora Diploması	
Tez/Dönem Projesi Konusu	
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	Maxim Resort Hotel, Hillside Su Hotel
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Ets Tur, İstanbul Walks Seyahat Acentası, Öz Antalya Tur
E-Posta	muharremorhan@windowslive.com